

Relevante Cijfers Arbeidsmarkt Leraren 2019 – (bijlage bij Kamerbrief Arbeidsmarkt Leraren 2019) Samenvatting van cijfers en onderzoeken over de arbeidsmarkt voor leraren po, vo en mbo – december 2019

Inhoud

1	Werkgelegenheid sectoren po, vo en mbo	3
1.1	Ontwikkelingen werkgelegenheid	3
1.2	Leraren en deeltijdwerk	4
1.3	Vaste en tijdelijke contracten	6
1.4	Leeftijd leraren	7
1.4	Personeel niet in loondienst	7
2	Ramingen arbeidsmarkt	10
2.1	Behoefte aan leraren	11
2.2	Ramingen Primair Onderwijs	12
2.3	Ramingen Voortgezet onderwijs	15
2.4	De situatie voor beroepsgerichte vakken in het vmbo	22
2.5	Ramingen Middelbaar Beroepsonderwijs	23
2.6	Regionale rapportages po en vo	25
3	Vacatureontwikkeling	26
4	Jonge leraren en hun loopbaan	30
4.1	Een half jaar na afstuderen lerarenopleiding	30
4.2	Afstudeercohorten na 1, 3 en 5 jaar	31
4.3	Soort aanstelling starters	33
4.4	Mobiliteit afgestudeerden	36
5	Bevoegdheid in het po	39
6	Bevoegdheid in het vo	40
6.1	Bevoegdheid en onderwijssoort	40
6.2	Ontwikkeling bevoegdheid laatste jaren	41
6.3	Bevoegdheden voor verschillende vakken	43
7	Overstappen tussen onderwijssoorten	46
7.1	Aantallen overstappers	46
7.2	Mobiliteit binnen de sector po	47
8	Combinatie van ontwikkelingen op de arbeidsmarkt voor leraren po	50

9	Tekorten in internationaal perspectief	53
10	WW-uitkeringen	55
11	Ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid.....	57
11.1	Ziekteverzuim	57
11.2	Arbeidsongeschiktheid	57
12	Cao's en functie-/salarismix	60
12.1	Stand van zaken cao's onderwijssectoren.....	60
12.2	Functiemix en Salarismix	60

1 Werkgelegenheid sectoren po, vo en mbo

De informatie in deze brief is gebaseerd op analyses van databestanden, aangevuld met verdiepend onderzoek. Voor de analyses zijn gevalideerde bestanden nodig. Omdat dit relatief veel tijd kost, beschrijven de resultaten niet altijd de meest actuele situatie. Veel gegevens zijn gebaseerd op bestanden uit het begin van schooljaar 2018/2019. De effecten van het meest recente beleid uit het afgelopen schooljaar en het beleid dat op dit moment wordt gevoerd zijn daar dan ook nog niet in terug te vinden (zoals de grote toename van de zijinstroom). Wel kan een inschatting gemaakt worden van het effect van het beleid van de afgelopen jaren.

1.1 Ontwikkelingen werkgelegenheid

In het schooljaar 2018/19 waren de sectoren po, vo en mbo gezamenlijk werkgever voor in totaal 245 duizend fte waarvan 175 duizend fte aan leraren. Twee kanttekeningen hierbij:

- Het gaat om de gegevens van werkzame personen exclusief vervangers (omdat er anders een dubbeltelling voor de werkgelegenheid plaats zou vinden).
- De gegevens zijn aan DUO verstrekt uit de salarissystemen van de scholen. Dit betekent dat gegevens over payrollers, uitzendkrachten en zzp-ers ontbreken, aangezien deze op een andere manier betaald worden. Zie hiervoor paragraaf 1.3.

Tabel 1.1 FTE onderwijsgevend personeel werkzaam in de sectoren schooljaren 2016/17, 2017/19 en 2018/19 peildatum 1 oktober 2018 (Bron: DUO)

X 1.000 fte	PO			VO			MBO		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Onderwijsgevend personeel	91,7	92,5	93,0	61,2	61,0	59,9	25,2	25,9	26,1
Directie	8,7	8,5	8,1	2,9	2,8	2,8	0,8	0,8	0,8
Onderwijsondersteunend personeel (OOP/OBP)	20,2	21,1	23,8	20,2	20,5	20,3	17,2	17,8	18,1
Leraren in opleiding (LIO)	0,1	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3	0,2	0,1	0,1
Onbekend	0,1	0,1	0,0	0,8	0,1	0,7	1,6	0,8	0,8
Totaal	120,8	122,3	125,2	85,4	84,7	84,1	45,0	45,4	45,9

In het primair onderwijs is de lichte toename van fte onderwijsgevend personeel opvallend gezien het feit dat er nog steeds op landelijke schaal sprake is van leerlingdaling. Ook is een forse toename van het ondersteunend personeel te zien met 18% in twee jaar. Deze stijging is toe te wijzen aan de gelden die scholen toegekend hebben gekregen voor de bestrijding van de werkdruk bij leraren. De reeds jaren geleden ingezette trend van een afname van directie functies blijft zich doorzetten.

In het voortgezet onderwijs is sprake van een lichte afname van onderwijsgevend personeel, wat is terug te voeren op de daar inmiddels ingezette leerlingdaling.

In het middelbaar beroepsonderwijs is een lichte toename van personeel te zien, zowel bij het onderwijsgevend als het onderwijsondersteunend personeel.

In het po en vo zijn de aantallen fte leraren vrij direct gekoppeld aan de leerlingaantallen. Dit blijkt uit de verhouding tussen aantallen leerlingen en aantal fte docenten. Voor deze ratio's geldt eveneens dat de flexibel ingehuurd krachten in de berekening ervan ontbreken. Voor het mbo is de koppeling iets minder direct, omdat hier ook nog de verhouding tussen bbl en bol een rol speelt.

Tabel 1.2 Aantal leerlingen per FTE leraar in de sectoren 2016-2018, peildatum 1 oktober 2018 (Bron: www.onderwijsincijfers.nl)¹

Ratio	PO			VO			MBO		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Leerling-leraar ratio	16,7	16,4	16,2	15,4	15,4	15,3	18,5	18,4	18,3

1.2 Leraren en deeltijdwerk

De personeelssterkte kan ook ingevuld worden met het aantal personen dat werkzaam is. Dat levert de volgende resultaten op:

Tabel 1.3 Personen werkzaam in de sectoren po, vo en mbo, schooljaar 2018/19 peildatum 1 oktober 2018 (Bron: DUO)

X 1.000 personen	PO	VO	MBO	Totaal
Onderwijsgevend personeel	128,0	75,0	32,7	235,6
Directie	8,9	2,9	0,9	12,7
Onderwijsondersteunend personeel (OOP/OBP)	36,9	26,8	22,9	86,6
Leraren in opleiding (LIO)	0,4	0,5	0,2	1,2
Onbekend	0,1	1,0	1,1	2,1
Totaal	174,3	106,2	57,8	338,2

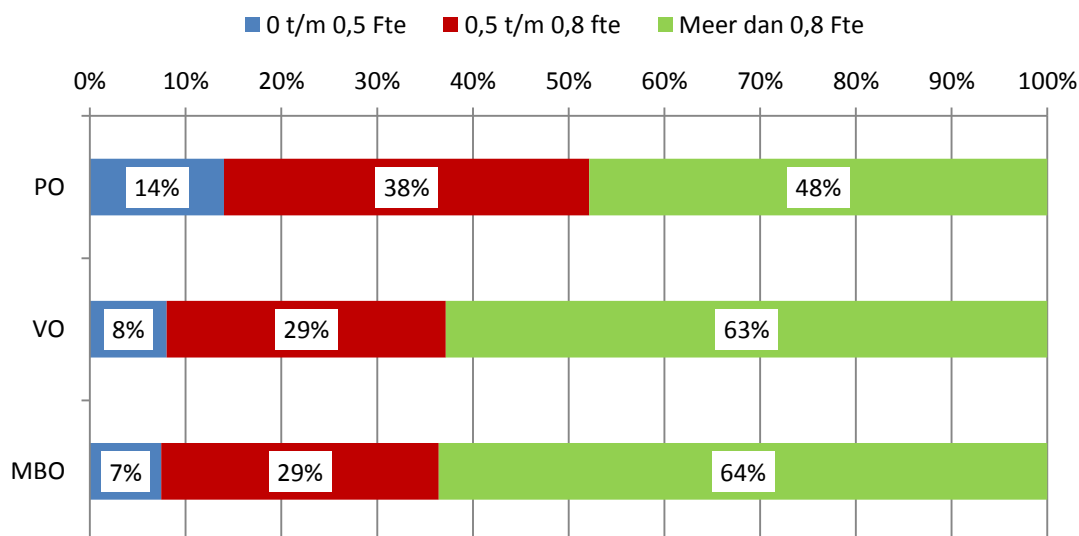
In het onderwijs is er relatief vaak sprake van deeltijdwerk. De 179 duizend fte aan onderwijsgevend personeel in de drie sectoren wordt door 236 duizend mensen ingevuld.

Het (primair) onderwijs staat bekend als een sector waarin relatief veel in deeltijd wordt gewerkt. Onderstaand een grafiek met gegevens over de mate waarin mensen in deeltijd werken. Hiervoor is een (standaard) onderverdeling gebruikt met:

- Kleine deeltijdbaan (0-0,5fte)
- Grote deeltijdbaan (0,5-0,8 fte)
- Voltijdbaan (> 0,8 fte)

¹ De leerling-leraar ratio is niet hetzelfde als de groepsgrootte. In het basisonderwijs wordt met steekproeven jaarlijks de groepsgrootte gemeten. In 2018 was de gemiddelde groepsgrootte 23,0 leerlingen (in 2017 was het 23,1 en in 2016 was het 23,4). Bron: Kamerstuk 2019D25321.

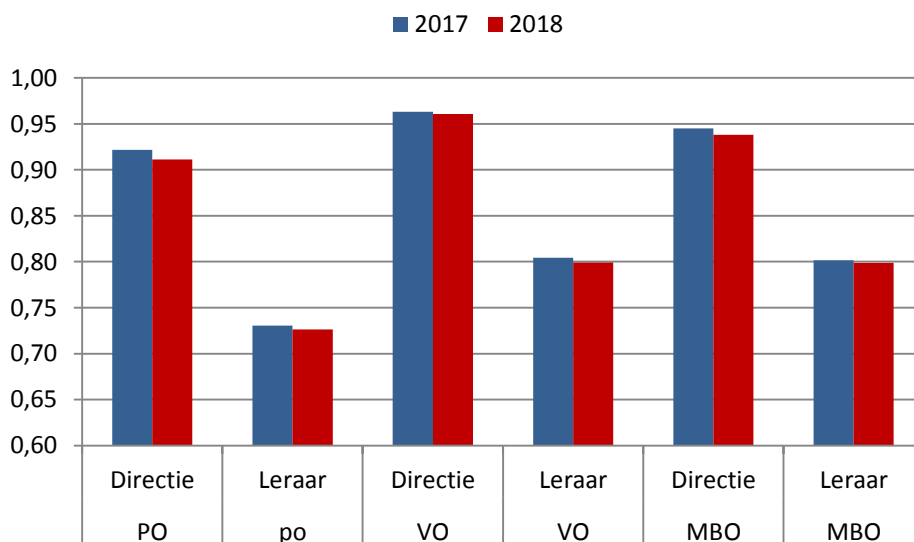
Figuur 1.1 Percentage leraren met kleine deeltijdbaan, grote deeltijdbaan en volledige aanstelling, per onderwijssoort op 1 oktober 2018 (Bron: DUO)

De gegevens over deeltijdbanen zijn vrijwel hetzelfde als vorig jaar. In het primair onderwijs werkt één op de zeven leraren in een kleine deeltijdbaan. Bijna de helft heeft een voltijdsbaan. Het aandeel personen met een kleine deeltijdbaan is in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs de helft van dat in het primair onderwijs. In deze onderwijssoorten werkt bijna twee derde van de leraren in een full time baan. De verschillen in aanstellingsomvang zijn deels terug te voeren tot het feit dat er in het primair onderwijs procentueel beduidend meer vrouwen werken dan in het vo en mbo.

Als we naar dat gemiddelde aanstellingsomvang kijken is er sprake van geringe verschillen:

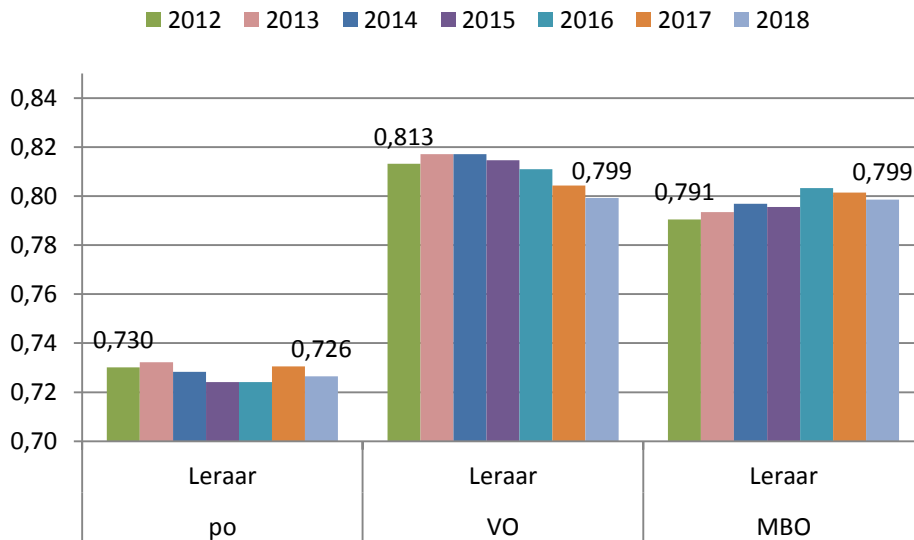
Figuur 1.2 Gemiddelde omvang aanstelling in fte directeuren, leraren per onderwijssoort op 1 oktober 2017 en 2018 (Bron: DUO)

Onder de figuur 1.1 werd nog geconstateerd dat de verdeling over de part time en full time aanstellingen gelijk gebleven was met vorig jaar. In figuur 1.2 is te zien dat de gemiddelde aanstelling toch nog iets terug gelopen is voor de meeste groepen. Dat betekent dat de mensen in de drie groepen (kleine deeltijd, grote deeltijd, full time) gemiddeld dichterbij de ondergrens van deze groepen zitten dan voorheen.

Als we de gegevens van de leraren voor de afgelopen jaren nader bekijken is het volgende beeld te zien:

Figuur 1.3 Gemiddelde omvang aanstelling leraren in fte per onderwijssoort op 1 oktober 2012-2018 (Bron: DUO)

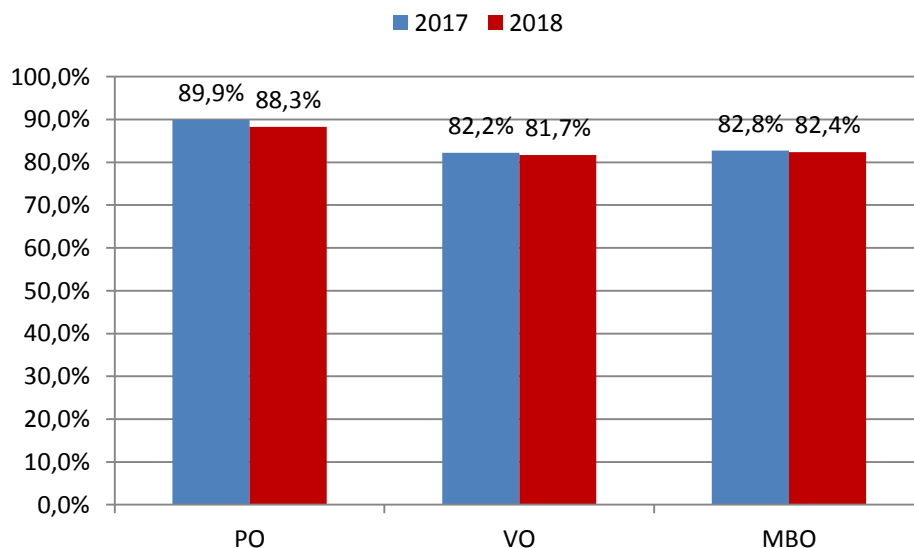

In het primair onderwijs is vanaf 2013 eerst een gestage daling te zien, die in 2017 een stijging vertoont en daarna weer daalt. Het vo laat vanaf 2013 een gestage daling zien. In het mbo is er echter sprake van een stijging tot 2016 waarna een daling inzet. De algehele trend van het laatste jaar is voor alle drie de onderwijssoorten dus een daling van de gemiddelde aanstellingsomvang.

1.3 Vaste en tijdelijke contracten

Enige tijd geleden ontstond er wat verwarring over het feit dat scholen leraren vaker een tijdelijk contract aan zouden bieden. De verschillen tussen 2018 en 2017 in de mate van vaste aanstellingen is in onderstaande grafiek te zien.

Figuur 1.4 Percentage vaste contracten leraren per onderwijssoort op 1 oktober 2017 en 2018 (Bron: DUO)

De daling van het aantal vaste contracten in het po heeft te maken met het feit dat er meer leraren zijn komen werken (zie hiervoor). Nieuwe werknemers krijgen doorgaans een tijdelijk contract (met uitzicht op vast). We hebben geen indicaties dat dit te maken zou kunnen hebben met verslechterde arbeidsvoorwaarden.

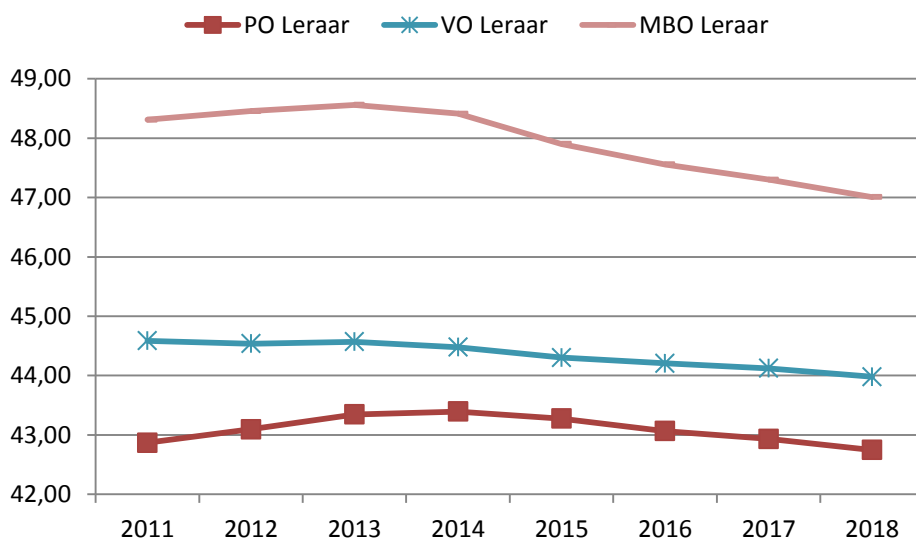
Dit effect is overigens nog sterker te zien bij het onderwijs ondersteunende personeel in het po, dat met relatief veel nieuwe mensen is uitgebreid.

1.4 Leeftijd leraren

De afgelopen jaren is vaak gesproken over de vergrijzing van de Nederlandse beroepsbevolking. Voor de Nederlandse beroepsbevolking in zijn algemeen geldt dat de leeftijd daarvan momenteel op 41,0 jaar ligt, met een stijging van 0,2 jaar in de periode begin 2015-eind 2018².

Voor het onderwijs geldt nog steeds de conclusie dat de gemiddelde leeftijd van leraren hoger ligt dan de gemiddelde leeftijd van de beroepsbevolking. Echter, in de periode 2015-2018 vond er in het onderwijs juist een daling van de gemiddelde leeftijd plaats, zoals te zien is in figuur 1.5.

Figuur 1.5 Gemiddelde leeftijd in jaren van leraren po, vo en mbo per 1 oktober, 2011 tot en met 2018. (Bron: DUO)

De cijfers van de meest recente jaren laten zien dat bij alle drie de onderwijssoorten die hier behandeld worden de vergrijzing inmiddels omgezet is in een daling van de gemiddelde leeftijd.

1.4 Personeel niet in loondienst

De in de vorige paragrafen gepresenteerde personeelsgegevens voor de onderwijssectoren worden door DUO verzameld op basis van gegevens van de bureaus die de salarisbetalingen voor de scholen verrichten. Personeel dat niet in loondienst van de scholen is, zoals uitzendkrachten, payrollers en zzp-ers, zit daar niet bij.

Het ministerie van OCW heeft onderzoek laten verrichten of er mogelijkheden zijn om, op basis van (bewerkingen van) reeds bekende gegevens, inzicht te krijgen in de aantallen leerkrachten als personeel niet in loondienst³. De conclusie is dat dit momenteel niet goed mogelijk is.

² <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2019/25/de-gemiddelde-leeftijd-van-de-werkzame-beroepsbevolking>

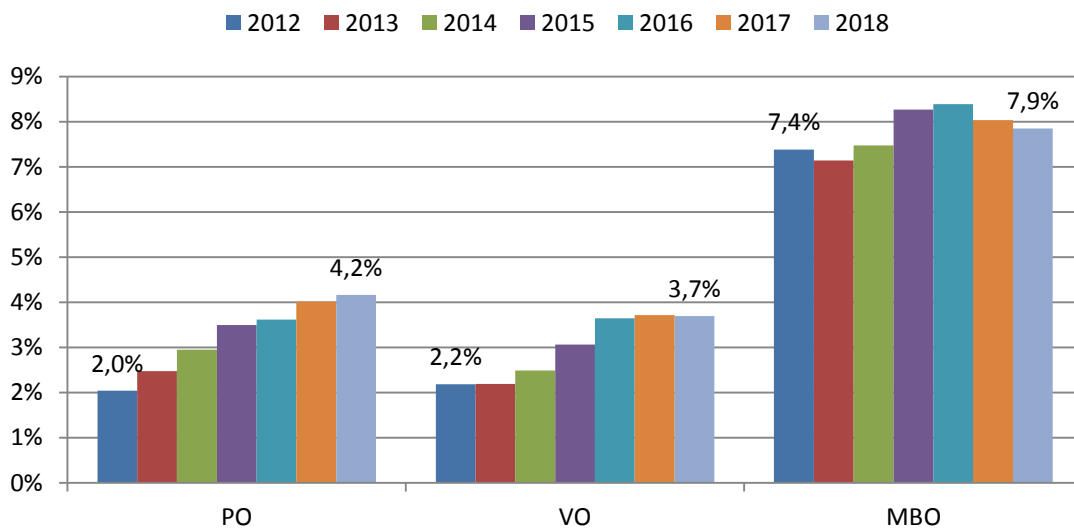
De Kamer is toegezegd eerst heel gericht te proberen om wat greep te krijgen op wat er precies in de PNIL gebeurt. Begin 2019 is daarom een pilot ingezet bij DUO om in beeld te brengen waar de PNIL uit bestaat en hoe de informatie daarover is op te vragen. Daaruit is gebleken dat de PNIL uit veel verschillende leveranciers bestaat. Hierdoor, en door de vrijwilligheid van de dataleveringen, heeft het nog onvoldoende kwalitatieve en representatieve informatie opgeleverd. Daarom zet OCW nu een tweeledig vervolg:

- verplicht opvragen van beleidsinformatie over de PNIL bij schoolbesturen in po en vo;
- verder werken aan een soort gedragscode waarin afspraken worden gemaakt over het gebruik van de PNIL.

In het onderstaand worden wel de gegevens verstrekt van het aandeel PNIL op het totale personeel zoals wij dat uit de financiële jaarverslagen van scholen kunnen halen.

In de jaarverslagen die scholen achteraf bij DUO indienen dient te worden opgenomen welk bedrag er aan personeel niet in loondienst wordt uitgegeven. Het gaat hierbij om de totale uitgaven aan personeel, inclusief die voor vervangers.

Figuur 1.6 Uitgaven aan personeel niet in loondienst als percentage van de totale personeelslasten 2012-2018 op basis financiële jaarverslagen scholen (bron: DUO)

In zowel het primair onderwijs als het voortgezet onderwijs is het aandeel personeel niet in loondienst in de periode 2012-2018 flink gestegen. In het po is het ruim verdubbeld en in het vo is er sprake van een toename met 70%, al lijkt het zich de laatste twee jaar te stabiliseren. In het middelbaar beroepsonderwijs is sprake van een veel geringere stijging, waarbij het (weliswaar relatief hoge percentage) de laatste twee jaar zelfs gedaald is.

Bovenstaande gegevens over Personeel Niet In Loondienst zijn niet zondermeer te koppelen aan de gegevens over leraren in de vorige paragraaf. Ten eerste is niet bekend wat de functie is van het ingehuurd personeel. Dat het hier deels onderwijsgevend personeel betreft weten we, maar niet in welke mate. Ten tweede gaat het hier gedeeltelijk om vervangers van regulier personeel, waarbij de vervangers niet en het reguliere personeel wel in onze statistieken wordt meegeteld. In hoeverre daar sprake van is, is eveneens onbekend. In het mbo is ook geregeld sprake van mensen die deels in het bedrijfsleven werken en als leraar gedetacheerd zijn bij de opleiding.

Als uit wordt gegaan van de verdeling van functies over het personeel wel in loondienst dan zou een groot deel van het personeel niet in loondienst onderwijzend personeel moeten zijn. Zeker bij

³ Personeel niet in loondienst (PNIL) in het po, vo en mbo, Regioplan en ROA, Amsterdam/Maastricht 2017. Het rapport is als bijlage bij een brief over het lerarentekort naar de Kamer gestuurd op 26 juni 2017, kamerstuk 2017D18788.

de forse stijging in het primair en voortgezet onderwijs ligt het voor de hand dat daar een toename van leraren niet in loondienst zit. Berichten in de media ondersteunen dit ook.

Voor scholen zijn er verschillende redenen om met personeel niet in loondienst te werken. Een voor de hand liggende reden is krapte op de arbeidsmarkt waarbij regulier personeel niet kan worden gevonden, maar ook praktische redenen kunnen voor een school een aanleiding vormen. Zo hebben scholen die een onzekere toekomst hebben (bijvoorbeeld in gebieden met leerlingdalingen) angst om een verbintenis met personeel aan te gaan die hen geld kost als ze moeten inkrimpen.

2 Ramingen arbeidsmarkt

De arbeidsmarktramingen⁴ worden jaarlijks geactualiseerd. De vorige versie van de ramingen is op 16 januari 2019 aan de Kamer gezonden. Bij het opstellen van de ramingen is gebruik gemaakt van de meest actuele informatie en inzichten over de arbeidsmarkt voor leraren en omstandigheden die daarbij een rol spelen.⁵

Waarde van de ramingen

De in deze paragraaf gepresenteerde ramingen geven een beeld van de arbeidsmarkt voor leraren in de komende jaren, uiteraard uitgaande van de huidige situatie. Als daarbij tekorten worden geraamd houdt deze voorspelling niet per definitie in dat klassen leeg zullen staan. Er wordt slechts voorspeld dat, onder de nu bekende omstandigheden, er meer van de juiste diploma's voorziene personen nodig zijn om aan de vraag te voldoen dan er gevonden kunnen worden. Omdat de ramingen ook een signaalfunctie hebben zorgen zij er daarmee voor dat de uitgangspunten waarop ze gebaseerd zijn veranderd kunnen worden. Als tekorten zich in de praktijk voordoen zijn er doorgaans verschillende mechanismes die in werking komen. Een zekere arbeidsmarkt kan meer mensen naar de opleiding trekken en wervingskracht hebben op zij-instromers. Verder zijn veranderingen in de leerling-leraar ratio en de mate waarin bevoegd wordt les gegeven natuurlijk ook factoren die een rol spelen.

Gekozen voor scenario met neutrale economische ontwikkeling

Bij de uitstroom van leraren uit de sector speelt de economische ontwikkeling van Nederland een belangrijke rol. Naarmate het economisch beter gaat zijn er voor leraren meer en gunstiger mogelijkheden om een baan buiten het onderwijs te vinden. Er zijn drie verschillende ramingsscenario's voor de vraag naar leraren doorgerekend, gebaseerd op verschillende economische scenario's. In deze samenvatting gaan we uit van het neutrale economische scenario, dat op het moment het meest realistisch lijkt. In de economisch meer pessimistische scenario's, komen verwachtingen voor tekorten die in de volgende paragrafen worden genoemd lager uit. In het positieve economische scenario komen de ramingen uit op hogere tekorten.

NB In de afgelopen jaren zijn de samenvattende cijfers gepresenteerd voor het economisch optimistische scenario, dat toen meer voor de hand lag. Dat betekent dus automatisch dat de hier gepresenteerde cijfers daardoor, zeker op de langere termijn, wat minder tekorten voorspellen dan eerst, zonder dat hier een beleidseffect aan ten grond ligt. In het navolgende zal ook een vergelijking met de raming van vorig jaar worden gemaakt met gelijke economische scenario's.

De ramingen zijn actueler

Op verzoek van de Minister van BVOM zijn de ramingen gebaseerd op een actueel jaar. Werd vorig jaar rond de jaarwisseling nog een rapport gepresenteerd op basis van het personeelsbestand per 1 oktober 2016, dit jaar is er een sprong van 2 jaar gemaakt naar het bestand per 1 oktober 2018. Ook dit heeft invloed op de uitkomsten. De ramingen gaan per definitie rekenkundig uit van een situatie zonder tekorten in het startjaar omdat tekorten nu eenmaal niet zichtbaar zijn in het bestand. Die startsituatie schuift nu 2 jaar op, waardoor een vergelijking met de vorige raming lastiger is.

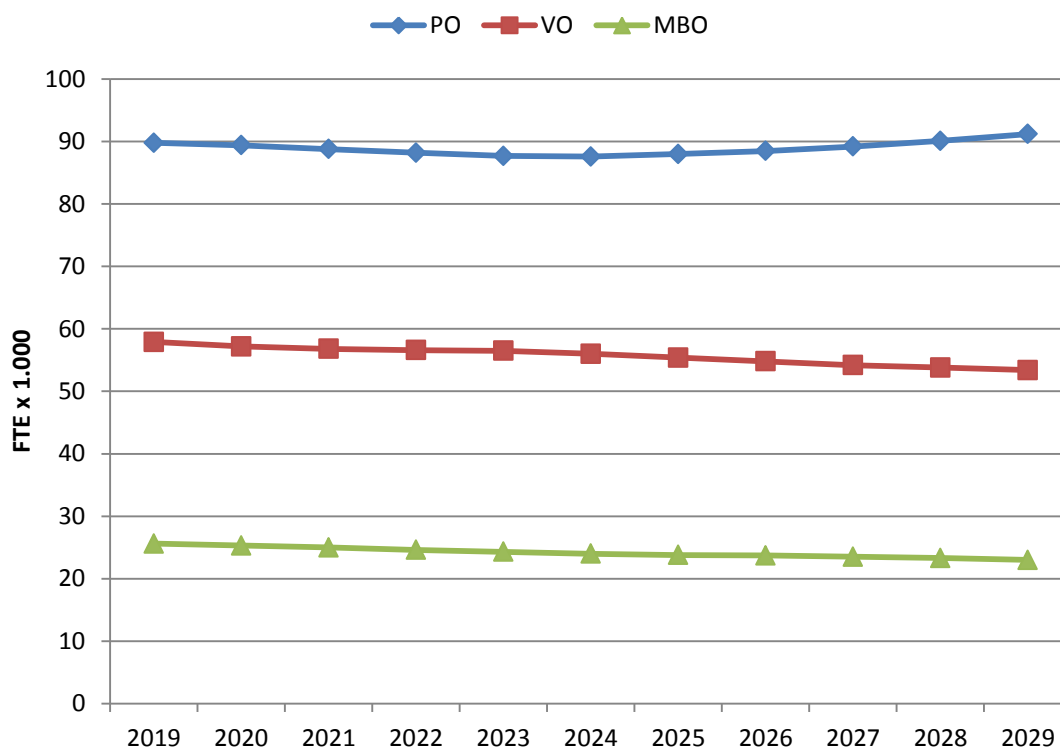
⁴ De toekomstige arbeidsmarkt voor personeel in po, vo en mbo 2019-2029, CentERdata, Tilburg 2019.

⁵ Er is rekening gehouden met de functiemix afspraken, verhoging AOW-leeftijd, salarisgegevens voor bruto werkgeverslasten en recentste raming van het CPB voor wat betreft de economische groei en werkloosheid. Tevens is een vaste voet gebruikt in de bepaling van het verband tussen het aantal leerlingen en het aantal fte. Met name voor (zeer) kleine scholen in het primair onderwijs is dit relevant. De basisraming houdt geen rekening met de afspraken in de sectorakkoorden en de ambities uit de Lerarenagenda. Wel zijn er afspraken uit de cao's po, vo en mbo meegenomen in het ramingsmodel.

2.1 Behoefte aan leraren

Door het ministerie van OCW wordt jaarlijks geraamd wat de leerling- en studentenaantallen in het onderwijs de komende 10 jaar zullen zijn, onder andere op basis van bevolkingsgegevens van het CBS. Deze zogeheten referentieramingen van leerlingen zijn met de begroting van OCW naar de Kamer gestuurd⁶. Uitgaande van dezelfde verhouding tussen leerlingen en leraren is onderstaande figuur opgesteld. Hierin is te zien wat de geraamde aantallen benodigde leraren in fte de komende jaren zullen zijn.

Figuur 2.1 Ramingen totaal (zittend en evt. nieuw) benodigde leraren in duizend FTE, gebaseerd op leerling en studenten aantallen voor po, vo en mbo periode 2019-2029 (Gebaseerd op Referentieramingen OCW, uitgaand van een gelijkblijvende leerling-leraar ratio, Bron: CentERdata)

De leerlingendaling in het primair onderwijs zal de komende jaren beduidend minder sterk zijn dan in de afgelopen jaren het geval is geweest. Vanaf 2024 wordt weer een stijgende trend voorzien. De behoefte aan leraren houdt daarmee gelijke tred in bovenstaande figuur.

Voor het vo en mbo geldt dat de verminderde leerling en studenten aantallen, en daarmee de verminderde behoefte aan leraren, die de afgelopen jaren al in het po zichtbaar waren nu doorschuiven naar deze sectoren. Voor de komende 10 jaar wordt voor beide sectoren een aanzienlijke daling verwacht, die logischerwijs in het vo al wat forser is ingezet dan in het mbo.

Bij het bestaande lerarenkorps vindt uitstroom plaats om verschillende redenen (met als belangrijkste pensioen). Om aan de bovenstaande aantallen te kunnen komen wordt, met name in het po en vo, bij de instroom in de sector voornamelijk geleund op de afgestudeerden van de lerarenopleidingen. Als er onvoldoende gediplomeerde instroom mogelijk is ontstaat er onvervulde vraag, oftewel tekorten.

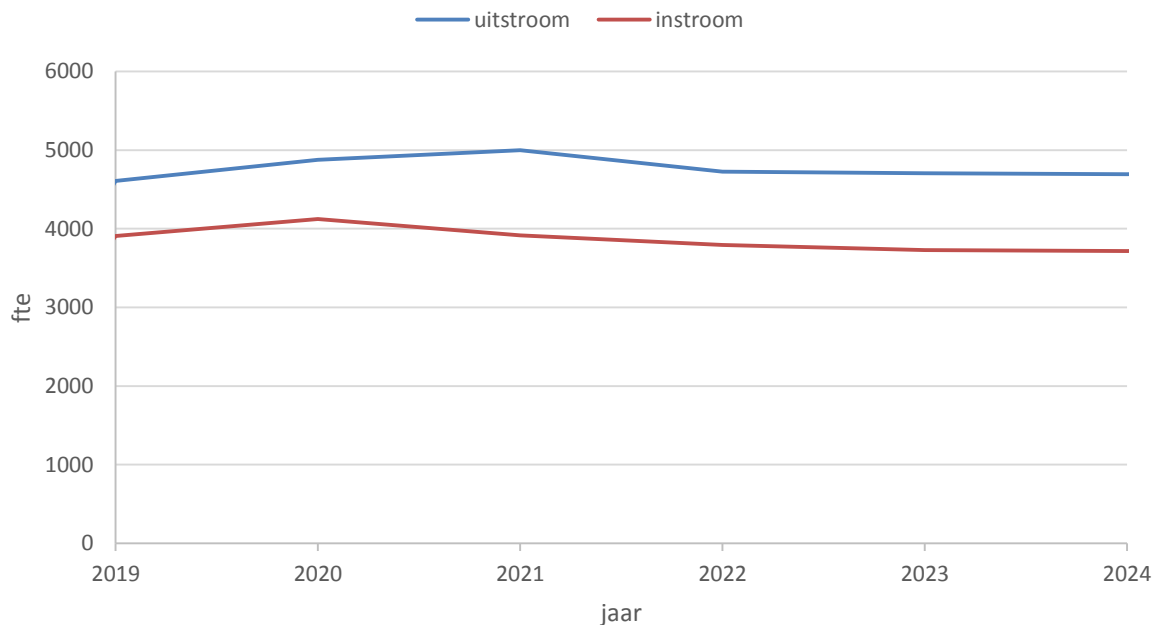
⁶<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/09/17/referentieraming-ocw-2019>

2.2 Ramingen Primair Onderwijs

Momenteel is er reeds sprake van een lerarentekort in het primair onderwijs. De omvang daarvan is niet bekend, dan zouden scholen geregeld extra administratieve activiteiten moeten verrichten om dit bij te houden. Aangezien de raming uitgaat van de huidige situatie (in dit geval het lerarenbestand per 1 oktober 2018) kan alleen ingeschat worden in hoeverre dit lerarentekort toe zal nemen bij ongewijzigde omstandigheden.

Aan de basis daarvan liggen modelmatig uitgevoerde berekeningen, op individueel niveau, van de komende jaren te verwachten uitstroom van leraren en de beschikbare instroom.

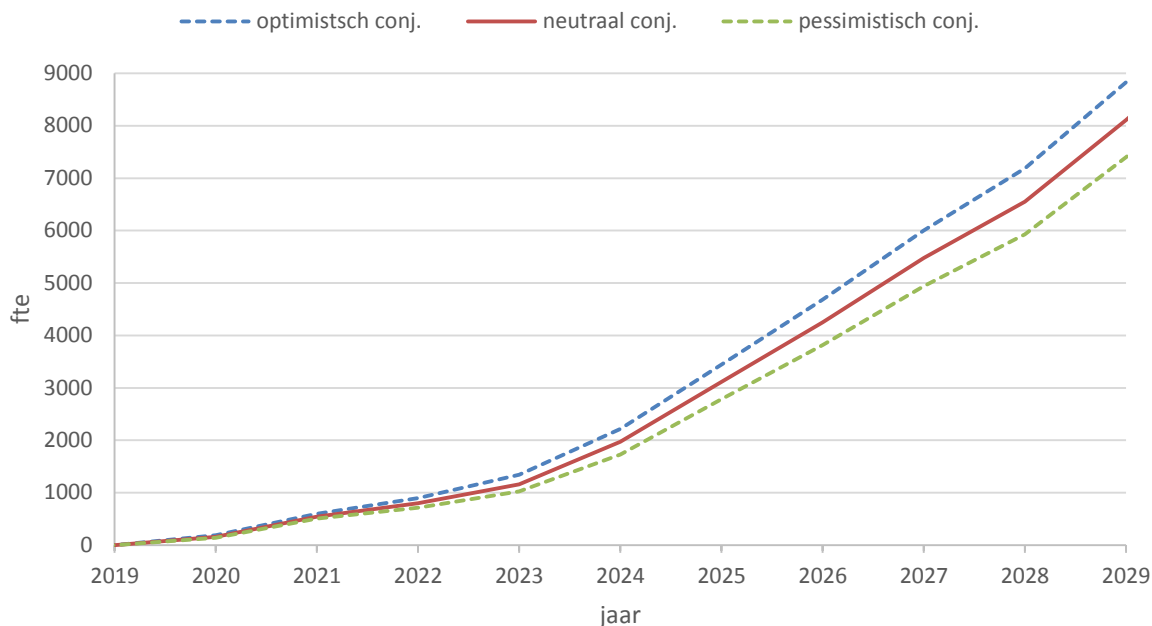
Figuur 2.2 Raming uitstroom aan leraren en directeuren in het po en reëel beschikbare instroom 2019-2024 in fte (bron: CentERdata)

In de figuur is duidelijk te zien dat de komende jaren verwacht wordt dat de uitstroom groter zal zijn dan de instroom.

In de volgende figuur de geraamde tekorten bovenop de huidige situatie aan benodigde fte met de juiste diplomering ter vervanging van de uitstroom uit het onderwijs en de uitbreidingsvraag. Zoals gezegd gaan we verder uit van het neutrale economische conjunctuur scenario. Om de invloed van de economische conjunctuur zichtbaar te maken zijn alleen in onderstaande figuur ook het optimistische en het pessimistische scenario opgenomen.

Figuur 2.3 Raming tekorten aan leraren en directeuren in het po 2019-2029 in fte bovenop de huidige situatie (bron: CentERdata) met de drie economische conjunctuur scenario's

Zonder veranderingen in de omstandigheden staat het po in de komende jaren een tekort bovenop de huidige situatie te wachten. Kijken we 5 jaar vooruit dan is te zien dat in schooljaar 2024/2015, een tekort bovenop de huidige situatie van ruim 1.970 fte aan leraren en directeuren primair onderwijs wordt verwacht bij ongewijzigde omstandigheden. Zoals eerder vermeld is het begrip 'bij ongewijzigde omstandigheden' cruciaal. Door bekendmaking van ramingen kunnen omstandigheden al wijzigen en bij deze ramingen zullen vanzelfsprekend zowel op landelijk als lokaal niveau beleidsinspanningen plaatsvinden.

De tekorten tegen 2029 lopen zelfs dusdanig op (zo'n 8.000 fte) dat de opstellers van de ramingen waarschuwen dat dit buiten het geldigheidsgebied van de gebruikte modellen valt. Bij dergelijke geraamde tekorten is het namelijk niet meer aannemelijk dat alle omstandigheden ongewijzigd blijven.

Als vergeleken wordt met vorige ramingen⁷, dan valt op dat op dat de tekorten lager uitvallen dan de tekorten die eerder werden voorspeld. De trend van de bijna lineaire toename van het tekort op de langere termijn duidt er nog steeds op dat het hier niet gaat om een tijdelijk fenomeen dat even uit moet worden gezeten. Dit zou betekenen dat het huidige beleid er in geslaagd is de stijging van het tekort af te remmen, maar dat er nog steeds evenveel noodzaak bestaat om iets te doen aan de in de toekomst verwachte tekorten.

De eerdere verwachting uit de vorige raming dat in 2023 een tekort van 4.172 fte op zou treden is verschoven naar de verwachting dat in 2024 een tekort van 1.971 fte op zal treden bovenop de huidige situatie. Redenen voor een iets lager voorspeld tekort op deze termijn zijn:

- We spreken nadrukkelijk over een tekort bovenop de huidige situatie. De raming gaat uit van de bezetting per 1 oktober 2018, waar volgens geluiden uit het veld al een (reed eerder voorspeld) tekort in zit.
- Er zijn afgelopen jaar leraren bijgekomen ondanks een leerlingdaling. Vermoed wordt dat dit een toegenomen bijdrage is van de stille reserve en de zijinstroom.

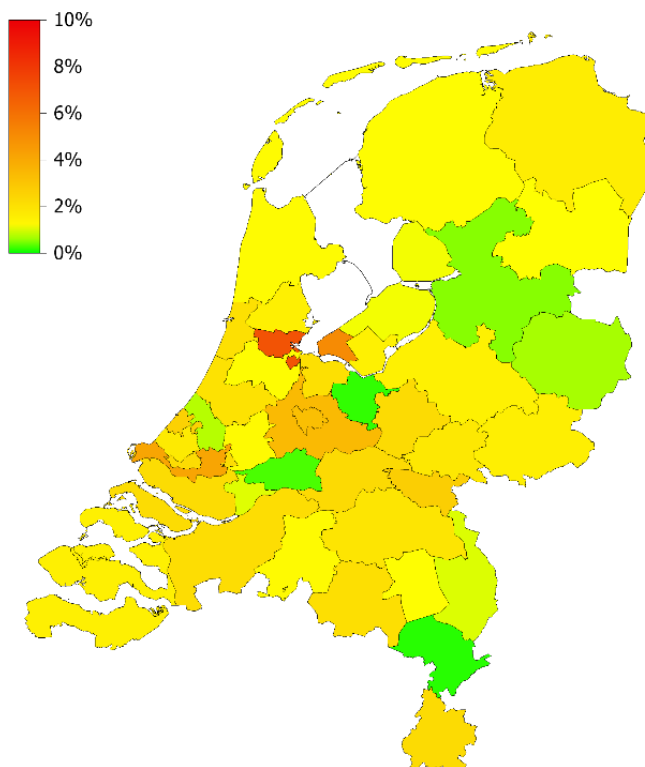
⁷ Zie De toekomstige arbeidsmarkt voor personeel in po, vo en mbo 2018-2028, CentERdata, Tilburg 2018.

- Lagere uitstroom: er wordt gemiddeld weer iets later met pensioen gegaan. (in feite is dit uitgestelde uitstroom).

Gecorrigeerd voor de technische effecten (begintijd ramingen, gekozen economisch scenario) is de inschatting van de ramers dat voor 2024 zo'n 1.300 fte minder aan tekorten worden geraamd.

Een goed beeld van de geraamde tekorten is ook te zien in de verwachte *vacaturedruk* voor de verschillende regio's: het percentage van de verwachte tekorten op het totaal aantal banen, beiden in fte gemeten. Onderstaand de vacaturedruk voor schooljaar 2024/2015 per rpa gebied.

Figuur 2.4 Onvervulde vraag in procenten van de werkgelegenheid naar RPA bovenop de huidige situatie, po leraren plus directeuren in 2024 (Bron: CentERdata)

De hoogte van de regionale tekorten hangt sterk samen met de ontwikkeling van het aantal leerlingen. Ook de leeftijdsopbouw van het lerarenkorps (uitstroom van ouderen) speelt een rol. Amsterdam, Almere en Rotterdam krijgen naar verwachting als eerste te maken met grotere tekorten. De verwachting is overigens dat in de praktijk de toekomstige regionale verschillen kleiner zullen zijn dan voorspeld omdat compenserende mechanismen gaan optreden (regionale stromen), vooral tussen nabijgelegen regio's.

De problematiek is dus zoals verwacht kan worden groter in de regio's met groei en neemt af naarmate de krimp groter is. Zonder veranderingen in omstandigheden wordt voor 2029 voor vrijwel geheel Nederland verwacht dat de onvervulbare vraag gemiddeld tegen de 10% van de werkgelegenheid omvat (zie hiervoor de rapportage).

De achtergrond van de verwachte tekorten in het primair onderwijs zijn:

- Het aantal afgestudeerden van de pabo's is in vergelijking met 15 jaar geleden gehalveerd. Voor de arbeidsmarkt van enige tijd geleden was dit geen probleem, maar nu de arbeidsmarkt weer aantrekt is deze belangrijke bron van instroom meer nodig dan voorheen. Het percentage mensen dat aan de pabo begint en deze ook afmaakt zal naar verwachting de komende jaren wel hoger zijn dan nu, maar dit compenseert de relatief geringe instroom niet.

- De komende jaren gaan veel leraren met pensioen. Door het verhogen van de pensioenleeftijd en het langer doorwerken van veel leraren was dit enkele jaren uitgesteld, maar de komende jaren zal dit massaal plaatsvinden.
- De grote leerlingendaling als gevolg van de bevolkingskrimp is vrijwel achter de rug. Tevens vindt deze leerlingdaling regionaal plaats, er zijn ook gebieden met leerling groei.
- In het afgelopen jaar zijn er meer leraren komen werken in het onderwijs, ondanks de leerlingdaling. Dit is waarschijnlijk een gevolg van de werkdruk, die deels voor extra leerkrachten zijn ingezet. Dat betekent ook dat er in de toekomst meer leraren nodig zullen zijn dan eerst voorzien was, wil het onderwijs op dezelfde leerling-leraar ratio blijven zitten.

Een positief feit dat hierbij nog kan worden genoemd is dat voor studiejaar 2018/2019 op basis van aanmeldcijfers een stijging van 7 procent in de instroom op de pabo's gesignaleerd is ten opzichte van dezelfde peildatum een jaar geleden⁸. Een groot deel komt voor rekening van de deeltijd studenten, waar de stijging zelfs 24% is.

(Voortgezet) speciaal onderwijs

In de ramingen wordt het (voortgezet) speciaal onderwijs, kortweg (v)so, meegenomen in het primair onderwijs. Ook dit jaar is apart gekeken naar de situatie in het (v)so vergeleken met de rest van het po, oftewel het (speciaal) basisonderwijs. Het ramingsmodel geeft relatief iets lagere tekorten voor het (v)so dan voor de rest van het po. Dit ondanks het feit dat het (v)so groeit en de rest van het po krimpt. Het lijkt er op dat de problematiek in het (v)so de komende jaren landelijk gezien iets minder groot zal zijn dan in de rest van het po. Een mogelijke oorzaak kan liggen in de relatief grote aantallen ondersteunend personeel in het (v)so dat kan doorgroeien naar leraar en in het feit dat de beloning in het (v)so in het algemeen een schaal hoger is dan in het baso. Dit neemt niet weg dat ook in het (v)so de komende jaren toenemende krapte gevoeld gaat worden. Een bijkomend probleem kan daarbij zijn dat er in het (v)so soms behoefte is aan mensen met een specifieke achtergrond, waardoor het niet altijd een oplossing is als deze landelijk beschikbaar zijn maar niet in de regio van de school.

Schoolleiders

In de ramingen voor het po worden de schoolleiders en de leraren samen genomen. Dit heeft deels een praktische achtergrond. Schoolleiders zijn geregeld ook deels actief als leraar en schoolleiders en leraren stappen in de praktijk ook over naar elkaars functie. Een tekort aan leraren heeft daarmee een negatieve invloed op het aantal beschikbare schoolleiders en omgekeerd. Vooral nog kan niet berekend worden of er een specifiek tekort is aan schoolleiders, aangezien er met de leraren die op de scholen werken in principe voldoende aanwas beschikbaar is.

Een indicatie voor deze beschikbaarheid blijkt uit het eerder aangehaalde vacatureonderzoek:

- Het aantal gevonden vacatures voor schoolleiders is minder hard gegroeid dan het aantal vacatures voor leraren;
- op vacatures voor schoolleiders komen gemiddeld iets meer kandidaten af dan op vacatures voor leraren;
- vacatures voor schoolleiders zijn iets vaker vervuld na 3 maanden dan vacatures voor leraren;
- vacatures voor schoolleiders worden beduidend minder vaak als moeilijk vervulbaar aangeduid door de scholen dan vacatures voor leraren (25% versus 64%)⁹.

2.3 Ramingen Voortgezet onderwijs

Ook in het voortgezet onderwijs zijn momenteel in de praktijk geluiden te horen over tekorten en moeilijk vervulbare vacatures. Daarom hebben ook de ramingen in het vo als uitgangspunt dat er

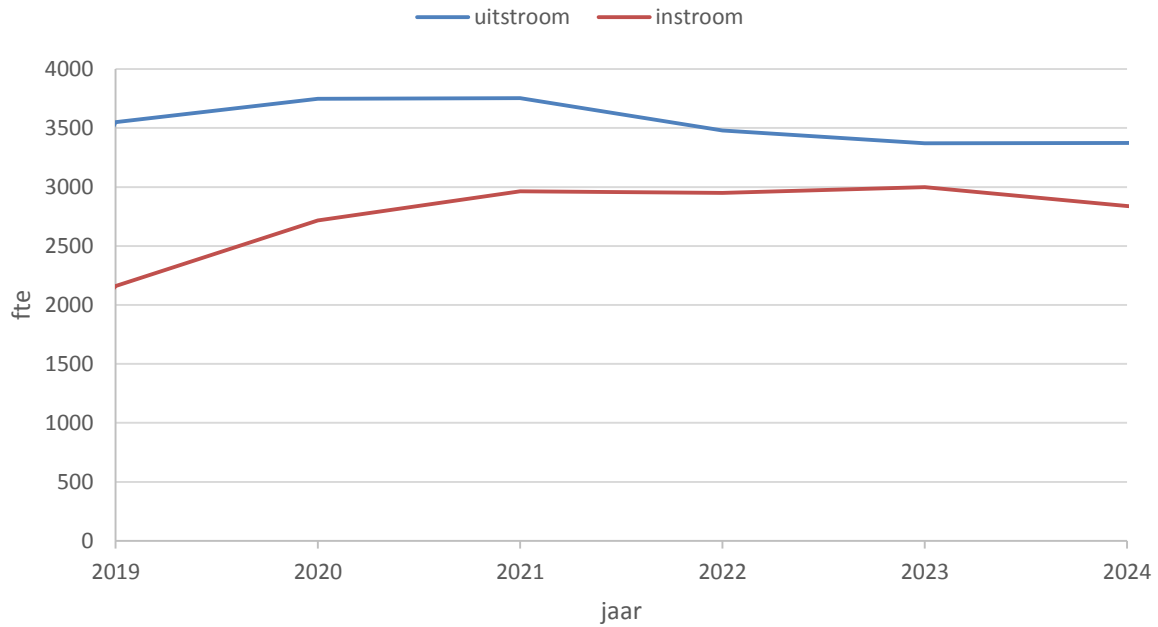
⁸ Gegevens Vereniging Hogescholen.

⁹ Arbeidsmarkt barometer po, vo en mbo 2018-2019, Jaarrapportage. Ecorys/Dialogic, Rotterdam, 2019.

voorspeld wordt of en in welke mate er sprake is van tekorten aan gekwalificeerde leraren bovenop de huidige situatie.

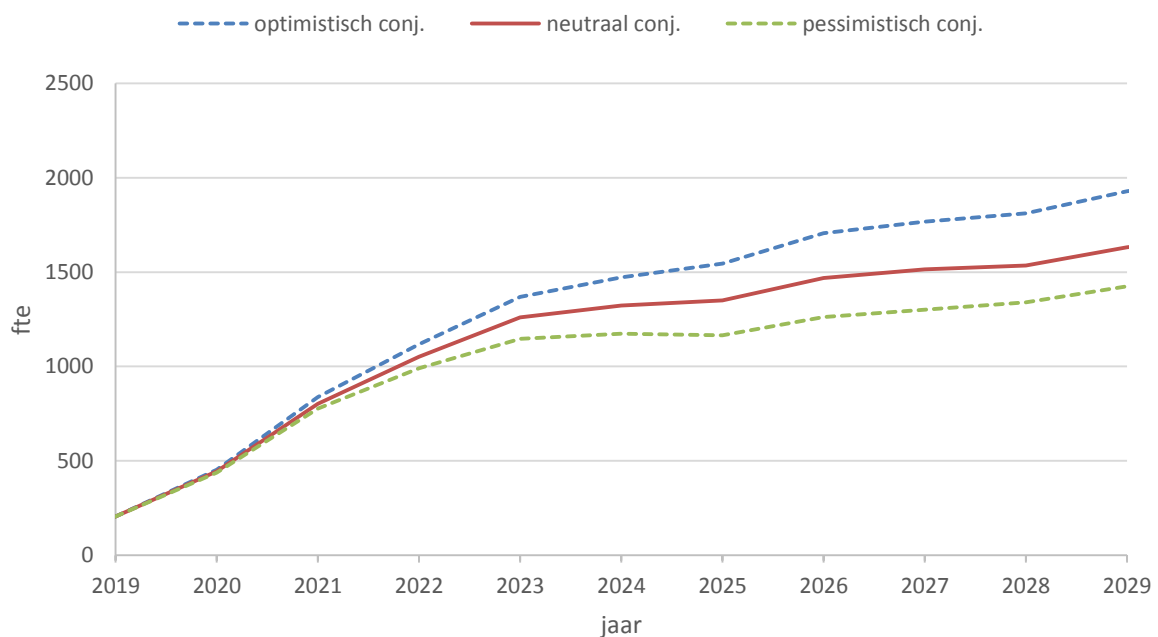
Als eerste de raming van de leraren die uitstromen in de komende jaren en de potentiële instroom van de komende jaren.

Figuur 2.5 Raming uitstroom aan leraren en directeuren in het vo en reëel beschikbare instroom 2019-2024 in fte (bron: CentERdata)

Onderstaand de ramingen van de tekorten voor het voortgezet onderwijs in de komende 10 jaar. In tegenstelling tot het primair onderwijs is hierbij in de startsituatie al sprake van tekorten.

Figuur 2.6: Ontwikkeling van de onvervulde vraag onder leraren plus directeuren in het vo 2019-2024 (bron: CentERdata)

Zowel in absolute aantallen fte als in percentage van de totale werkgelegenheid is de onvervulde vraag in het vo op termijn beduidend lager dan die in het po. Een belangrijke reden daarvoor is gelegen in de leerlingdaling. In de periode 2019-2029 neemt de vraag naar leraren daardoor met 8% af (zie paragraaf 4.1).

De verwachte tekorten in deze raming verschillen iets van die in de vorige raming (als we met hetzelfde economisch neutrale scenario vergelijken). Het verschil wisselt wel enigszins over de jaren. In de eerste jaren wordt een licht lager tekort voorspeld (mede omdat we in de nieuwe raming weer vanaf nul starten in 2018), maar in de latere jaren worden hogere tekorten voorspeld. Het sterker oplopende tekort wordt veroorzaakt door een hogere uitstroom dan eerder voorspeld werd. Grotendeels wordt die uitstroom opgevangen door extra instroom (waaronder in latere jaren weer terugkerende leraren), maar bij tekortvakken is dat niet altijd in voldoende mate mogelijk.

Wel dient hierop aangevuld te worden dat de meest recente cijfers over de lerarenopleiding geen positief beeld laten zien. Vorig jaar daalde het aantal aanmeldingen voor de lerarenopleidingen en dit jaar wordt wederom een daling verwacht op basis van de voorlopige aanmeldcijfers¹⁰.

De conclusie blijft overeind dat de verwachte onvervulde vraag over de hele sector gezien relatief laag is in vergelijking met de tekorten die in het po dreigen te ontstaan. Dit betekent echter niet dat er geen problemen aanwezig zijn of zullen ontstaan. De tekorten zijn in het vo minder naar regio verdeeld maar meer per vakgebied verschillend. De concentratie van de onvervulde vraag bij bepaalde vakken zorgt dat daar de druk wel hoog is.

Verder blijkt uit het IPTO-onderzoek dat een deel van de lessen onbevoegd of onderbevoegd gegeven wordt, wat ook duidt op krapte.¹¹ Het percentage onbevoegd gegeven lessen is weliswaar al jaren aan het dalen, maar gemiddeld werd in 2018 toch 4,1% van de lessen onbevoegd gegeven. Voor sommige vakken is dat percentage aanmerkelijk hoger (in het geval van Wiskunde bijvoorbeeld 6,0%). Het lijkt aannemelijk dat er op dit moment dus al sprake is van tekorten die worden opgelost door leraren onbevoegd les te laten geven (al beschikken deze leraren meestal wel over een lesbevoegdheid voor een ander vak).

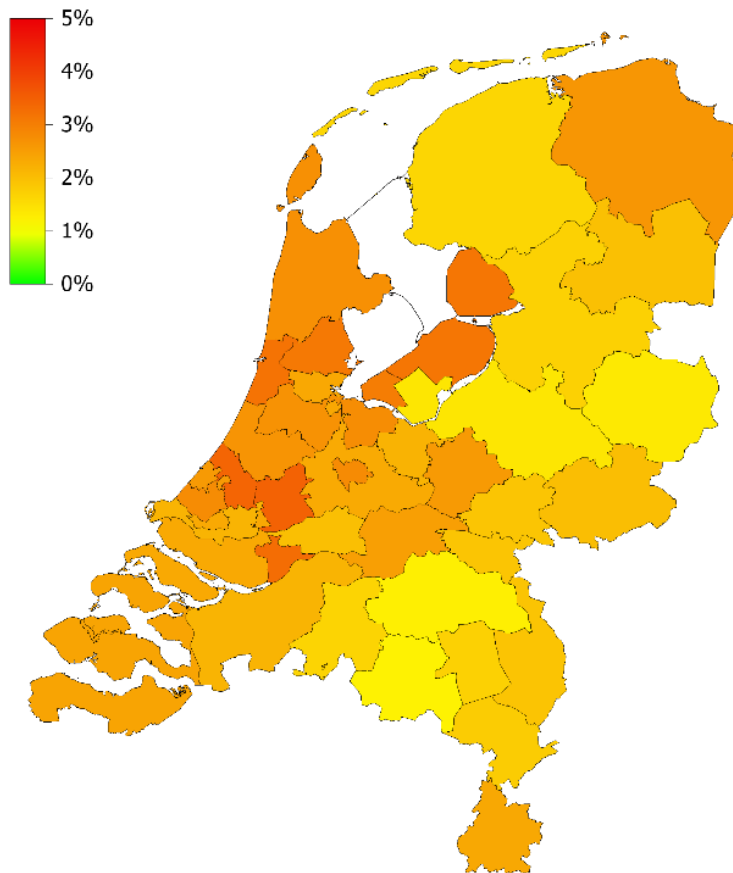
Bij het interpreteren van de uitkomsten van de hier gepresenteerde ramingen is er van uitgegaan dat de onvervulde vraag tot en met 2018 gelijk aan nul is. In de raming is vervolgens wel verondersteld dat nieuwe instroom van leraren alleen is toegestaan indien bevoegd wordt lesgegeven. Voorspelde tekorten komen daarom bovenop eventueel bestaande tekorten en geven daarom ook een indicatie van te verwachten kwalitatieve tekorten: waar geen bevoegde docenten geworven kunnen worden, zal mogelijk ook in de toekomst teruggevallen worden op onbevoegde of benoembare docenten.

Onderstaand, evenals voor het po, de vacaturedruk in het vo naar regio met daarnaast de regio's waar groei en daling van de leerlingaantallen plaats zal vinden.

¹⁰ Gegevens van de Vereniging Hogescholen.

¹¹ IPTO: vakken en bevoegdheden, peildatum 1 oktober 2018, CentERdata, Tilburg, 2019.

Figuur 2.7. Verwachte vacaturedruk, oftewel onvervulde vraag in procenten van de werkgelegenheid, naar rpa, vo leraren in 2024 (Bron: CentERdata).

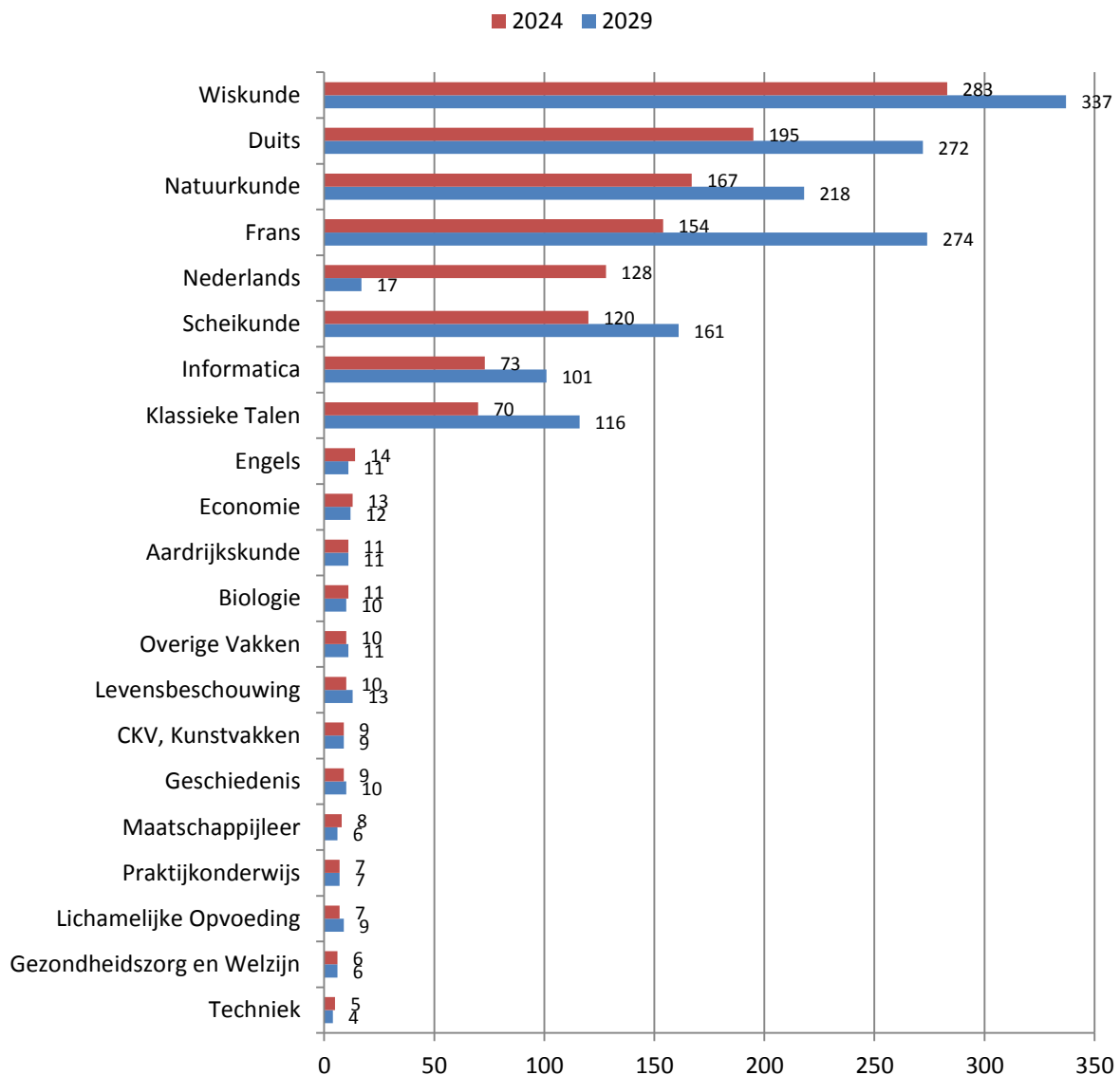

Voor het voortgezet onderwijs geldt in mindere mate dat er regionale verschillen zijn in de vacaturedruk, al is er wel grofweg een oost-west verschil te zien. In 2024 lijkt er over het algemeen sprake te zijn van een matige vacaturedruk, zeker als dat met de verwachte situatie in het primair onderwijs wordt vergeleken.

Bij ongewijzigde omstandigheden zal er tegen 2029 wel sprake zijn van een serieuzere druk, die dan met name in de Randstad nadrukkelijker zal worden gevoeld (zie hiervoor de rapportage).

Problemen met moeilijk te vinden onderwijspersoneel zijn in het voortgezet onderwijs zoals gezegd vooral verdeeld over vakken. Onderstaand daarom een overzicht van de hoofdvakken, waarbij vermeld staat hoeveel fte tekort er in dit vak naar verwachting in 2024 en 2029 zal zijn.

Figuur 2.8 Onvervulde vraag in fte in 2024 en 2029 op het niveau van individuele vakken (bron: CentERdata).

Te zien is dat er in 2024 en in 2029 voor Wiskunde het grootste tekort in fte zal zijn. Voor de tekortvakken is te zien dat de onvervulde vraag in 2029 naar verwachting fors hoger zal zijn dan in 2024. Dit geldt voor Duits, Natuurkunde, Frans, Scheikunde Klassiek talen en Informatica. NB: het gaat in de grafiek bij het vak Techniek om de algemene variant, niet om de beroepsgerichte specialistische varianten die in het vmbo voorkomen.

Een andere indicatie voor het tekort is de eerder gepresenteerde vacaturedruk, oftewel het percentage onvervulde fte's op het totaal aantal fte's. In de volgende figuur de vacaturedruk voor de verschillende vakken over 5 en 10 jaar.

Tabel 2.1 Vacaturedruk (onvervulde vraag als percentage van de totale werkgelegenheid in fte) in 2023 en 2028 op het niveau van individuele vakken (bron: CentERdata).

	2024	2029
Informatica	26,0%	37,6%
Klassieke Talen	9,6%	16,9%
Natuurkunde	9,1%	12,5%
Duits	8,7%	12,8%
Scheikunde	8,5%	12,0%
Frans	7,7%	14,4%
Wiskunde	5,2%	6,5%
Nederlands	2,2%	0,3%
Levensbeschouwing	1,2%	1,6%
Maatschappijleer	0,7%	0,6%
Techniek	0,7%	0,6%
Aardrijkskunde	0,6%	0,6%
Gezondheidszorg en Welzijn	0,6%	0,7%
Biologie	0,4%	0,4%
Economie	0,4%	0,5%
Geschiedenis	0,4%	0,5%
Engels	0,3%	0,3%
Praktijkonderwijs	0,3%	0,3%
CKV, Kunstvakken	0,2%	0,3%
Lichamelijke Opvoeding	0,2%	0,3%
Overige Vakken	0,1%	0,1%
Totaal	2,2%	3,0%

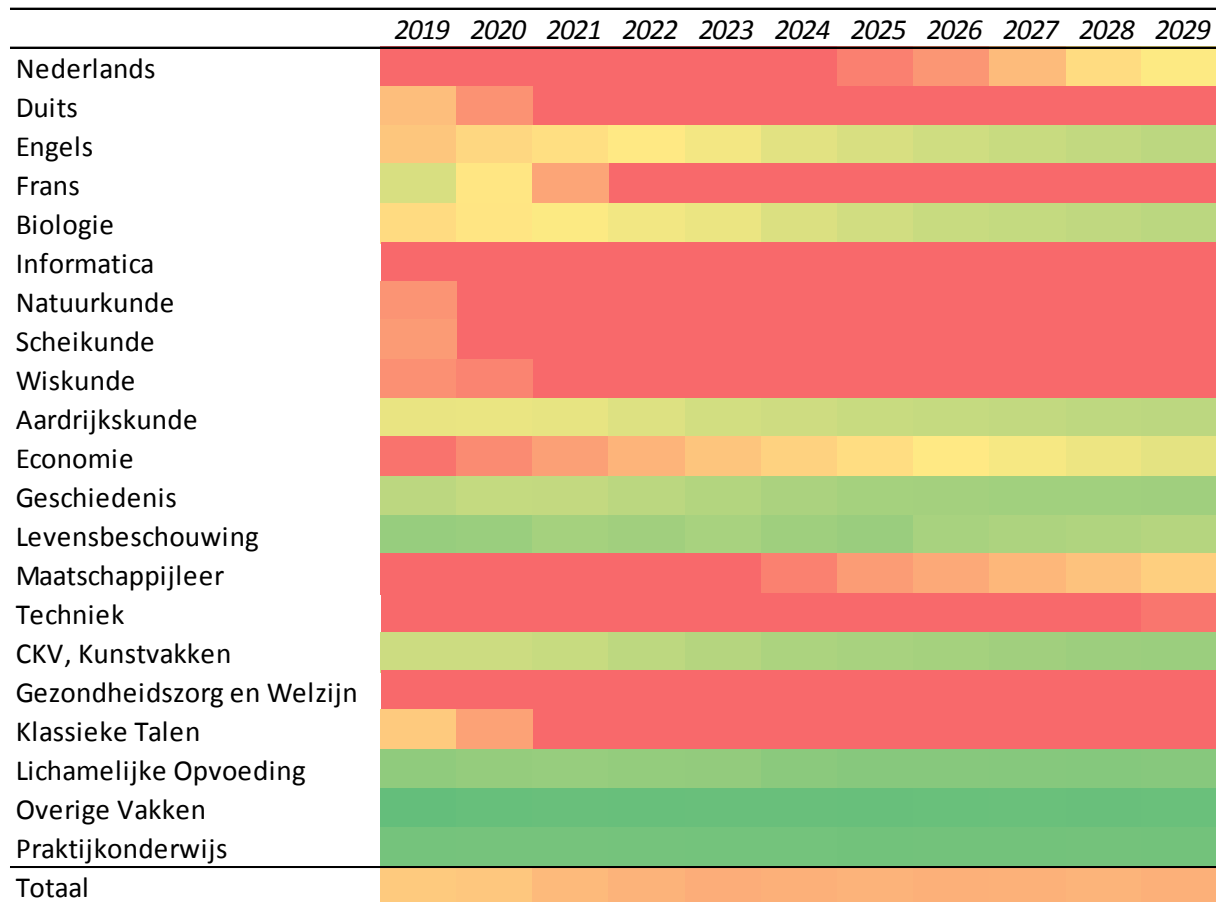
In bovenstaande tabel is te zien waar de tekorten relatief het hardste aankomen. Veruit aan kop staat Informatica, gevolgd door Klassiek Talen. Beide vakken stonden bij de aantallen fte tekort niet aan de top omdat er relatief weinig uren in gegeven worden. Verder zijn Natuurkunde, Scheikunde, Duits, Frans en Wiskunde duidelijke tekortvakken in zowel in 2024 als 2029. Voor de in deze opsomming niet genoemde vakken geldt dat de vervulling van vacatures (landelijk gezien) geen grote problemen meer op lijkt te leveren. Bij berichten in de media over tekorten in het vo worden vaak de vakken Engels en Nederlands als tekortvakken genoemd. Deels is dit schijn omdat het hier om grote vakken gaat (beiden nemen zo ongeveer 10% van de totale lestijd in beslag) waardoor er vaak vacatures voor zijn. Verder is de verwachting dat de krapte die er momenteel voor deze vakken is de komende jaren flink terug zal lopen.

Ook is nog relevant te vermelden dat de vacaturedruk voor het eerstegraads gebied (bovenbouw havo en vwo) ongeveer gelijk is aan die in het tweedegraadsgebied (onderbouw havo en vwo plus geheel vmbo).

Eerder is al aangegeven dat het bij de voorspelde onvervulde vraag optellen van het percentage onbevoegd gegeven lessen in het startjaar beperkingen kent. De oorzaak daarvan ligt in het feit dat de ontwikkeling van de bevoegdheid van leraren niet goed in het ramingsmodel kan worden opgenomen. Leraren kunnen bijvoorbeeld bevoegdheden hebben waarvan we niet afweten en tussentijds een bevoegdheid alsnog halen.

Desondanks is geprobeerd inzicht te verkrijgen in de situatie op het gebied van de tekorten met daarbij de momenteel onbevoegd gegeven lessen meegerekend als tekorten. In de volgende figuur wordt daar inzicht in gegeven. Bewust wordt hier niet meer met cijfers gewerkt omdat de onzekerheid hiervoor te groot is. De resultaten betreffen slechts een indicatie. Groen is daarbij geen tekort (de som van de onvervulde vraag en onbevoegd gegeven lessen is laag), geel is een matig tekort en rood is een aanzienlijk tekort.

Figuur 2.9 Ontwikkeling onvervulde vraag in fte inclusief onbevoegd gegeven lessen per vak. Groen is gering tekort, geel gematigd en rood groot tekort (Bron: CentERdata)

We kunnen de vakken op grond van de ontwikkelingen in de figuur als volgt indelen:

- Permanente tekortvakken: Informatica, Natuurkunde, Scheikunde, Wiskunde, Techniek, Gezondheidszorg en Welzijn.
- Vakken met een afnemend tekort: Nederlands, Economie, Maatschappijleer. Ook bij Engels en Biologie neemt het tekort af, maar bij aanvang is het tekort hier al relatief laag;
- Vakken met een oplopend tekort: Duits, Frans, Klassieke Talen;
- De vakken met permanent lage tekorten: Geschiedenis, Levensbeschouwing, CKV, Kunstvakken, Lichamelijke Opvoeding, Overige Vakken.

Samenvattend

De achtergrond van de verwachte tekorten in het voortgezet onderwijs zijn:

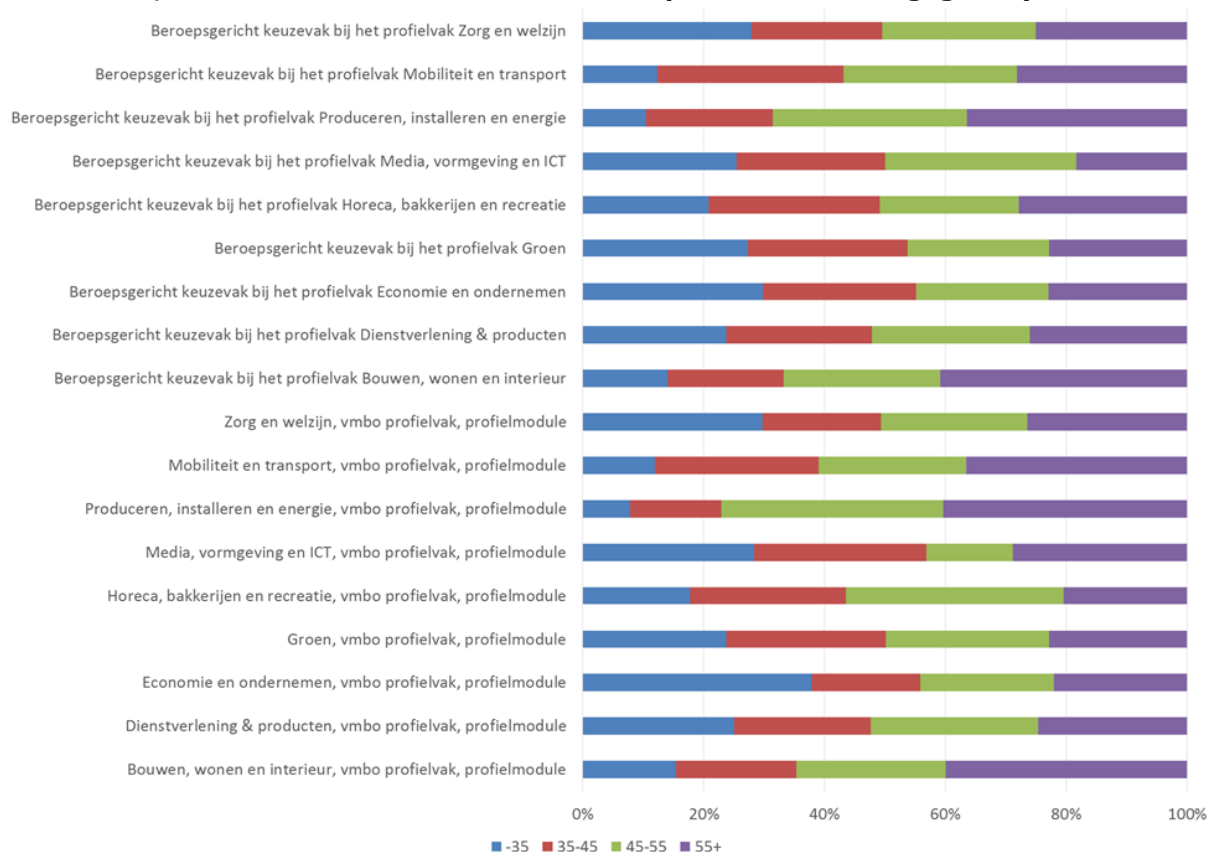
- De combinatie van langer doorwerken van leraren en een de leerlingendaling zorgt er voor dat de verwachte piek in tekorten rond deze tijd minder hoog is dan voorheen werd voorzien.
- De komende jaren gaan echter alsnog veel leraren met pensioen. Door het verhogen van de pensioenleeftijd en het langer doorwerken van veel leraren is dit enkele jaren uitgesteld.
- Als de onbevoegd gegeven lessen zouden worden meegeteld is het tekort in het voortgezet onderwijs aanzienlijk groter. Hier wordt in het volgende hoofdstuk verder op ingegaan.
- Het lerarentekort in het voortgezet onderwijs is niet zozeer verschillend per regio (al is er wel een groter tekort in het westen), maar meer verschillend per vak.
- Verwacht wordt dat de tekortvakken in de toekomst meer problemen gaan opleveren, terwijl de andere vakken de komende jaren minder tot geen problemen opleveren.

2.4 De situatie voor beroepsgerichte vakken in het vmbo

Volgens geluiden 'uit het land' dreigen in het vmbo op korte termijn tekorten aan leraren in de beroepsgerichte vakken. Omdat deze vakken te klein zijn om afzonderlijk in de ramingen mee te nemen kunnen hier geen uitspraken over worden gedaan zoals over de hoofdvakken in de vorige paragraaf. Daarom zijn een aantal beschikbare gegevens met betrekking tot de leraren in de beroepsgerichte vakken op het vmbo nader bekeken.

De gegevens die beschikbaar zijn is het aantal uur dat deze vakken gegeven worden en de leeftijden en lesbevoegdheden van de docenten hebben die deze vakken geven (IPTO-onderzoek, zie volgend hoofdstuk). Verder kunnen we uit gegevens van DUO halen hoeveel mensen momenteel de opleiding voor dergelijke diploma's volgen en hoeveel mensen er zijn die dergelijke diploma's hebben en elders werkzaam zijn (stille reserve). Tevens kan met behulp van CBS gegevens na worden gegaan of en waar deze personen werken en of ze beschikbaar kunnen zijn voor de arbeidsmarkt. Op basis hiervan kan een inschatting gemaakt worden voor de beroepsgerichte vakken in het vmbo, ook al kan deze niet cijfermatig worden uitgedrukt.

Figuur 2.10 Leeftijdsgroepen in jaren van docenten beroepsgerichte vakken vmbo (bron: CentERdata, alleen vakken die meer dan 500 uur per week worden gegeven)

In een aantal beroepsgerichte vakken op het vmbo bereikt een aanzienlijk deel van de leraren binnen afzienbare tijd de pensioengerechtigde leeftijd. Dit is in het bijzonder het geval bij een aantal techniekvakken. Omdat de leraren in deze vakken nu reeds een relatief grote taakomvang hebben, en daarvan een relatief groot deel van hun tijd aan de betrokken vakken besteden, is daar weinig ruimte om eventuele komende tekorten op te vangen.

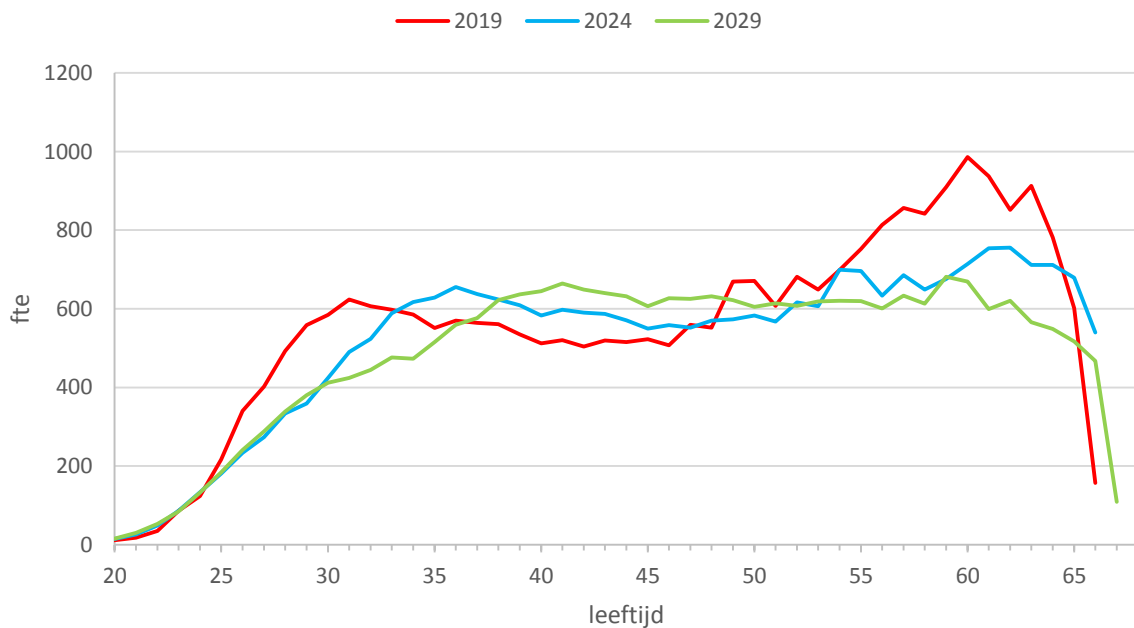
DUO diplomagegevens laten zien dat er behalve veel 55-plussers ook weinig personen een opleiding hebben of in opleiding zijn voor een bevoegdheid in de techniekvakken. Het probleem lijkt het grootst in de westelijke provincies.

2.5 Ramingen Middelbaar Beroepsonderwijs

Voor het middelbaar beroepsonderwijs gelden deels andere regels voor de kwalificatie van leraren dan voor de hiervoor behandelde sectoren. Een groot deel van de instroom van leraren in het mbo is niet afkomstig van de lerarenopleiding maar van het bedrijfsleven. Daarom is het mbo ook geen 'gesloten systeem' waarover exacte ramingen kunnen worden gemaakt als voor het po en vo. Wel kunnen enkele belangrijke factoren voor de arbeidsmarkt in kaart worden gebracht.

Omdat veel mbo leraren uit andere arbeidsmarkt sectoren afkomstig zijn is de leeftijd van deze leraren relatief hoog. Door de leeftijdsverdeling van docenten in het mbo worden de komende jaren veel pensioneringen verwacht waardoor nieuw personeel nodig is. Dit kan worden geïllustreerd met de leeftijd verdeling van leraren in het mbo in de komende jaren die in de volgende grafiek te zien is.

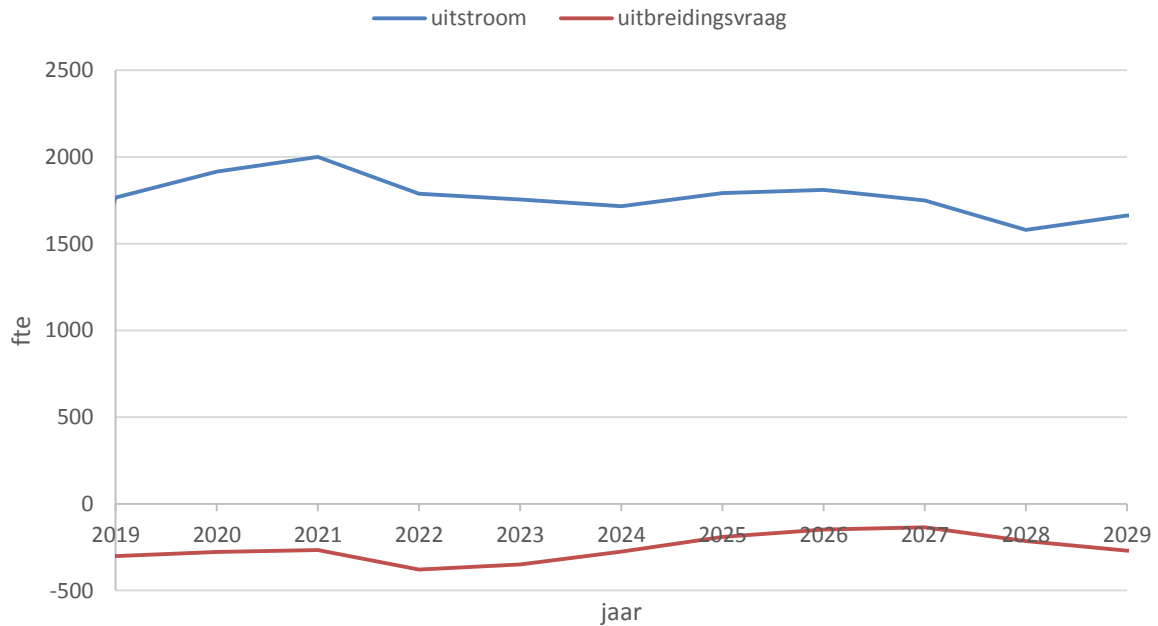
Figuur 2.11 Verwachte leeftijdsverdeling leraren mbo in 2019, 2024 en 2029 (bron: CentERdata)

Te zien is dat er momenteel een grote groep oudere docenten is die de komende jaren met pensioen zullen gaan. Daarnaast vindt nog uitstroom plaats wegens andere redenen. Voor vraag op de arbeidsmarkt vanuit het mbo is daarnaast nog belangrijk wat de uitbreidingsvraag is, in hoeverre zijn er extra mensen nodig door uitbreidingen of vervallen er vacatures door krimp.

In de volgende figuur zijn deze ontwikkelingen weergegeven.

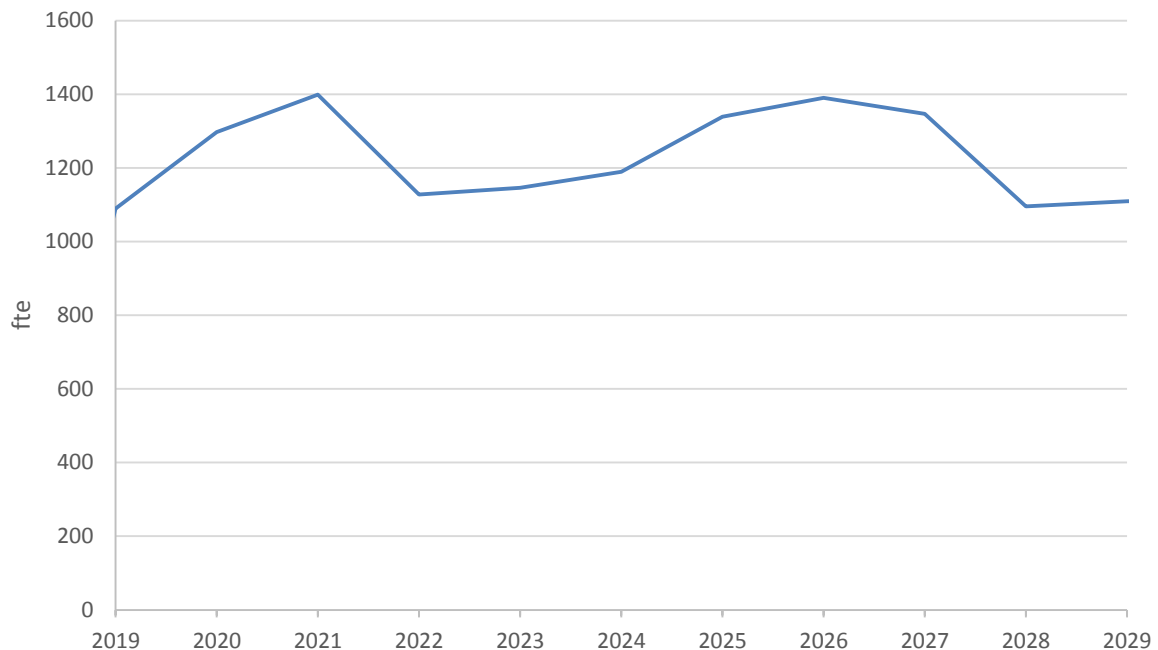
Figuur 2.12 Uitstroom en uitbreidingsvraag in het mbo periode 2019-2029 in fte (Bron: CentERdata)

De uitbreidingsvraag in het mbo is de komende 10 jaar negatief door de verwachte daling in aantallen studenten, waardoor de totale vraag naar leraren lager wordt (zie paragraaf 2.1) De uitstroom wordt geschat op basis van ervaringen in de laatste jaren en bestaat zoals gezegd voor een groot deel uit pensioneringen.

Dit levert bij elkaar de volgende vraag naar leraren op de komende 10 jaar:

Figuur 2.13 Benodigde instroom van leraren in het mbo periode 2019-2029 in fte (Bron: CentERdata)

Naar verwachting zal de vraag de komende jaren wat stijgen om na een daling vanaf 2022 weer licht toe te nemen. Vooralsnog ziet het er naar uit dat het mbo kan voorzien in de benodigde leraren. Wel zullen voor vakken waarvoor de tekorten toenemen in het vo ook in het mbo

problemen worden ervaren, alsmede voor specialistische technische vakken. Tevens geldt dat het mbo, veel meer dan het po en het vo, zal moeten concurreren op de arbeidsmarkt als de economie blijft aantrekken.

Verder geldt dat de specialistische technische vakken waarvoor het vmbo de komende jaren naar verwachting problemen gaat krijgen om docenten aan te trekken in het mbo ook problemen op zullen leveren.

2.6 Regionale rapportages po en vo

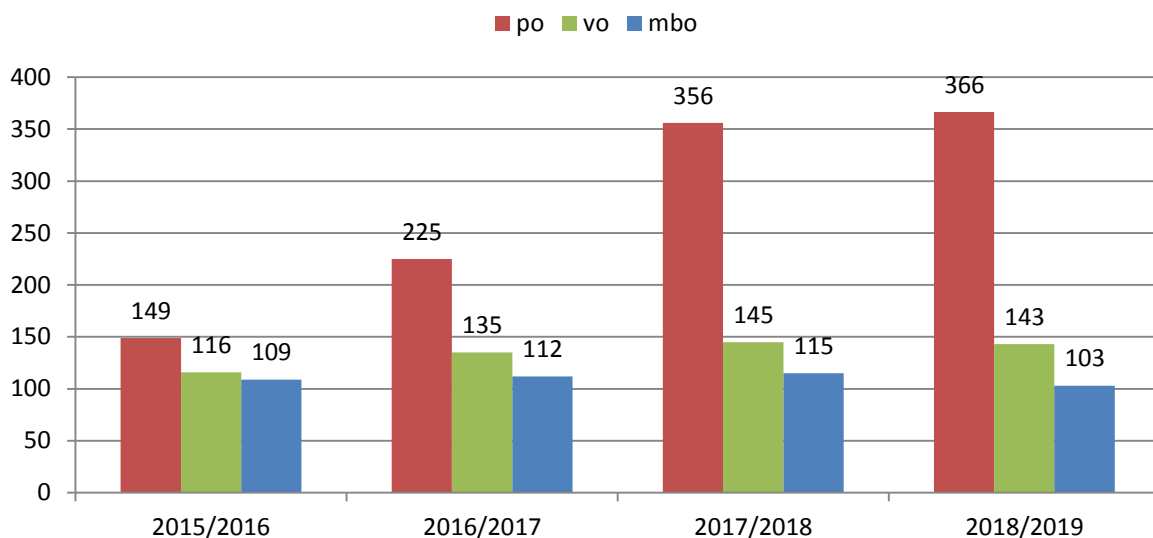
In het voorgaande is duidelijk geworden dat niet iedere regio voor dezelfde problemen staat. Voor zowel het po als het vo zijn de arbeidsmarktramingen daarom uitgesplitst naar regionale rapportages op het niveau van de arbeidsmarktregio's zoals deze zijn gebruikt in de landkaartjes eerder in dit hoofdstuk. Hiervoor zijn 14 deelrapporten gemaakt waarin doorgaans enkele arbeidsmarktregio's tezamen worden genomen. Ook de G4 gemeenten worden hier apart in behandeld.

De rapportjes zijn te downloaden via rijksoverheid.nl en de websites van de arbeidsmarktfondsen Appo en Voion.

3 Vacatureontwikkeling

OCW laat jaarlijks een vacatureonderzoek uitvoeren, getiteld Arbeidsmarktbarometer.¹² Evenals vorig jaar zijn hierin weer meer onderwijsvacatures aangetroffen dan in het vorige jaar. In het onderzoek worden voor po, vo en mbo vacatures gezocht op internet vacaturebanken en websites van scholen. Het onderzoek laat ook stijgingen in de gevonden vacatures voor directie en bestuur alsmede onderwijsondersteunend personeel zien. Hier concentreren we ons op de vacatures voor onderwijzend personeel.

Figuur 3.1 Ontwikkeling aantal op internet gevonden vacatures voor leraren, index met 2014/2015 als startpunt met 100 (Bron: Ecorys/Dialogic)

In het primair onderwijs is het aantal op internet gevonden vacatures voor leraren sinds 2014/15 (index 100) ruim 3,5 keer zo groot geworden (index 366). Opvallend is dat er het laatste jaar nauwelijks sprake van groei is. Ook in het vo en het mbo is er sprake van een stijgende lijn, die zich het afgelopen jaar niet heeft doorgezet. In het mbo is sprake van een gestage kleine stijging die het afgelopen jaar vrijwel ongedaan is gemaakt.

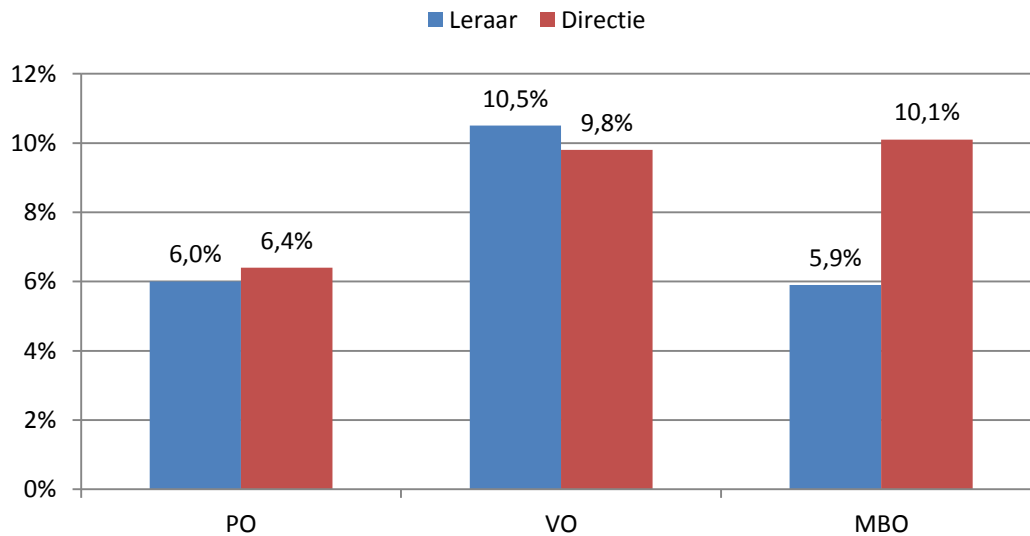
Gedeeltelijk kunnen de getoonde stijgingen wellicht te maken hebben met een toenemende tendens gebruik te maken van de online bronnen waarin voor dit onderzoek gezocht wordt. Maar andere gegevens uit het onderzoek, zoals het aantal kandidaten per functie en de mate van vervulling, laten zien dat hier zeker ook sprake is van een toenemende behoefte aan personeel, op een krappere wordende arbeidsmarkt. En dit laatste geldt voor zowel het onderwijs als de algemene arbeidsmarkt, waardoor de concurrentie van andere sectoren ook groter wordt.

Naast het absolute aantal vacatures is het ook nuttig te kijken naar het aantal vacatures per bestaande arbeidsplaats. In meer technische termen de vacature intensiteit.

In de volgende grafiek is deze te zien voor de lerarenvacatures voor de verschillende onderwijssoorten.

¹² Arbeidsmarkt barometer po, vo en mbo 2018-2019, Jaarrapportage. Ecorys/Dialogic, Rotterdam, 2019.

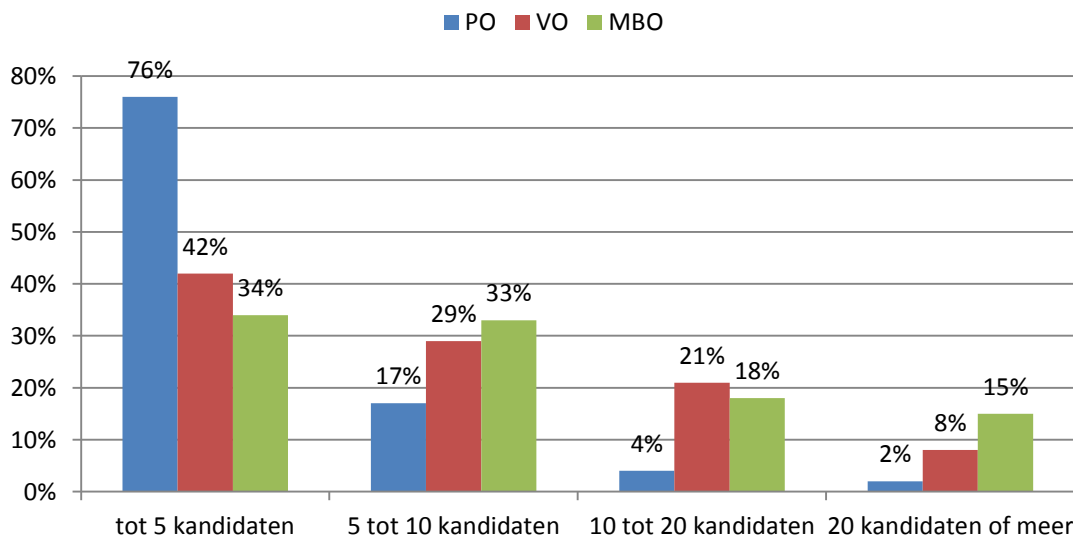
Figuur 3.2 Vacature-intensiteit voor leraren in schooljaar 2018/2019 (aantal fte vacatures gedeeld door fte werkende leraren, Bron: Ecorys/Dialogic)

Het vo heeft in het algemeen de hoogste vacature-intensiteit, samen met directiefuncties in het mbo. Overigens kan de vacature intensiteit met verschillende zaken te maken hebben, zoals de mobiliteit van de beroepsgroep en de mate waarin andere zoekkanalen benut worden dan online vacatures (bijvoorbeeld directe contacten met lerarenopleidingen).

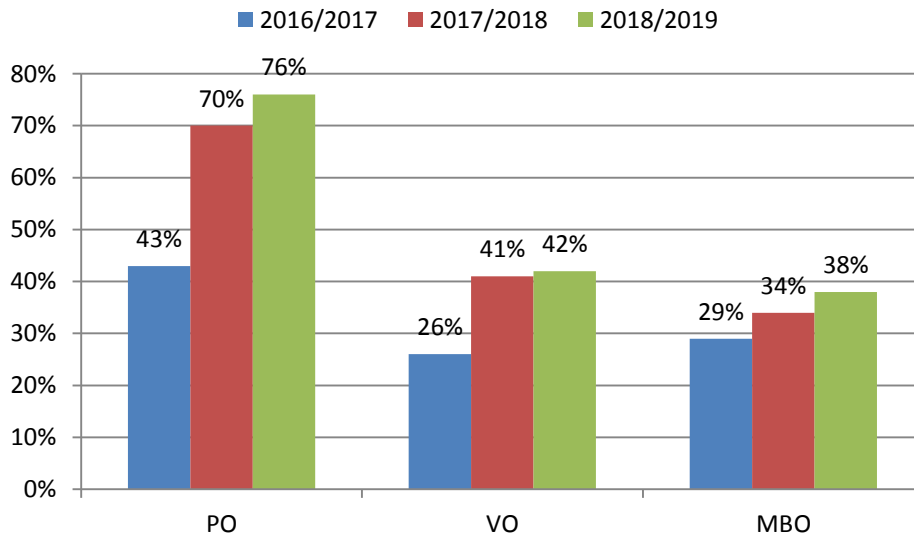
In de Arbeidsmarktbarometer zijn scholen die vacatures hadden geplaatst ook 2 maanden na die datum bevraagd over de vacature. Dat leverde onder andere gegevens op over de hoeveelheid kandidaten die op de vacatures voor leraren reageerden

Figuur 3.3 Aantal kandidaten dat reageerde op de gevonden vacatures voor leraren in schooljaar 2018/2019 (Bron: Ecorys/Dialogic)

Voor twee derde van de vacatures voor leraren in het po was er keus uit minder dan 5 kandidaten, voor het mbo geldt dit voor een derde van de vacatures, voor het vo bij twee vijfde. Het aantal kandidaten per vacature is afgenomen ten opzichte van de vorige meting, zoals te zien is in de volgende grafiek.

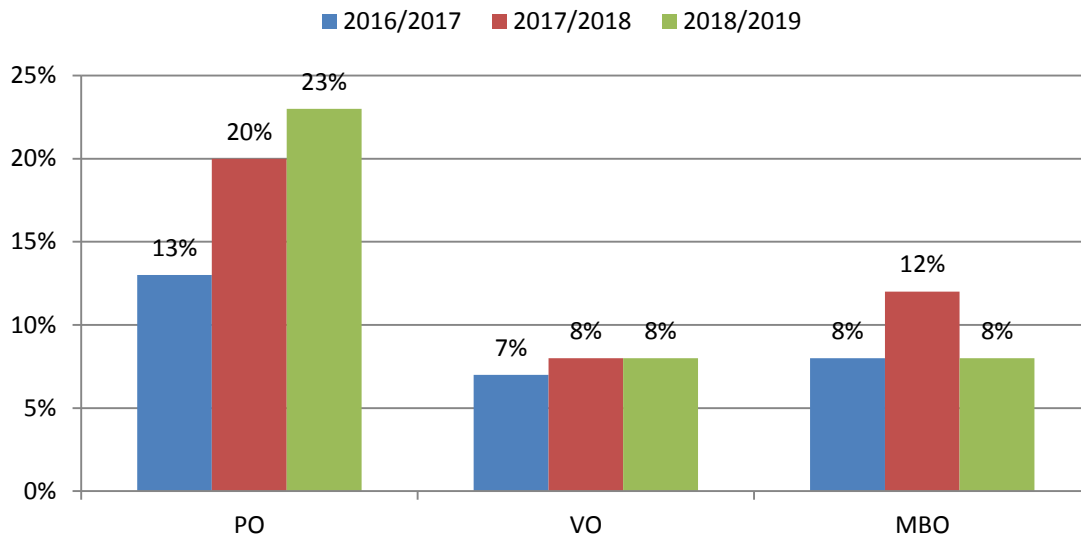
Figuur 3.4 Aandeel vacatures voor leraren waar minder dan 5 kandidaten op reageerde in schooljaren 2016/2017 tot en met 2018/2019 (Bron: Ecorys/Dialogic)

Voor alle drie de onderwijssoorten geldt dat er afgelopen schooljaar beduidend vaker minder dan 5 kandidaten voor een vacature voor leraar beschikbaar waren dan het jaar er voor. Dit kan enigszins beïnvloed zijn door het aantrekken van de gehele arbeidsmarkt, maar een dergelijk grote verschuiving wijst toch ook op ontwikkelingen in het aanbod van leraren op de arbeidsmarkt.

In figuur 3.5 is te zien welk deel van de vacatures volgens de respondenten niet vervuld was op het moment van enquêteren. Dit was in 2018/2019 en 2017/2018 gemiddeld 12 weken na het plaatsen van de vacature en in 2016/2017 gemiddeld 14 weken na het plaatsen van de vacature.

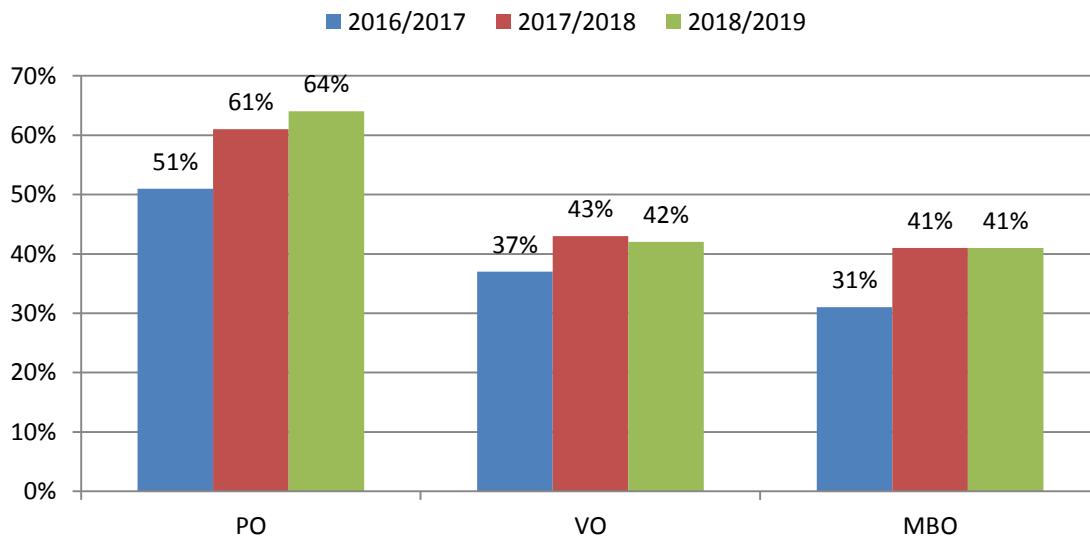
Figuur 3.5 Aandeel vacatures dat niet is vervuld in schooljaar 2016/2017 tot en met 2018/2019, na respectievelijk gemiddeld 14, 12 en 12 weken (Bron: Ecorys/Dialogic)

Voor het po is het aandeel niet vervulde vacatures fors opgelopen. Inmiddels gaat het in het po om bijna een op de vier vacatures. Voor vo en mbo gaat het om een op de twaalf vacatures. Een niet vervulde vacatures betekent overigens niet dat er direct een gat in de personeelsformatie is. Men kan een nieuwe vacature hebben geplaatst of op een andere manier in de benodigde personeelssterkte hebben voorzien.

Tot slot de vraag welk deel van de vacatures als moeilijk vervulbaar kan worden gezien. Dit is een subjectief begrip dat aan de invuller van de survey wordt overgelaten.

Figuur 3.6 Aandeel vacatures dat volgens de scholen moeilijk vervulbaar is in schooljaar 2016/2017 tot en met 2018/2019 (Bron: Ecorys/Dialogic)

Voor het po geldt dat inmiddels bijna twee derde van de vacatures voor leraren volgens de scholen moeilijk vervulbaar is. In zowel het vo als het mbo is dat lager, maar met twee op de vijf nog steeds aanzienlijk.

4 Jonge leraren en hun loopbaan

"Loopbaanmonitor onderwijs" (CentERdata/MOOZ) richt zich op de arbeidsmarktpositie van recent afgestudeerde leraren.¹³ Het onderzoek kent twee onderdelen: een enquête onder pas afgestudeerden (cohort 2017-2018, gegevens van eerdere metingen zijn ook beschikbaar) en secundaire analyses op CBS-microdata (afstudeercohorten 2011-2017). Het rapport hierover verschijnt tegelijk met deze arbeidsmarktbrief.

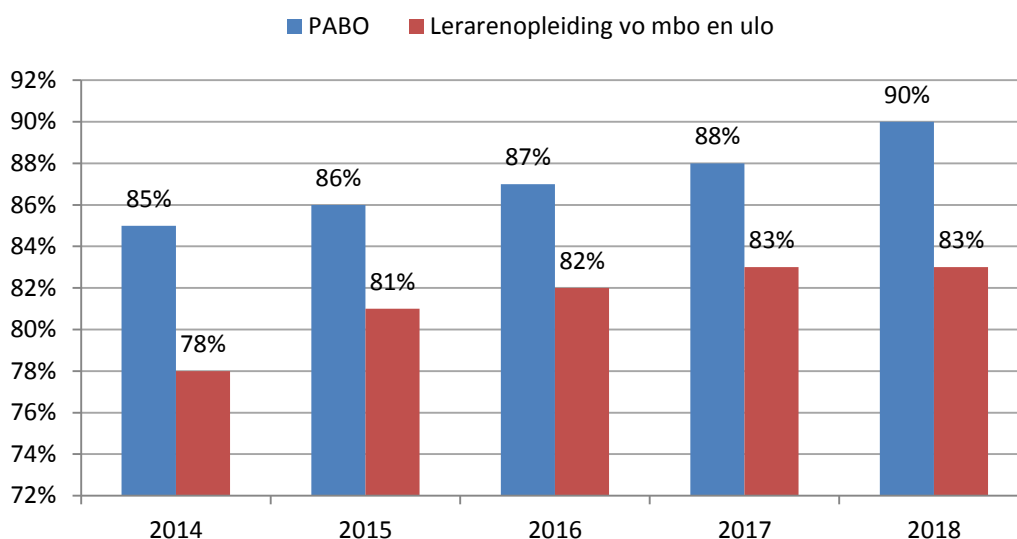
4.1 Een half jaar na afstuderen lerarenopleiding

De gegevens van het CBS zijn gebaseerd op diplomabestanden van lerarenopleidingen en informatie die bekend is over de werkgever bij de Belastingdienst. Dat laatste betekent dat het niet om de meest recente informatie gaat, maar door de compleetheid geeft het wel een goed beeld van ontwikkelingen over de langere termijn. Hiermee kunnen we complete cohorten (jaargangen) afgestudeerden door de tijd volgen.

Aanvullend daariop worden zoals gezegd enquêtes gehouden onder recent afgestudeerden aan de opleidingen voor leraar, zodat we ook actueel de vinger aan de pols kunnen houden. In de enquête worden altijd hogere percentages gevonden voor het deel dat werkzaam is binnen het onderwijs dan bij de analyses met de CBS microdata. Hier is mogelijk sprake van een selectie-effect in de deelname aan de enquête. Personen die in het onderwijs werken zouden vaker deel kunnen nemen aan de enquête. Een andere mogelijkheid is dat leraren via uitzendbureaus of payroll constructies in het onderwijs werkzaam zijn. Deze personen zijn niet als 'werkend in het onderwijs' herkenbaar in de CBS data. De CBS data geven daarmee een ondergrens voor de aantallen die in het onderwijs werkzaam zijn.

Uit de enquêtes blijkt dat het aantal afgestudeerden dat na een half jaar in het onderwijs werkt zowel voor de pabo als voor de lerarenopleiding en ulo de afgelopen jaren met 5 procentpunt is toegenomen.

Figuur 4.1 Aandeel afgestudeerden lerarenopleidingen (mede) werkzaam in het onderwijs een half jaar na het afstuderen voor verschillende afstudeercohorten (Bron: CentERdata/MOOZ, gegevens survey)

¹³ Loopbaanmonitor onderwijs - CentERdata/MOOZ, Tilburg/Utrecht 2019.

Daarnaast komen uit de enquête onder de pas afgestudeerden forse verschillen naar boven als het gaat om het type aanstelling (regulier/vervanging) en het type dienstverband (vast/tijdelijk). Zo vertoont het percentage pabo gediplomeerden dat recent na afstuderen een reguliere baan in het onderwijs heeft tussen cohort 2014 en cohort 2018 een duidelijke stijging ((inmiddels opgelopen tot 87% van de afgestudeerden die in het onderwijs werken voor cohort 2018), en hetzelfde geldt voor het percentage met een vast dienstverband of uitzicht op een vast dienstverband (samen ongeveer 82% voor cohort 2018).

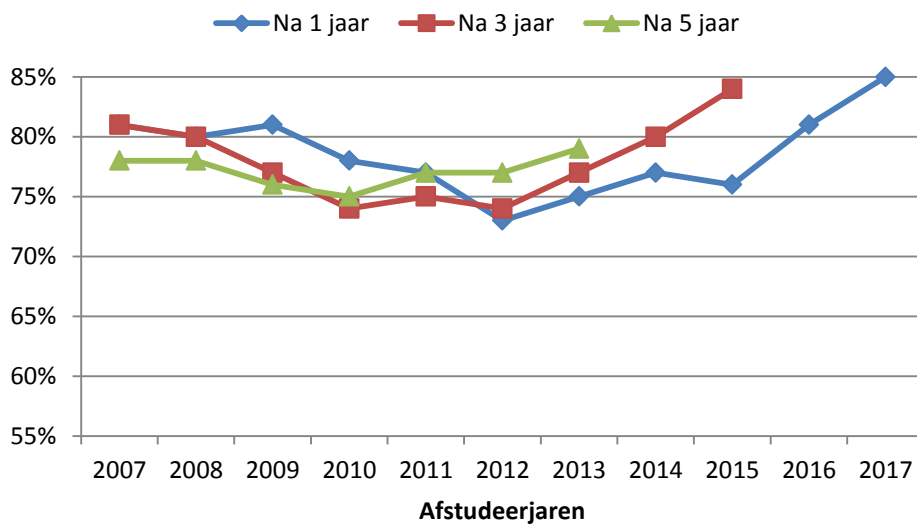
Uit de enquête blijkt dat afgestudeerden van de tweedegraads lerarenopleidingen en de ulo voor cohort 2018 die in het onderwijs werken na een half jaar in 92% van de gevallen een reguliere baan hebben, met in 78% van de gevallen een vast contract of uitzicht op een vast contract. Het percentage dat een reguliere baan heeft is daarmee iets hoger dan bij de pabo-ers, het percentage (met uitzicht op) vaste aanstelling is bij de pabo iets hoger.

4.2 Afstudeercohorten na 1, 3 en 5 jaar

In deze paragraaf de gegevens van het CBS gebaseerd op diplomabestanden van lerarenopleidingen en informatie over de werkgever van de Belastingdienst.

Aangezien de verschillen in de grafieken zijn uitvergroet kan de eerste conclusie zijn dat in de loop der jaren het aandeel van de afgestudeerden met een onderwijsbaan binnen alle cohorten redelijk stabiel is. Het gaat echter niet altijd om dezelfde personen. Een deel van de mensen die in het onderwijs werken stroomt (tijdelijk) uit en een deel van degenen die in eerste instantie niet in het onderwijs werken stroomt later in.

Figuur 4.2 Aandeel Pabo-afgestudeerden werkzaam in het onderwijs voor verschillende afstudeercohorten (Bron: CentERdata/MOOZ)

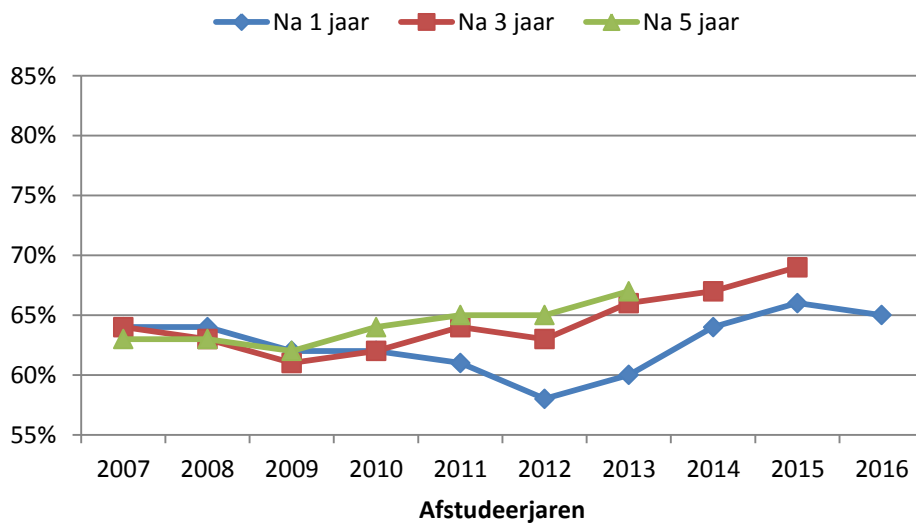

Voor alle meetpunten geldt dat het percentage afgestudeerden dat in het onderwijs werkt al enkele jaren in de lift zit en het hoogste punt van de afgelopen jaren heeft bereikt. Dus zowel het percentage pabo-afgestudeerden dat op korte termijn een baan in het onderwijs vindt als het percentage dat op iets langere termijn een baan in het onderwijs heeft is aan het stijgen.

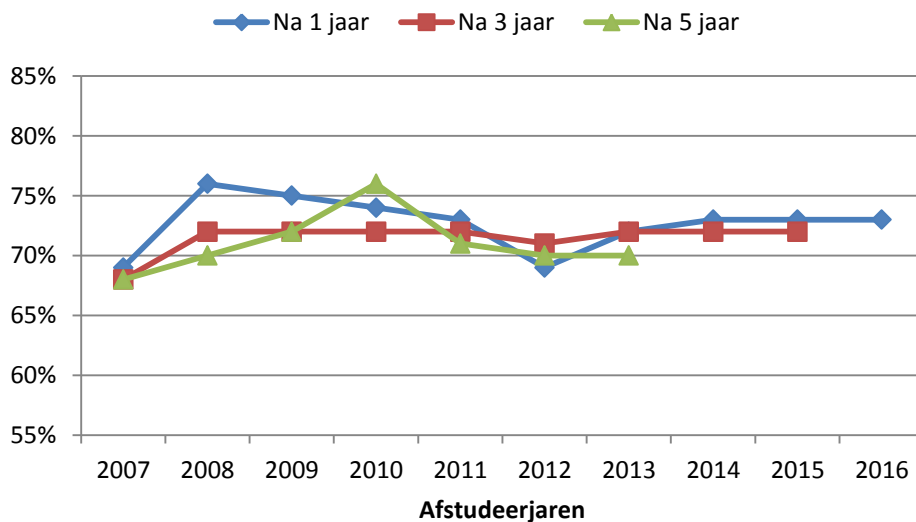
Naast het kunnen vinden van een baan in het onderwijs, is ook van belang in hoeverre startende leraren een reguliere baan kunnen vinden van voldoende omvang in uren. Het blijkt dat de onderwijsarbeidsmarkt voor pabo afgestudeerden vanaf afstudeerjaar 2012 ook in dat opzicht steeds gunstiger is geworden. Had van de in het onderwijs startende pabo-afgestudeerden uit cohort 2012 na één jaar 46% een baan van 0,8 fte of meer, voor cohort 2015 was dit 61% en voor

cohort 2017 zelfs 78%. De percentages afgestudeerden die in het onderwijs terecht komen zijn voor de pabo altijd veel hoger dan voor de lerarenopleidingen voor vo en mbo.

Figuur 4.3 Aandeel afgestudeerden Lerarenopleiding vo en mbo werkzaam in het onderwijs voor verschillende afstudeercohorten (Bron: CentERdata/MOOZ)

Figuur 4.4 Aandeel afgestudeerden Universitaire Lerarenopleiding werkzaam in het onderwijs voor verschillende afstudeercohorten (Bron: CentERdata/MOOZ)

Van de HBO Lerarenopleiding vo gaat de meeste jaren iets meer dan 60 procent het onderwijs in, de laatste jaren is dat rond de 65% (twee derde). Ook hier is waar te nemen dat, na een oorspronkelijke dip, de trend de laatste jaren duidelijk omhoog is voor alle drie de meetmomenten. Ook is te zien dat afgestudeerden van de lerarenopleiding vo 3 jaar na het afstuderen vaker in het onderwijs werken dan 1 jaar na het afstuderen.

Van de universitaire lerarenopleiding ligt het percentage dat in het onderwijs gaat werken voor de verschillende cohorten en meetmomenten iets hoger dan voor de lerarenopleiding vo en mbo. De ontwikkeling over de afgelopen jaren laten geen eenduidige trend zien.

Gegevens naar vak

Het aandeel van de afgestudeerden dat een jaar na afstuderen werkzaam is binnen het onderwijs verschilt per vakgebied en type lerarenopleiding.

Bij de tweedegraads lerarenopleidingen ligt het percentage afgestudeerden met een onderwijsbaan met gemiddeld ongeveer 84% het hoogst bij de exacte vakken, gevolgd door de economische vakken met zo'n 80%. Het percentage is het laagst onder afgestudeerden die zijn opgeleid voor onderwijs in culturele/creatieve vakken (gemiddeld 39%), gevolgd door, lichamelijke opvoeding (48%) de verzorgende vakken (62%), maatschappijvakken (63%) en technische vakken (66%). De rendementsverschillen tussen cohorten zijn voor de meeste vakken klein. Per saldo ligt het rendement voor het cohort 2017 voor de exacte vakken, de culturele/creatieve vakken en de maatschappijvakken slechts enkele procentpunten hoger dan voor het cohort 2012, terwijl er bij de overige vakken een duidelijk grotere toename waarneembaar is, variërend van 10 procentpunten voor de economische vakken tot 24 procentpunten voor de technische vakken.

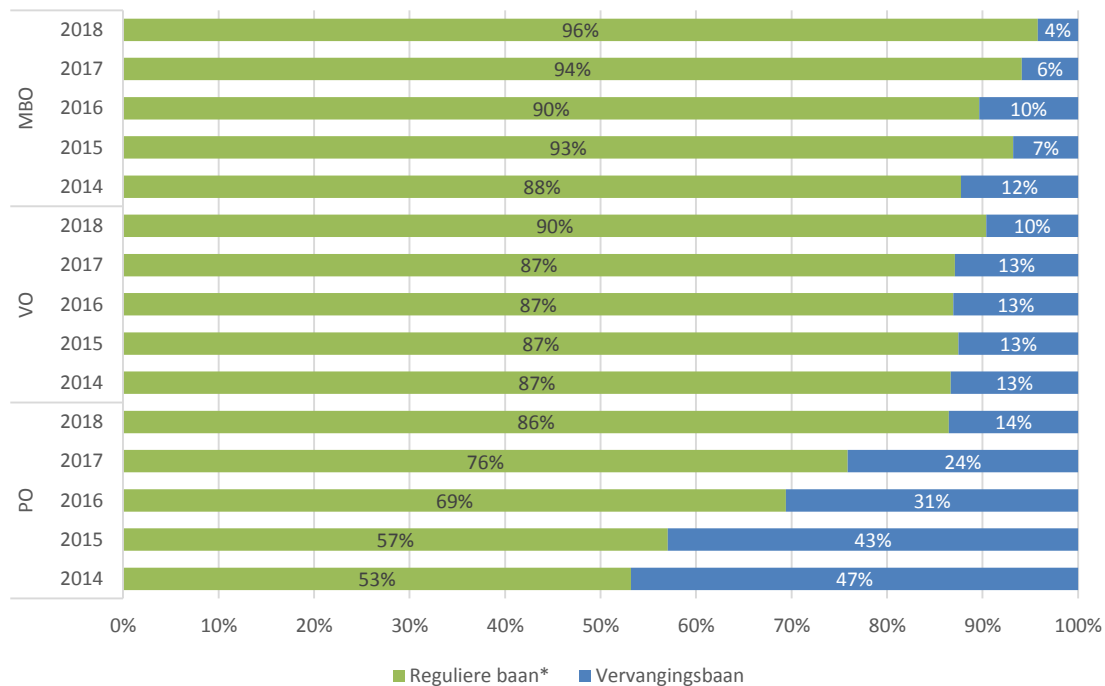
Bij de ulo afgestudeerden is het beroepsrendement een jaar na afstuderen het hoogst bij de talen (gemiddeld 82%), gevolgd door de exacte vakken (74%) en de economische vakken (73%). Het aandeel van de afgestudeerden met een onderwijsbaan is gemiddeld het laagst bij de culturele/creatieve vakken (gemiddeld 36%), maar het percentage per cohort is wel sterk stijgende: tussen cohort 2012 en cohort 2016 neemt het rendement toe van 22% naar 50%. Bij de andere vakken varieert het aandeel dat werkzaam is binnen het onderwijs veel minder tussen de cohortjaren.¹⁴

4.3 Soort aanstelling starters

Met name in het primair onderwijs was het tot voor kort heel gebruikelijk dat afgestudeerden van de lerarenopleiding via tijdelijke vervangingsbanen langzaam een reguliere baan in het onderwijs verwerven. De afgelopen jaren is dat aan het veranderen.

¹⁴ Dit betreft in het begin voornamelijk de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de eerste graad in Kunstgeschiedenis en later ook de masteropleiding Leraar Voorbereidend Hoger Onderwijs in Kunstgeschiedenis en Culturele en Kunstzinnige Vorming/Kunst Algemeen, en de masteropleiding Kunsteducatie.

Figuur 4.5. Pas afgestudeerde leraren die een half jaar na het afstuderen in het onderwijs werken, percentage naar soort baan (regulier/vervanging) cohort 2014-2018 (Bron CentERdata/Mooz).

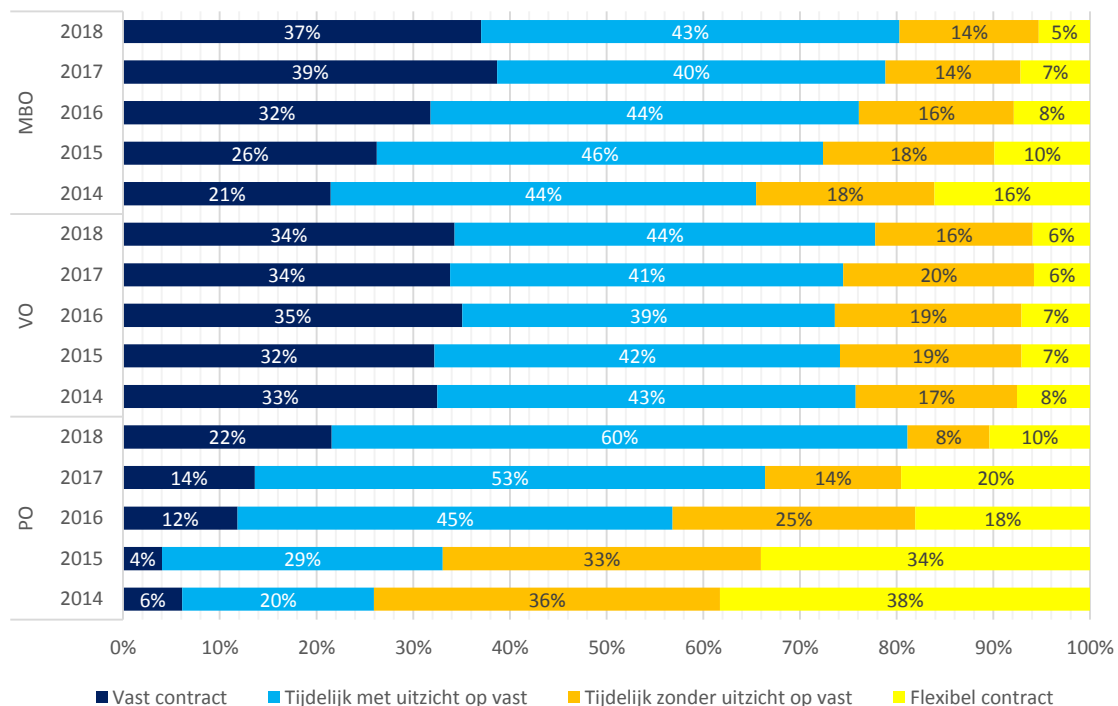

Bij de afgestudeerden van de Pabo is dit snel veranderd van twee op de vijf een reguliere baan naar twee op de drie een reguliere baan. Het feit dat steeds meer Pabo-afgestudeerden een reguliere baan verwerven heeft natuurlijk ook zijn weerslag op het steeds geringere aantal beschikbare vervangers in het po.

In het vo en mbo is er altijd al minder sprake van vervangingsbanen geweest. Dat heeft ook te maken met het feit dat kortdurende afwezigheid van leraren daar doorgaans niet vervangen wordt. Het levert ook geen onoverkomelijke problemen op aangezien er geen klassen naar huis hoeven te worden gestuurd. En invallers dienen zich altijd even in te werken, wat bij een kortdurende vervanging de moeite niet altijd loont.

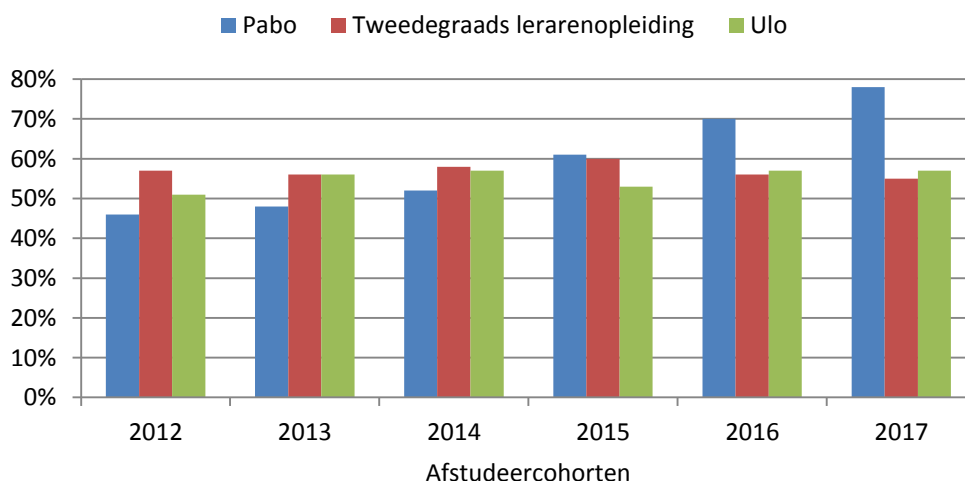
De stijging van het aandeel reguliere banen bij de afgestudeerden van de Pabo heeft ook zijn weerslag op het soort arbeidscontract dat de startende leraren krijgen. Bij het primair onderwijs is het aandeel (uitzicht op) vast contract sterk gestegen. Ook bij het mbo is hierbij een stijging te zien.

Figuur 4.6 Pas afgestudeerde leraren die een half jaar na het afstuderen in het onderwijs werken, percentage naar soort contract (vast/tijdelijk) cohort 2014-2018 (Bron: CentERdata/Mooz).

In vier jaar tijd is in het primair onderwijs het aandeel (uitzicht op) vast contract gestegen van een vijfde naar twee derde. In het vo en mbo is er sprake van een kleine stijging (van 66% naar 73%).

Figuur 4.7 Percentage full time aanstelling (meer dan 0,8% fte) voor degenen die in het onderwijs werken 1 jaar na afstuderen van de lerarenopleiding, voor verschillende afstudeercohorten. (Bron: CentERdata/Mooz).

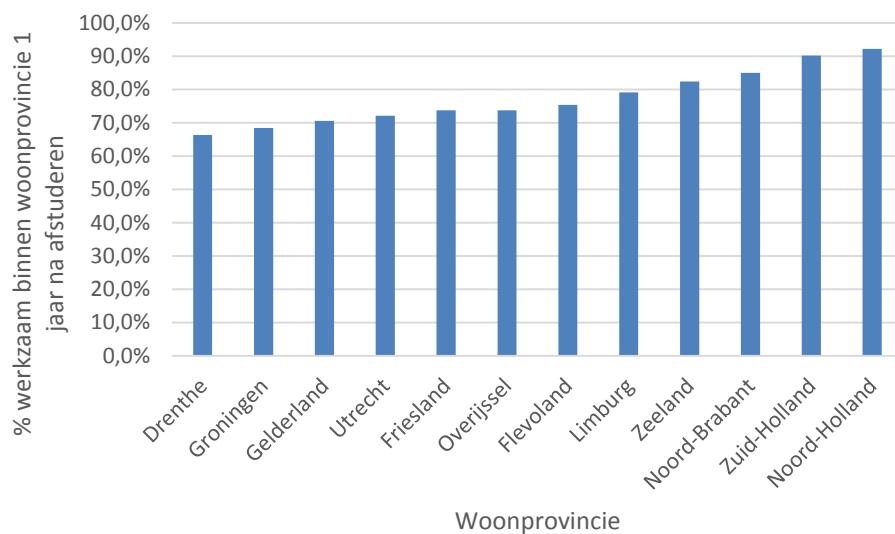
Afgestudeerden van de Pabo die in het onderwijs werken hebben tegenwoordig het vaakst een grote aanstellingsomvang. Dit is in de afgelopen jaren flink gestegen. Van degenen die in 2012 aan de Pabo afstudeerden en die een jaar daarna in het onderwijs werkten had 46% een full time aanstelling. Bij degenen die in 2017 afstudeerden was dit percentage toegenomen tot 78%. Bij afgestudeerden aan de 2^e graads lerarenopleiding en de universitaire lerarenopleiding is dit percentage redelijk constant, en ligt het tussen de 50% en 60%.

4.4 Mobiliteit afgestudeerden

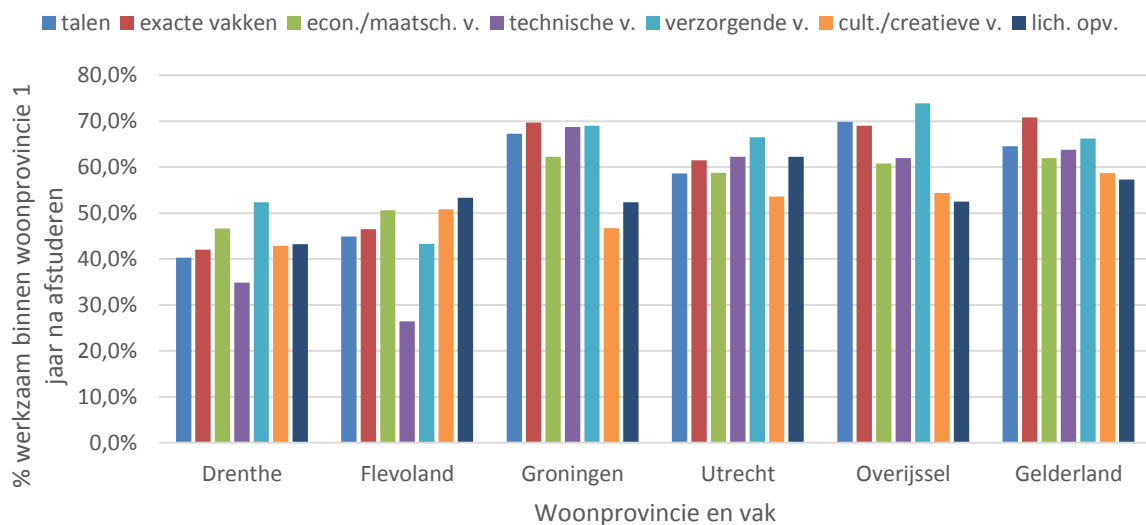
Bij oplossingen voor het lerarentekort in tekortgebieden wordt vaak gekeken naar recent afgestudeerden van de lerarenopleidingen elders in het land. Er wordt van uit gegaan dat deze groep het meest mobiel is, aangezien zij zich doorgaans nog niet gesetteld hebben. In de volgende figuren is te zien in welke mate werkzame afgestudeerden wonen in dezelfde provincie waar zij een jaar geleden zijn afgestudeerd. In verband met de grootte van de betrokken groepen konden deze analyses niet naar vak en provincie gedaan worden voor de universitaire lerarenopleidingen.

Figuur 4.8 Percentage werkzame afgestudeerden dat 1 jaar na afstuderen in dezelfde provincie werkt als waar men woonde tijdens afstuderen in drie grafieken (Bron: CentERdata/Mooz)

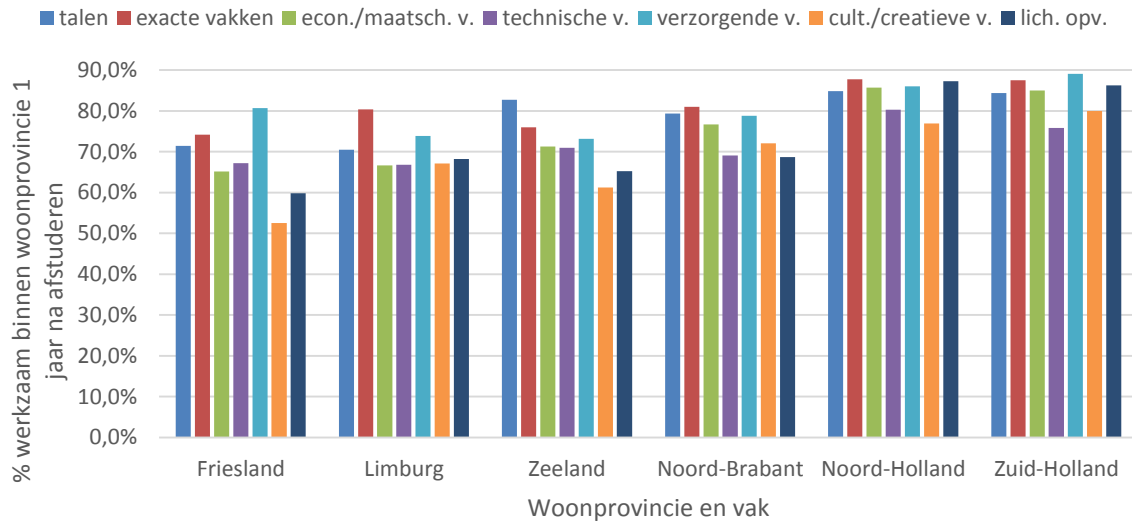
A. Pabo

Tweedegraads lerarenopleiding – provincies deel 1

B. Tweedegraads lerarenopleiding – provincies deel 2

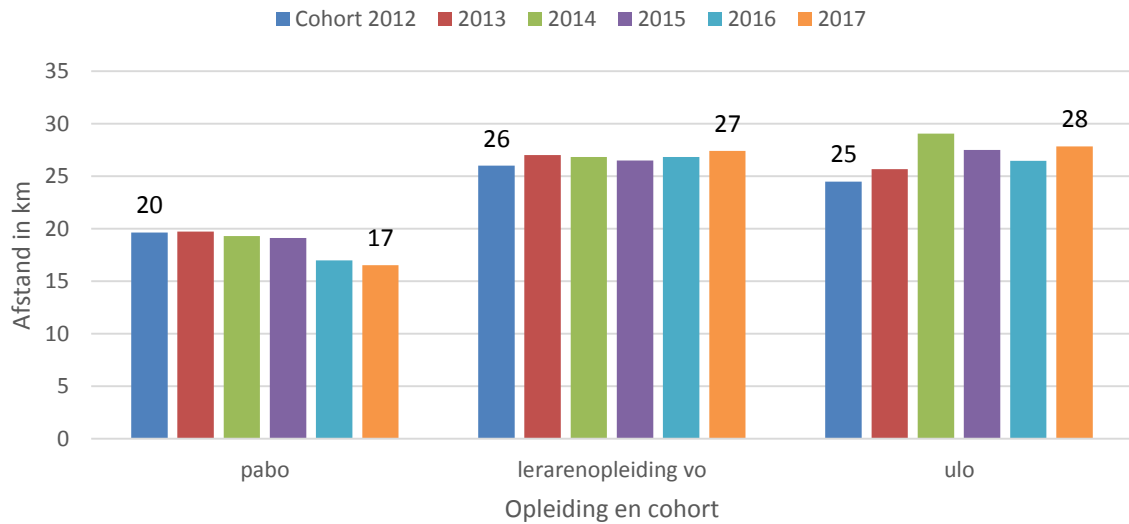
Gemiddeld blijven de pabo-afgestudeerden vaker in dezelfde provincie werken (81%) dan afgestudeerden aan een tweedegraads lerarenopleiding (72%) en ulo (68%).

Tussen de provincies zijn er grote verschillen te zien. Zo is de mobiliteit voor pabo-afgestudeerden uit Groningen en Drenthe relatief hoog en die uit Zuid-Holland en Noord-Holland relatief laag. Dit hangt uiteraard mede samen met het aantal beschikbare pabo-instellingen, het aantal in de provincie beschikbare banen en de (geografische) omvang en ligging van de provincie.

Voor afgestudeerden aan een tweedegraads lerarenopleiding verschilt de mobiliteit per vak, maar over het algemeen is de mobiliteit hoog in Drenthe en Flevoland, waar slechts 43% respectievelijk 45% na afstuderen in dezelfde provincie blijft om er te werken. Net als voor pabo-afgestudeerden zijn ook veel afgestudeerden aan een tweedegraads lerarenopleiding uit Noord- en Zuid-Holland die binnen dezelfde provincie blijven werken (84% en 85%). Als we specificeren naar vak dan is bij de culturele/creatieve vakken sprake van een hoge mobiliteit en bij de verzorgende vakken juist van een lage mobiliteit. Voor de technische vakken verschilt het relatief sterk per provincie of afgestudeerden er blijven om er te gaan werken. Zo gaat 74% van de afgestudeerden uit Flevoland met een technisch vakgebied in een andere provincie werken, tegenover gemiddeld ongeveer 35% in de overige provincies.

Een overzicht van de ontwikkeling van de verhuiscbewegingen over de jaren is in figuur 4.9 te zien.

Figuur 4.9 Gemiddelde afstand in kilometers van de woonplaats tijdens het afstuderen en de woonplaats van de eerste baan in het onderwijs, cohorten 2012 tot en met 2017 (Bron: CentERdata/Mooz)

De pabo laat hier een lager getal zien dan de overige opleidingen, waarschijnlijk omdat er meer Pabo locaties zijn. Bij de Pabo is een lichte terugloop in de gemiddelde afstand tussen afstudeerplek en eerste werkplek in het onderwijs te zien. Bij de ulo een lichte stijging.

5 Bevoegdheid in het po

In het vo wordt jaarlijks een groot onderzoek gedaan naar de gegeven vakken, de uren hiervan die gegeven worden en de bevoegdheid van de leraren die deze vakken geven. Dit roept ook de vraag op naar de bevoegdheid van de leraren in het po. Om ook een dergelijk onderzoek in het po op te zetten zou een grote belasting zijn voor het veld. Daarom is bestandsonderzoek uitgevoerd om toch gedeeltelijk inzicht in de bevoegdheidssituatie in het po te krijgen.

Dit onderzoek¹⁵ is uitgevoerd met behulp van het diplomabestand van DUO. Dit bestand is betrouwbaar voor degenen die vanaf 1970 zijn geboren. In de periode daarvoor werden de diploma's hoger onderwijs niet bijgehouden.

Verdere restricties die zijn aangebracht is dat er uitsluitend gekeken is naar het basisonderwijs, omdat voor de andere onderwijssoorten in het po de bevoegdheidssituatie niet eenduidig is. Tevens is alleen gekeken naar personen met een onderwijsnummer, dat wil zeggen dat ze in Nederlands onderwijs genoten hebben. Dat betekent dat mensen die in het buitenland een opleiding gevolgd hebben die al of niet tot een bevoegdheid leraar basisonderwijs heeft geleid niet in de analyse voorkomen. De groep waarop de percentages gebaseerd zijn is daarom lager dan het totale aantal leraren.

Tabel 5.1 Bevoegdheidssituatie leraren geboren vanaf 1970 in het basisonderwijs (bron: DUO)

	Percentages Oktober 2018 (N=70.173)	Percentage Oktober 2017 (N=67.605)
Bevoegd via Pabo	96,5%	97,0%
Bevoegd als gym- of kunstvakleraar	2,1%	1,8%
Ingescheven bij de Pabo	0,1%	0,1%
Onbevoegd	1,3%	1,1%
Totaal	100%	100%

Het leeuwendeel van de leraren in het basisonderwijs waar de diplomering van bekend is heeft een bevoegdheid van de Pabo. Van de 2,1% die in oktober 2018 geen Pabo diploma heeft, maar wel een bevoegdheid voor bewegingsonderwijs of kunstvakken, gaan we er van uit dat ze hiermee bevoegd les geven in deze vakken in het basisonderwijs. Degenen die ingeschreven staan bij de Pabo zullen voornamelijk bestaan uit zijinstromers en Leraren In Opleiding, die beiden ook toegestaan is les te geven.

Resteert 1,3% onbevoegden in oktober 2018, een toename ten opzichte van oktober 2017. Hierbij zullen ook nog personen zitten die onder een andere toegestane uitzonderingsregel vallen. In werkelijkheid zal het percentage onbevoegden dus lager liggen.

Het percentage onbevoegden dat hier wordt gevonden is beduidend lager dan dat in het vo (zie volgend hoofdstuk). We hebben geen aanwijzingen dat de situatie voor leraren die voor 1970 geboren zijn, en waarvoor we geen diplomagegevens hebben, anders is.

¹⁵ Bevoegdheid Leraren Basisonderwijs, DUO, Den Haag 2019.

6 Bevoegdheid in het vo

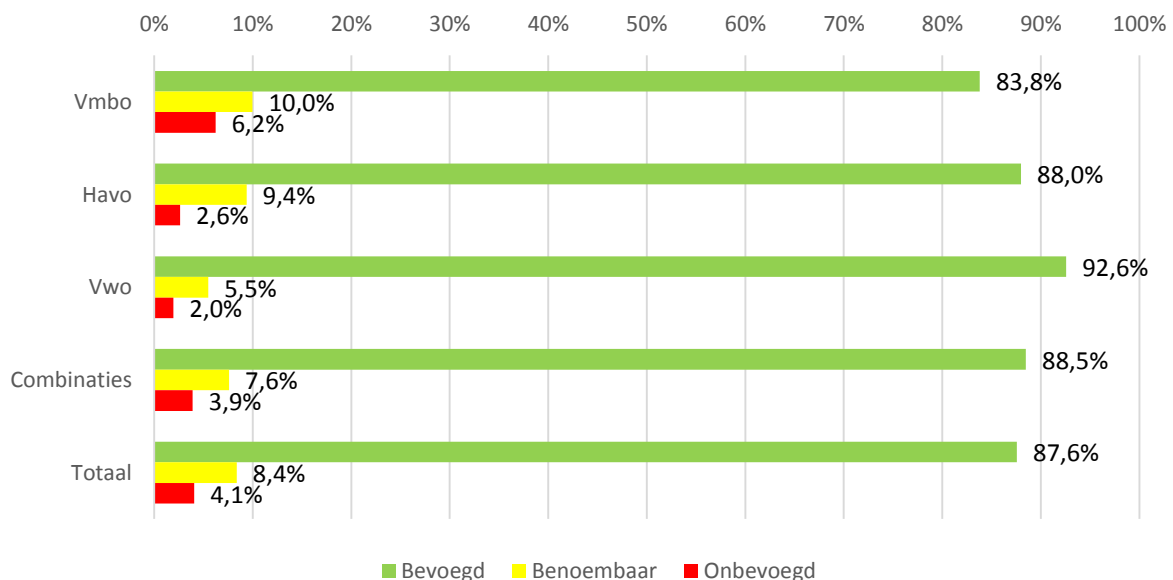
In het vorige hoofdstuk werd bij de arbeidsmarktramingen voor het vo al genoemd dat de huidige cijfers voor verwachte tekorten een onderschatting bevatten als er van wordt uitgegaan dat ook alle onbevoegd gegeven lessen voortaan door bevoegd docenten moeten worden gegeven.

De afgelopen periode heeft weer een meting van de bevoegd gegeven lessen in het voortgezet onderwijs plaatsgevonden via het onderzoek IPTO. IPTO staat daarbij voor de Integrale Personeelstelling Onderwijs die het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) jaarlijks laat uitvoeren. Het betreft een telling op alle scholen in het voortgezet onderwijs (vo), waarbij voor al het lesgevend personeel gegevens worden verzameld over bevoegdheden en vakken op 1 oktober van het vorige schooljaar. Bij het weergeven van de bevoegdheidspercentages wordt alleen gekeken naar vakken waarvoor een bevoegdheid kan worden bepaald (bijna 90% van gegeven lesuren)

6.1 Bevoegdheid en onderwijssoort

Van de lessen waar dit voor kan worden berekend werd op 1 oktober 2017 87,2% bevoegd gegeven, zie figuur 6.1. Dit betreft vooral personen met het juiste diploma voor zowel het vak als de graadsector (eerste- of tweedegraads lesgebied) waarin men lesgeeft, maar het kan bijvoorbeeld ook een zogeheten teambevoegdheid betreffen. 7,7% van de lesuren wordt benoembaar gegeven. De personen die deze lessen geven zijn veelal in opleiding, maar men kan ook onderbevoegd zijn, dat wil zeggen eerstegraads les geven met een tweedegraads bevoegdheid voor dat vak. Dit mag (onder voorwaarden) gedurende één jaar. Bij 4,3% van het totaal aantal lesuren gaat het om lesuren die onbevoegd gegeven worden. Tussen de verschillende onderwijssoorten zijn duidelijke verschillen waar te nemen, zoals aangetoond in onderstaande figuur.

Figuur 6.1 Percentage bevoegd, benoembaar en onbevoegd gegeven lesuren naar onderwijstype, 2017 (Bron: CentERdata)

Voor het vmbo geldt dat er relatief veel onbevoegdheid te vinden is in de beroepsgerichte vakken die daar gegeven worden, wat een belangrijke oorzaak is voor het hogere percentage onbevoegd gegeven lessen. De geringere onbevoegdheid in havo en vwo is ook terug te voeren op een geringere onbevoegdheid in het eerstegraadsgebied dat daarbinnen zit.

Voor de onbevoegd gegeven lesuren geldt overigens voor het overgrote merendeel dat deze worden gegeven door personen die wel een lesbevoegdheid hebben of daarvoor in opleiding zijn,

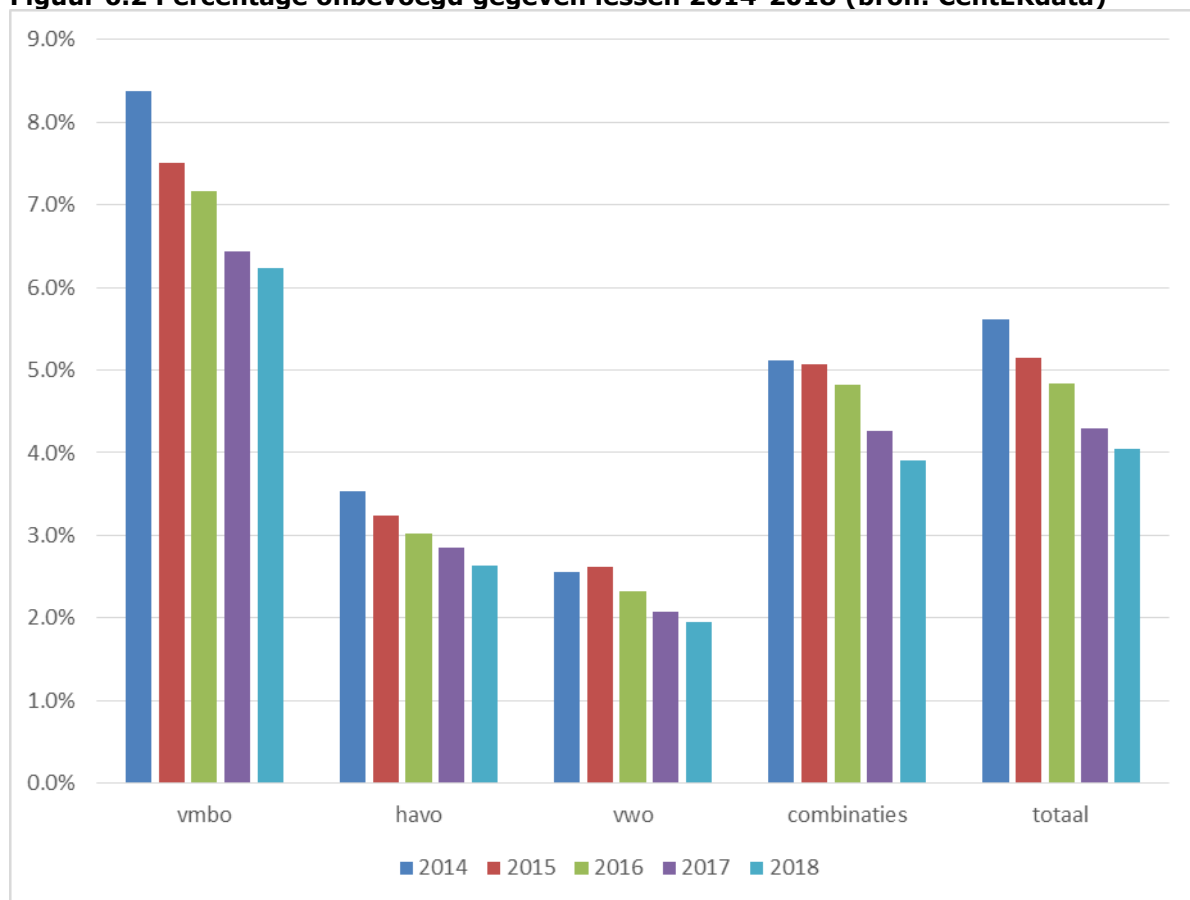
maar niet voor het juiste vak. Daarom spreken we ook over onbevoegd gegeven lessen en niet over onbevoegde docenten.

6.2 Ontwikkeling bevoegdheid laatste jaren

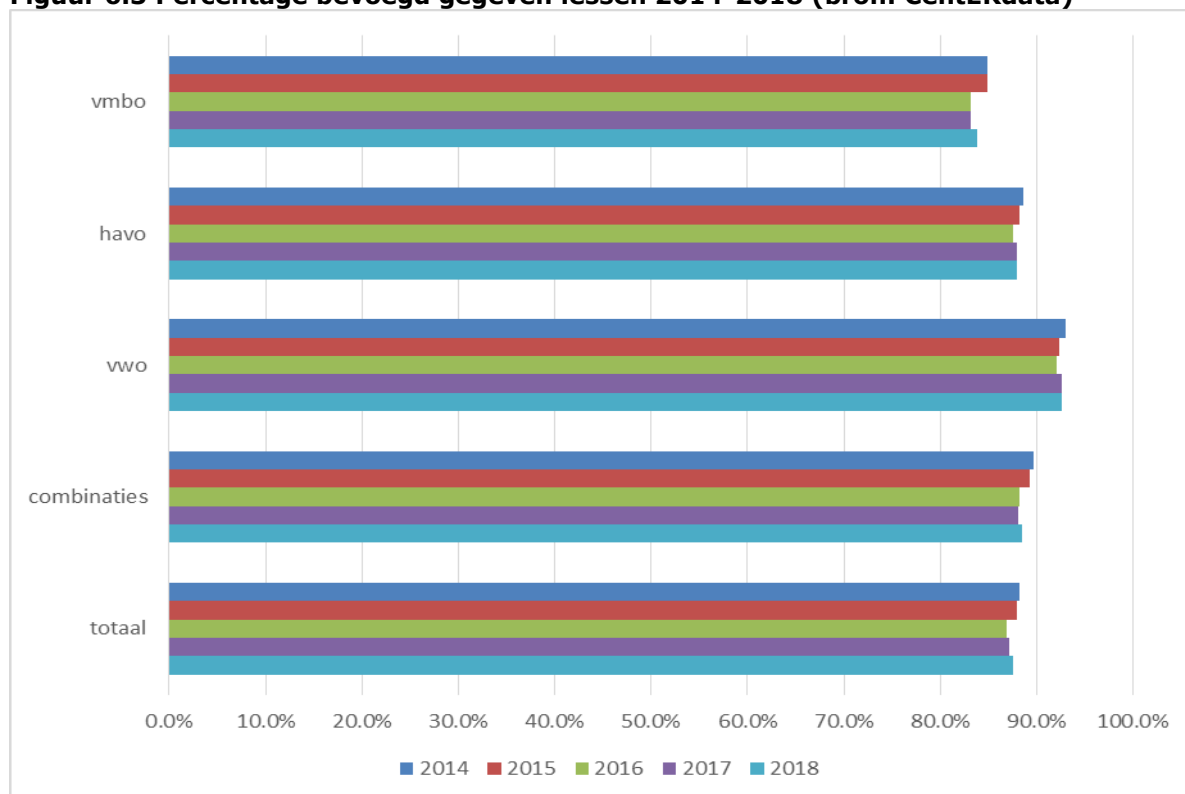
Bij de huidige manier van onderzoek doen wordt voor alle personen, waarbij een bevoegdheid niet op basis van bronnen (diplomabestand of oudere metingen) kan worden vastgesteld, aan de school gevraagd wat de benoemingsgrondslag voor de betreffende lessen is. Deze manier van meten is voor het schooljaar 2014/2015 het eerst gebruikt, daarom kunnen we nu een vergelijking over vijf schooljaren presenteren.

Daarbij is te zien dat het percentage onbevoegd gegeven lessen overal aan het dalen is. De grootste daling is waar te nemen in het vmbo, waar ook de meeste winst op dit gebied te behalen is.

Figuur 6.2 Percentage onbevoegd gegeven lessen 2014-2018 (bron: CentERdata)

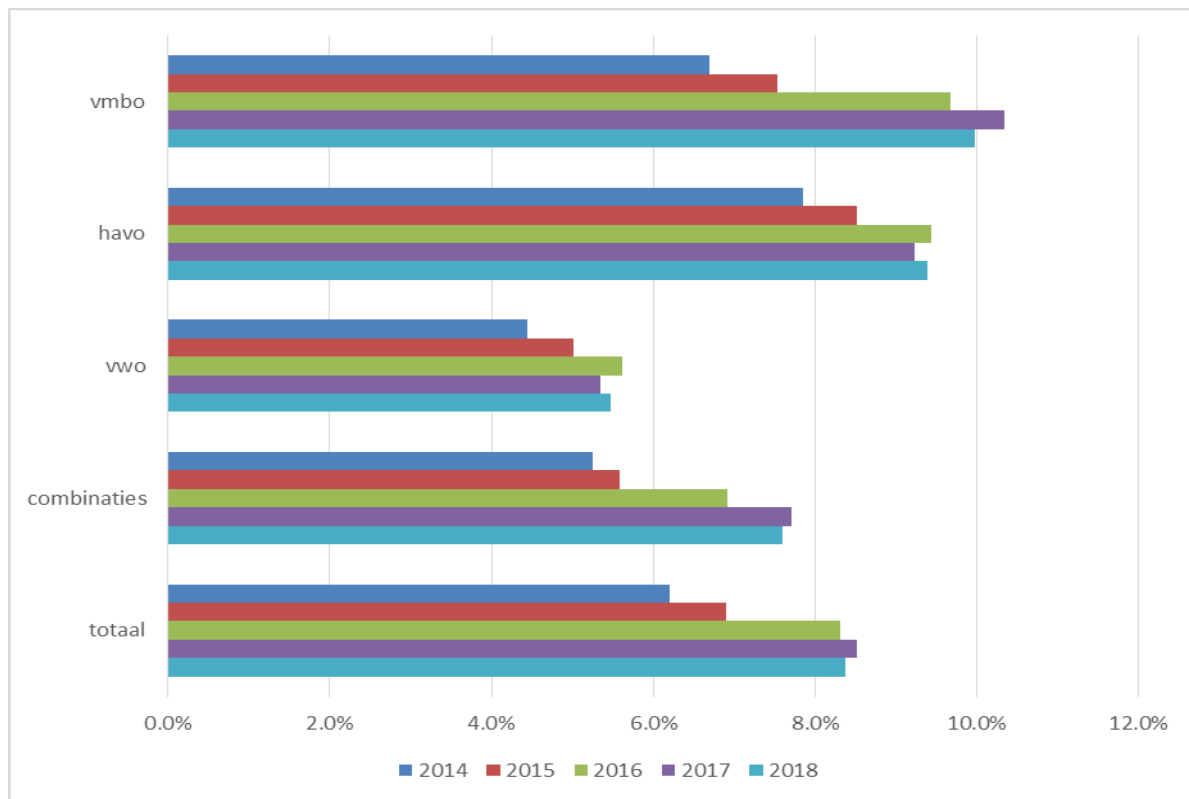

De volgende categorie is het aantal bevoegd gegeven lessen. In vergelijking met vorig jaar is daar een lichte stijging te zien.

Figuur 6.3 Percentage bevoegd gegeven lessen 2014-2018 (bron: CentERdata)

De derde en laatste categorie is de benoembaar gegeven lessen. Deze categorie is na enige jaren toename gemiddeld aan het afnemen. Vmbo en havo laten nog wel een kleine stijging zien.

Aangezien de meeste benoembaar gegeven lessen verzorgd worden door leraren die tegelijkertijd in opleiding zijn kan dit er op duiden dat de laatste jaren meer leraren zich aan het bij- en omscholen zijn dan voorheen.

Figuur 6.4 Percentage benoembaar gegeven lessen 2014-2018 (bron: CentERdata)

6.3 Bevoegdheden voor verschillende vakken

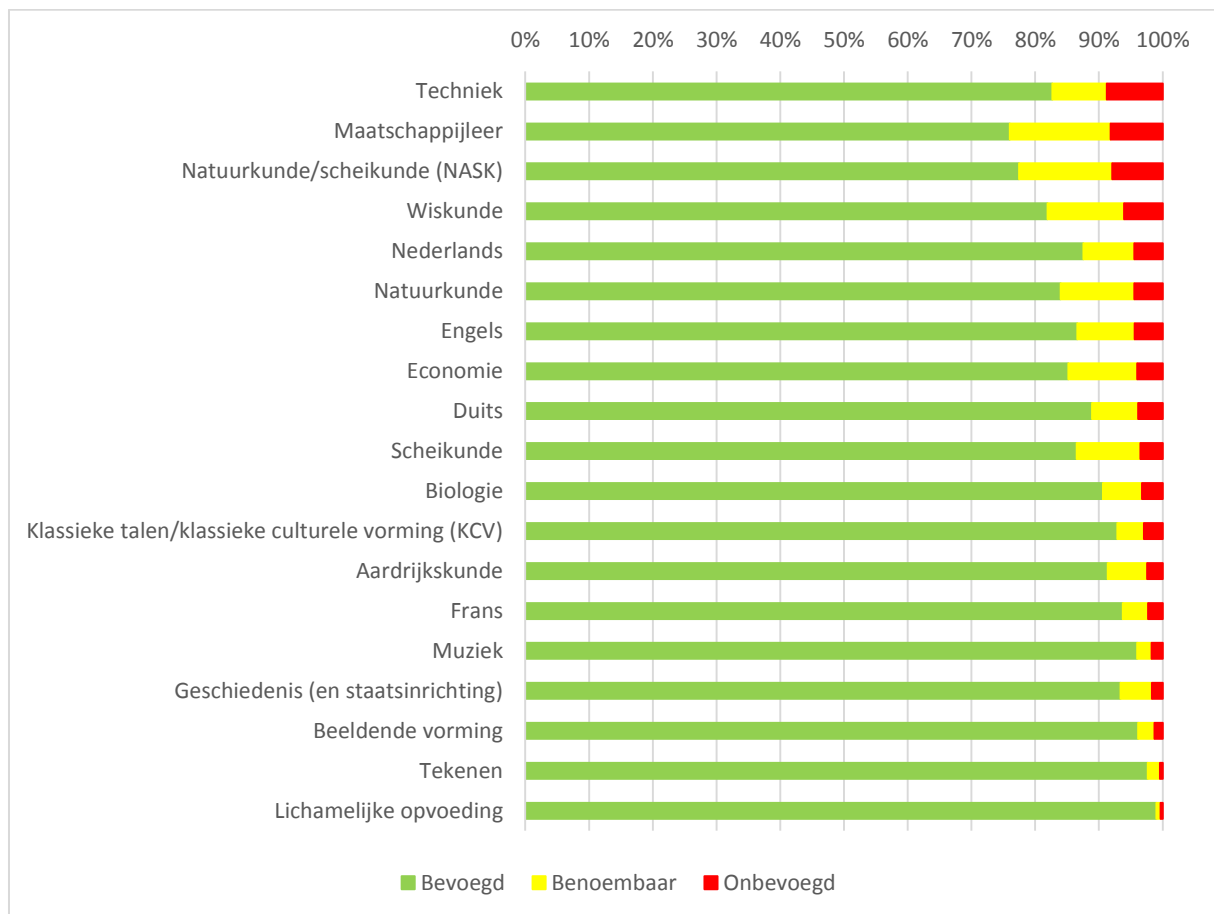
Als onderscheid gemaakt wordt naar de verschillende algemeen vormende (avo) vakken is te zien dat het percentage onbevoegd gegeven lessen hoger is voor de vakken die in het vorige hoofdstuk als tekortvakken zijn aangewezen. Een uitzondering daarop is maatschappijleer. Het is mogelijk dat deze lessen geregeld gegeven worden door personen die reeds een ander vak bevoegd geven en zo meer uren aanstelling kunnen krijgen.

De hoogste percentages onbevoegd gegeven lesuren zijn te vinden bij Techniek¹⁶ (8,8%), Maatschappijleer¹⁷ (8,1%), het combinatievak Natuurkunde/Scheikunde (7,9%), en Wiskunde (6,0%). Uit de onderstaande figuur blijkt dat de (qua lesuren) grote vakken Engels en Nederlands een iets hoger dan gemiddeld percentage onbevoegd gegeven lesuren kennen. Het percentage onbevoegd gegeven lesuren is voor beide vakken 4,4% en ligt daarmee 0,3 procentpunt hoger dan het gemiddelde over alle vakken. De percentages benoembaar gegeven lesuren voor Engels en Nederlands liggen met 9,0% resp. 8,0% duidelijk lager dan bij Wiskunde (12,0%). Relatief hoog (>95%) is het bevoegdheidspercentage bij onder meer Beeldende Vorming, Lichamelijke opvoeding, Muziek en Teken. Benoembaarheidspercentages hoger dan 10% vinden we bij de vakken Economie, Maatschappijleer, Natuurkunde, Natuurkunde/Scheikunde, Scheikunde en Wiskunde.

¹⁶ NB: Techniek staat hier voor het algemene vak techniek zoals dat onder die naam gegeven wordt en is geen samenvatting van technische vmbo vakken.

¹⁷ Personen die Maatschappijleer geven doen dit voor gemiddeld 44% van hun lesuren. Ze geven daarnaast relatief vaak ook andere vakken, met name het vak Geschiedenis.

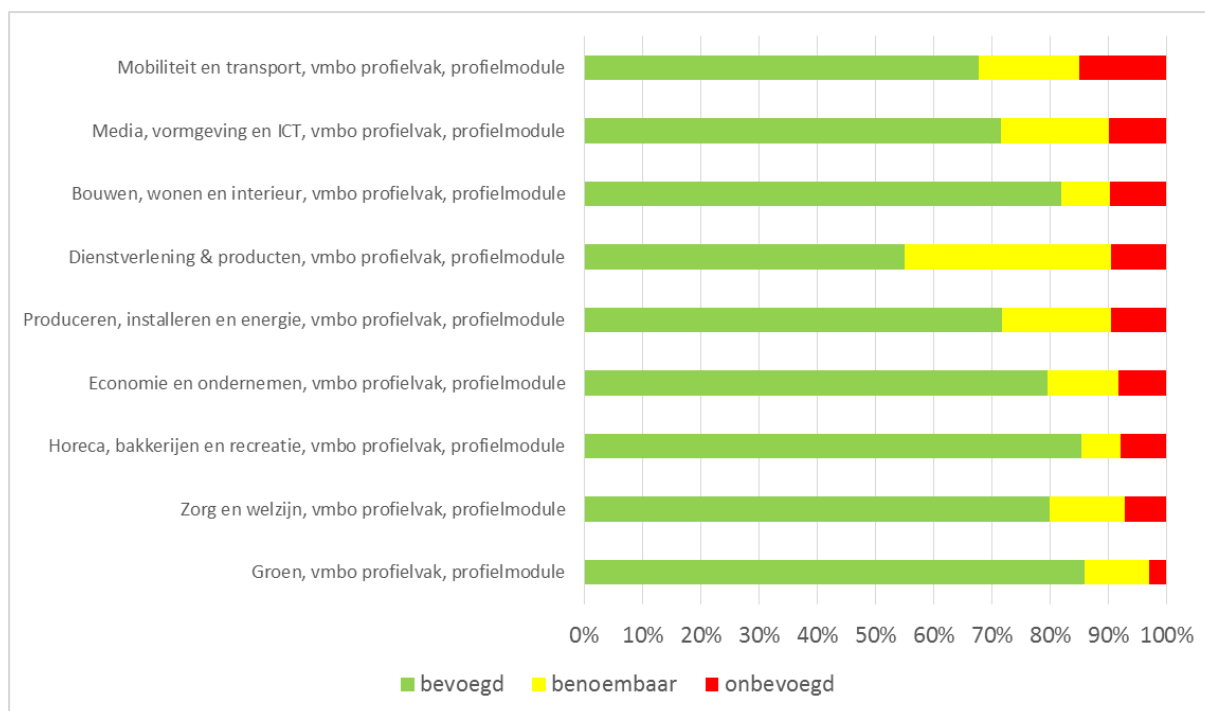
Figuur 6.5 Percentages bevoegd, benoembaar en onbevoegd gegeven lessen naar avo-vak 2018 (Bron CentERdata)

Vakken waarbij het bevoegdheidspercentage ten opzichte van 2017 relatief sterk is toegenomen zijn Klassieke talen, Wiskunde, Natuurkunde en Scheikunde. De grootste afname zien we in dat opzicht bij Tekenen, Biologie, Techniek en Economie. Het benoembaarheidspercentage is vooral afgenomen bij Klassieke talen en Wiskunde en toegenomen voor Economie. Qua ontwikkeling van het percentage onbevoegd gegeven lessen ten opzichte van 2017 zien we een toename van het percentage onbevoegd gegeven lessen bij Techniek (1,0 procentpunt) en Biologie (0,6 procentpunt) en een afname bij Economie (0,8 procentpunt), Wiskunde (0,9 procentpunt) en Klassieke talen (1,2 procentpunt).

In het vmbo is er ook nog sprake van beroepsgerichte vakken. Daarvoor is gemiddeld een wat hoger percentage onbevoegd gegeven lessen te zien. Bij deze vakken dient bedacht te worden dat ze landelijk gezien vaak een relatief kleine omvang hebben, wat het vinden van een bevoegde docent kan bemoeilijken.

Figuur 6.6 Percentages bevoegd, benoembaar en onbevoegd gegeven lessen naar beroepsgericht vak in het vmbo 2018 (Bron: CentERdata)

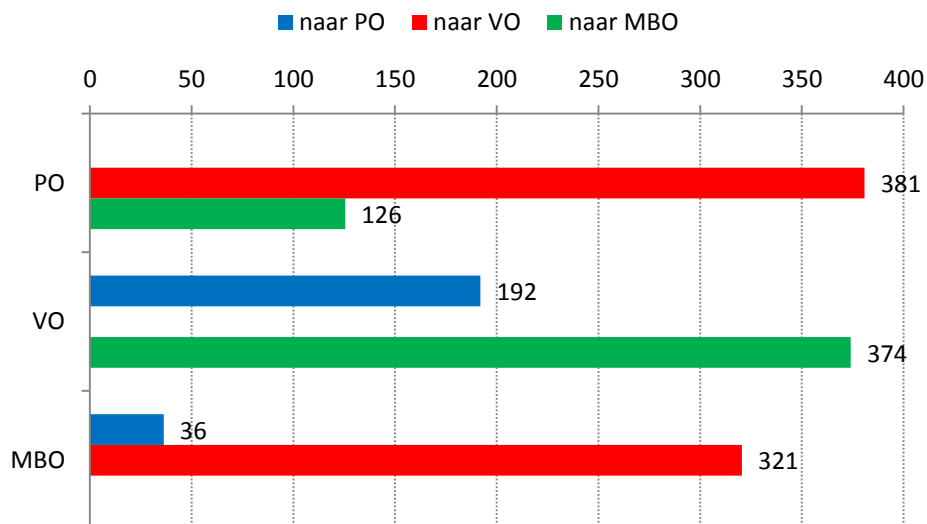
7 Overstappen tussen onderwijssoorten

In de publiciteit over de salarisverschillen tussen docenten in het po en het vo doen er verhalen de ronde over de aantallen docenten po die naar het vo over zouden stappen. Mede op verzoek van de Onderwijsraad die hier aandacht aan besteedde heeft DUO hiervoor onderzoek verricht in de bestanden van leraren po, vo en mbo.

7.1 Aantallen overstappers

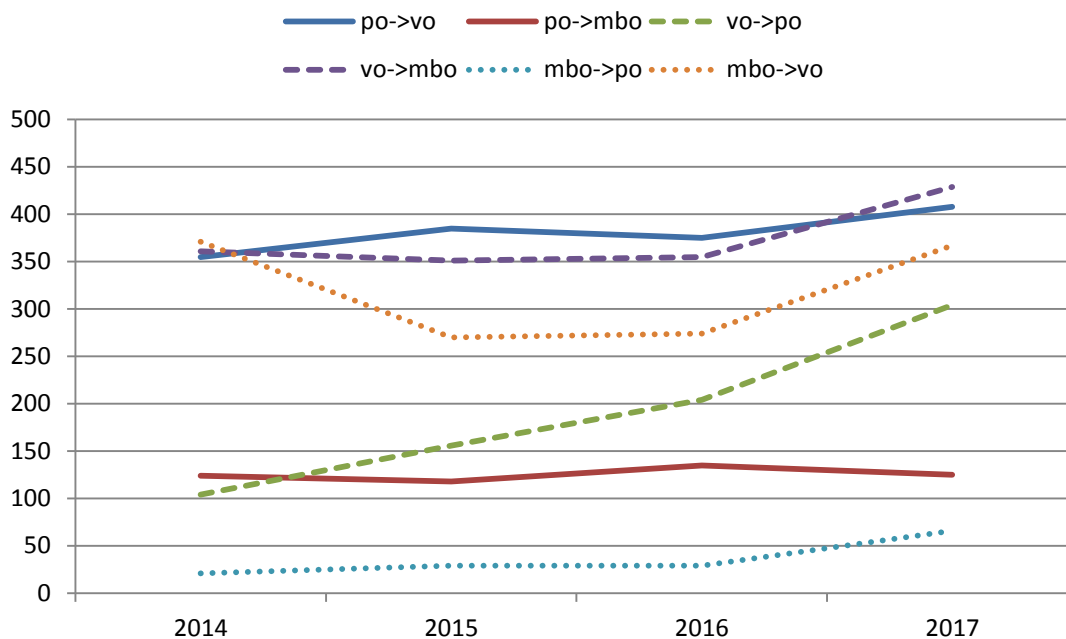
In de gegevens waar DUO over beschikt is in de laatste schooljaren bekeken in hoeverre personeel met een aanstelling, die niet voor vervanging is bedoeld, een overstap maakt naar een andere onderwijssoort. Hiervoor zijn gegevens bekeken van leraren in het po, vo en mbo over de jaren 2014 tot en met 2018. Als we naar de gemiddelde aantallen personen kijken dan blijkt dat het hier om relatief kleine aantallen gaat.

Figuur 7.1 Gemiddeld aantal leraren per jaar dat in de periode 2014-2018 (vier overgangen) overstapt naar een andere onderwijssector vanuit en naar po, vo en mbo. (bron: DUO)

Als we kijken naar de ontwikkelingen over de verschillende jaren ontstaat het volgende beeld:

Figuur 7.2 Ontwikkeling aantal overstappers onder leraren periode vertrekjaren 2014-2017(Bron: DUO)

Gezien de geringe aantallen kan aan de schommelingen door de jaren heen meestal weinig betekenis worden gehecht. Een uitzondering vormt de overstap van het vo naar het po, die in de vier meetperioden blijkt te zijn verdrievoudigd.

De aantallen overstapper zijn gezien op het totale aantal leraren bijzonder gering. Om dit inzichtelijk te maken zijn in de volgende tabel de percentages op het totale personeel opgenomen. In de volgende tabel zijn de gemiddelde percentages over de jaren 2013-2017 opgenomen van de leraren die:

- Na een jaar in dezelfde sector werken
- Na een jaar in een ander sector van po, vo en mbo werken
- Na een jaar buiten het onderwijs werken. Deze uitstroom bestaat overigens voor een groot deel uit mensen die met pensioen gaan.

Als naar de percentages op het totaal aantal leraren wordt gekeken heeft het primair onderwijs het laagste aandeel overstappers naar andere sectoren. Van 2017 op 2018 is dat 0,4% tegen 1,0% bij het vo en 1,3% bij het mbo.

Overigens valt bij het primair onderwijs nog op dat een relatief fors deel van de overstappers, zowel degenen die uit de sector vertrekken als degenen die in de sector komen werken, leraren betreft in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Bij degenen die in de sector komen werken vanuit een andere sector is dit zelfs meer dan de helft.

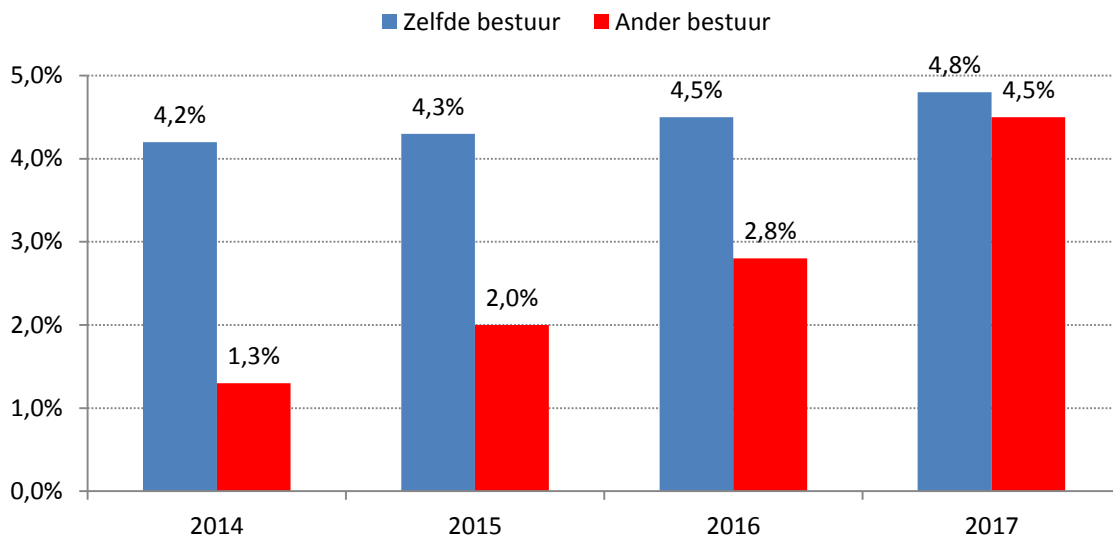
7.2 Mobiliteit binnen de sector po

Mobiliteit binnen de sector

De mobiliteit binnen de sector is maar gedeeltelijk in beeld te brengen. Wat we in het DUO-bestand waar kunnen nemen zijn overgangen naar andere BRIN-codes. besturen. Als iemand binnen een bestuur overstapt naar een andere vestiging met hetzelfde BRIN nummer dan is dat niet te zien. Met name binnen grote besturen kunnen dit ook overgangen naar scholen op een behoorlijke afstand zijn.

Voor zowel het po en vo geldt dat de mobiliteit naar een ander bestuur groter is dan de mobiliteit naar een andere sector. Hier speciaal aandacht voor de mobiliteit binnen het primair onderwijs. In een recent onderzoek in opdracht van het Arbeidsmarktfonds Primair Onderwijs is op basis van DUO gegevens de mobiliteit van po leraren nagegaan, waarbij tevens aandacht besteed is aan de mobiliteit van leraren tussen arbeidsmarktgebieden.

Figuur 7.3 Ontwikkeling aantal overstappers onder leraren binnen hetzelfde bestuur en naar ander bestuur in het PO, percentage gebaseerd op het totale onderwijspersoneel, periode 2014-2017 (Bron: APPO / CentERdata)

Waar de mobiliteit naar een andere school een lichte stijging vertoont in de meetperiode neemt de mobiliteit naar andere besturen een grote vlucht, deze is in de 4 jaren verdrievoudigd en intussen vrijwel even hoog als de mobiliteit binnen het bestuur. Een andere verklaring dan een algeheel aantrekken van de arbeidsmarkt lijkt hier niet voorhanden.

DUO heeft aanvullend hierop uitgezocht welk deel van de overstappers naar een ander bestuur dit doet *tijdens* het schooljaar (itt tot in de zomerperiode). In 2015/16 blijkt dit 0,8% te zijn van de 2,0% die hierboven vermeld staat, in 2016/17 is dat 1,1% van de 2,8% en in 2017/18 is dat 1,2% van de 4,5%.

In het onderzoek van APPO/CentERdata is tevens onderzocht in welke mate leraren van werkgever veranderen naar een ander arbeidsmarktgebied. Dit is van belang in verband met de regionale spreiding van de tekorten. Voor deze analyse zijn de RPA gebieden genomen, waarbij de G5 apart is bekeken.

Vervolgens is nagegaan of een arbeidsmarktgebied meer instroom of meer uitstroom heeft. Dit is uitgedrukt in een percentage van de totale werkgelegenheid voor leraren in het arbeidsmarktgebied.

Tabel 7.1 Vertrekoverschotten en instroom overschotten leraren als percentage van de werkgelegenheid in de regio. + is vertrekverschot, - is instroomoverschot. (Bron APPO/CentERdata)

Arbeidsmarktregio	2013-14	2017-18
Almere	-0,50%	4,20%
Achterhoek	-0,10%	2,80%
Amsterdam	0,00%	2,50%
's-Gravenhage	-0,30%	2,50%
Rotterdam	0,10%	2,40%
Groot Amsterdam	-0,10%	2,20%
Stad Utrecht	-0,40%	1,00%
Flevoland	0,30%	0,70%
Midden-Limburg	-0,20%	0,70%
Gorinchem	-0,50%	0,50%
Rivierenland	-0,10%	0,30%
Drenthe	0,00%	0,20%
Helmond-De Peel	0,10%	0,20%
Twente	0,40%	0,10%
Amersfoort	-0,30%	0,10%
Drechtsteden	-0,10%	0,10%
Noord-Limburg	-0,10%	0,10%
Regio Zwolle	0,30%	-0,10%
Gooi en Vechtstreek	0,50%	-0,20%
Zuid-Limburg	0,10%	-0,20%
Groningen	0,10%	-0,30%
Friesland	-0,10%	-0,30%
Rijk van Nijmegen	-0,10%	-0,30%
Zuid-Holland Centraal	-0,10%	-0,40%
Zaanstreek/Waterland	-0,10%	-0,60%
FoodValley	0,00%	-0,60%
Zeeland	0,00%	-0,60%
Rijnmond	0,20%	-0,70%
West-Brabant	0,30%	-0,70%
Midden-Brabant	0,10%	-0,70%
Noord-Holland-Noord	0,00%	-0,90%
Midden-Utrecht	0,40%	-1,00%
Noordoost-Brabant	-0,20%	-1,00%
Stedendriehoek en NW-Veluwe	-0,60%	-1,10%
Zuidoost-Brabant	-0,10%	-1,10%
Zuid-Kennemerland en IJmond	0,40%	-1,30%
Holland Rijnland	-0,20%	-1,30%
Midden-Holland	-0,50%	-1,40%
Haaqlanden	0,20%	-1,70%
Midden-Gelderland	0,00%	-2,30%

De tabel is gesorteerd op de vertrekoverschotten van schooljaar 2017/18 naar schooljaar 2018/19. Te zien is dat de (vetgedrukte) G5 met relatief grote vertrekoverschotten te kampen heeft. Dit is een tegenstelling met de situatie van 3 jaar eerder, toen Rotterdam een klein vertrekoverschot had, Amsterdam een neutrale situatie en de overige drie een instroomoverschot hadden. Onderaan in de tabel is te zien dat veel gebieden die nu een instroomoverschot hebben vier jaar daarvoor nog een vertrekoverschot hadden. Het gaat hier weliswaar om relatief kleine aantallen, maar toch zijn de tendensen duidelijk te zien.

Overigens dient ook bedacht te worden dat een groot deel van de vacatures niet vervuld wordt door leraren die overstappen, maar door leraren die van de pabo komen.

8 Combinatie van ontwikkelingen op de arbeidsmarkt voor leraren po

In het primair onderwijs is momenteel sprake van de meest acute situatie op het gebied van de tekorten, met verschillende ontwikkelingen die op elkaar ingrijpen. In dit hoofdstuk daarom een analyse waarin deze ontwikkelingen gecombineerd worden.

Stijging aantal leraren in het primair onderwijs

Er is nog steeds sprake van een leerlingdaling over heel Nederland, maar in de grootste tekortgebieden (met name de G4) is er juist sprake van een stijging van het aantal leerlingen.

In het eerste hoofdstuk van deze bijlage is te zien dat het aantal fte aan leraren in het primair onderwijs het afgelopen schooljaar is gestegen ten opzichte van het jaar daarvoor, ondanks de leerlingdaling. Dat het primair onderwijs zich dit kon veroorloven heeft te maken met:

- De beschikbaar gestelde werkdrukken die door de scholen in overleg met het personeel zijn besteed. Hiermee konden ook extra fte aan leerkrachten worden aangenomen.
- De scholen in het po hielden volgens de verzamelde jaarrekeningen in het schooljaar 2018/19 zo'n 6 miljoen over van de financiering door OCW om aan de reserves toe te voegen, het jaar daarvoor was dat nog fors meer met 106 miljoen¹⁸.
- Mogelijk leidt ook de daling van de gemiddelde leeftijd tot financiële voordelen voor de scholen, waardoor meer personeel kan worden ingezet.

Door het grotere aantal leraren is de leerling-leraar ratio in het primair onderwijs gedaald van 16,7 in schooljaar 2016/17 naar 16,2 in schooljaar 2017/2018.

Dit jaar en het komend jaar zullen er nog meer werkdrukken vrijkomen voor de scholen. Mogelijk zullen hiermee nog meer leraren in dienst worden genomen.

Regionale spreiding leerling-leraar ratio

Dat er meer leraren aangenomen zijn zal sommigen verbazen. Er was toch sprake van een lerarentekort? Inderdaad, maar zoals altijd aangegeven is dit regionaal bepaald. En hetzelfde geldt voor de extra leraren: die zijn met name aangenomen in de gebieden waar er geen tekorten waren.

Een aanwijzing hiervoor is al te vinden bij de in het vorige hoofdstuk vermelde overschotten en tekorten op de balans van leraren die in het arbeidsmarktgebied komen werken c.q. er uit vertrekken. De tekortgebieden trokken enige jaren geleden nog meer leraren aan dan er vertrokken, nu is dat nogal veranderd.

Verder is de mate waarin extra leraren juist in de gebieden zonder tekorten zijn aangenomen goed te zien aan de ontwikkeling van de leerling leraar ratio's per regio in onderstaande tabel. Om de vergelijking iets zuiverder te houden zijn deze gemaakt voor het basisonderwijs, aangezien het (v)so een veel lagere ratio heeft.

¹⁸ Kamerstuk 2019D40930.

Tabel 8.1 Leerling leraar ratio in het basisonderwijs in schooljaar 2018/19 en de stijging daling hiervan ten opzichte van schooljaar 2016/17, arbeidsmarktgebieden met de G5 apart. (Bron: DUO)

<i>Regio</i>	<i>Ratio 2018</i>	<i>Regio</i>	<i>Vershil 18-16</i>
Almere	20,21	Almere	0,73
Midden-Utrecht (zd Utrecht)	19,36	Den Haag	0,46
Zuid-Holland Centraal	19,21	Rotterdam	0,43
Amersfoort	19,17	Amsterdam	0,39
Gorinchem	18,91	Groningen	0,10
Rijnmond (zd R'dam)	18,90	Flevoland (zd Almere)	-0,23
Groot Amsterdam (zd A'dam)	18,82	Haaglanden (zd Den Haag)	-0,27
Holland Rijnland	18,81	West-Brabant	-0,28
Zaanstreek/Waterland	18,79	Rivierenland	-0,33
FoodValley	18,64	Noord-Limburg	-0,37
Noordoost-Brabant	18,59	Regio Zwolle	-0,38
Noord-Holland Noord	18,56	Gooi en Vechtstreek	-0,39
Zuid-Kennemerland en IJmond	18,55	Gorinchem	-0,41
Drechtsteden	18,50	Drechtsteden	-0,43
Regio Zwolle	18,49	Groot Amsterdam (zd A'dam)	-0,44
Midden-Gelderland	18,46	Zeeland	-0,47
Noord-Limburg	18,38	Rijnmond (zd R'dam)	-0,47
Gooi en Vechtstreek	18,34	Utrecht	-0,49
Zuid-Limburg	18,34	FoodValley	-0,53
Helmond-De Peel	18,33	Midden-Limburg	-0,53
West-Brabant	18,24	Zuid-Holland Centraal	-0,55
Rivierenland	18,15	Holland Rijnland	-0,56
Zuidoost-Brabant	18,10	Zuid-Kennemerland en	-0,56
Haaglanden (zd Den Haag)	18,05	Zaanstreek/Waterland	-0,59
Midden-Brabant	17,99	Zuidoost-Brabant	-0,66
Stedendriehoek en NW Veluwe	17,90	Friesland	-0,66
Friesland	17,87	Helmond-De Peel	-0,66
Zeeland	17,84	Noord-Holland Noord	-0,67
Midden-Holland	17,83	Rijk van Nijmegen	-0,71
Flevoland (zd Almere)	17,77	Midden-Brabant	-0,71
Utrecht	17,74	Twente	-0,71
Rijk van Nijmegen	17,60	Midden-Utrecht (zd Utrecht)	-0,75
Groningen	17,50	Noordoost-Brabant	-0,89
Amsterdam	17,48	Midden-Gelderland	-1,05
Twente	17,26	Stedendriehoek en NW	-1,06
Midden-Limburg	17,25	Midden-Holland	-1,12
Rotterdam	17,25	Drenthe	-1,14
Den Haag	17,19	Zuid-Limburg	-1,15
Drenthe	17,01	Amersfoort	-1,16
Achterhoek	16,70	Achterhoek	-1,48
<i>Gemiddelde</i>	<i>18,15</i>	<i>Gemiddelde</i>	<i>-0,47</i>

Duidelijk is te zien dat vier van de G5 steden tegen de landelijke trend in een stijging van de leerling-leraar ratio hebben gehad. Verder heeft alleen het arbeidsmarktgebied Groningen dat, alle overige gebieden hebben een daling gehad.

Uit bovenstaande tabel kan de bevestiging worden gehaald dat er de afgelopen jaren met name extra leraren zijn aangenomen in de gebieden die niet bekend staan als tekortgebieden.

NB: het feit dat de meeste G5 gebieden in de lijst voor 2018 juist een relatief lage leerling leraar ratio's hebben heeft ook te maken met de samenstelling van de bevolking. Bij de financiering van scholen door OCW worden leerlingen op grond van de schoolopleiding van de ouders een gewicht toegekend, wat voor de grote steden in de praktijk betekent dat zij relatief veel geld voor leraren fte's krijgen toegekend.

Effect op de lerarenramingen

De lerarenramingen gaan uit van de laatst bekende leerling-leraar ratio en de mate waarin deze de komende periode ingevuld kan worden. Een lagere ratio betekent dat er meer leraren nodig zijn. De huidige daling heeft dus een negatieve invloed op de voorspelde tekorten. Deze nemen toe naarmate de leerling leraar ratio lager is.

Een te verwachten suggestie zou dan kunnen zijn of scholen niet de leerling leraar ratio op kunnen voeren, oftewel de klassen groter maken. In de tabel hiervoor is echter te zien dat dit (noodgedwongen) in de tekortgebieden al gebeurt.

Mogelijke toename verschillen in tekorten tussen regio's

De gebieden waar nu geen tekorten zijn hebben blijkbaar gebruik gemaakt van hun financiële mogelijkheden om meer leraren aan te nemen. Als er meer werkdruggelden beschikbaar komen bestaat de kans dat zij dit in grotere mate doen.

Een ruimer lerarencorps en een nog lagere leerling leraar ratio maken deze scholen daarmee aantrekkelijker voor leraren. Ook leraren die in het verleden na de Pabo naar de grote steden trokken omdat er in de eigen regio geen werk als leraar was kunnen in de verleiding komen terug te keren naar een gebied waar nu wel banen te vinden zijn, de werkdruk lager is, waar familie en oude vrienden wonen en waar woningen goedkoper zijn.

De trek vanuit de grote steden naar de rest van Nederland is nu in absolute aantallen nog beperkt maar neemt wel in rap tempo toe. Bovenstaande ontwikkelingen bevorderen deze trek en zullen het voor Pabo afgestudeerden minder aantrekkelijk maken naar de tekortregio's te trekken. Een indicatie hiervoor is dat de gemiddelde afstand tussen de woonplaats tijdens het afstuderen aan de Pabo en de woonplaats van de eerste baan in het onderwijs met name de laatste twee jaar is gedaald (zie figuur 3.8). Voor de grote steden is dit een zorgelijk vooruitzicht.

9 Tekorten in internationaal perspectief

Lerarentekorten zijn geen specifiek Nederlands probleem. Uit diverse publicaties weten we dat:

- De Vlaamse Onderwijsraad berekende in 2015 dat er in 2022 ongeveer 27.000 extra personeelsleden nodig zijn in het basisonderwijs en bijna 23.000 in het secundair onderwijs, zoals Vlaanderen zijn voortgezet onderwijs noemt.¹⁹
- Engeland heeft tekorten op 'primary and nursery schools'²⁰;
- Zweden: Ramingen voor 2016-2023, uitgevoerd door de National Agency for Education²¹, laten zien dat in Zweden een flink tekort aan leraren wordt verwacht en dat een hogere instroom in de opleidingen niet voldoende is om dit tegen te gaan.
- Veel deelstaten in Duitsland en ook Oostenrijk hebben te maken met een serieuze 'Lehrermangel', zoals het tekort daar heet.²²

Niet overal zijn even eenduidige statistieken voorhanden en situaties zijn niet altijd vergelijkbaar met Nederland. Toch is zichtbaar dat er meer landen zijn die te maken hebben met soortgelijke problemen. In onderstaande tabel zijn resultaten weergegeven uit het internationale leraren onderzoek Talis. Dit onderzoek is recentelijk ook naar de Kamer gestuurd.²³ Het betreft hier enquêtes onder leraren, waarbij de vraag naar tekorten is gesteld aan schoolleiders. Als eerste een tabel over het primair onderwijs.

Tabel 9.1 Percentage schoolleiders primair onderwijs dat aangeeft een tekort aan gekwalificeerde leraren respectievelijk aan leraren voor 'special needs children' te hebben (Bron: TALIS 2019)

Tekort aan leraren		Tekort leraren speciaal onderwijs	
Viet Nam	79%	Viet Nam	67%
United Arab Emirates	39%	France	62%
Flemish Comm. (Belgium)	29%	Flemish Comm. (Belgium)	49%
Netherlands	27%	Japan	40%
Denmark	27%	United Arab Emirates	40%
France	21%	Turkey	38%
CABA (Argentina)	20%	CABA (Argentina)	36%
Turkey	20%	Denmark	32%
Japan	19%	Spain	23%
Spain	14%	Sweden	21%
Sweden	14%	Netherlands	20%
Australia	12%	Australia	19%
England (UK)	12%	Chinese Taipei	13%
Korea	11%	Korea	12%
Chinese Taipei	6%	England (UK)	10%

In de ranglijst van deze landen staat Nederland bij het primair onderwijs weliswaar vrij hoog, maar dicht bij omringende landen als Denemarken en Frankrijk. Voor de leraren speciaal onderwijs staat Nederland lager ten opzichte van de andere landen. Overigens ligt hier de vergelijking wat lastiger,

¹⁹ <https://www.scienceguide.nl/2018/04/vlaanderen-leerkrachten/> ; <http://docs.vlaamsparlament.be/pfile?id=1270000>

²⁰ National Audit Office; <https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2017/09/Retaining-and-developing-the-teaching-workforce.pdf>

²¹ <https://www.skolverket.se/om-skolverket/andra-sprak/in-english/the-swedish-national-agency-for-education-1.61968>

²² <https://www.news.at/a/bildung-gehen-%C3%B6sterreich-lehrer-8353176>

²³ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/06/19/kamerbrief-over-belevingsonderzoek-onder-leraren-en-schoolleiders-in-de-onderbouw-van-het-voortgezet-onderwijs>

omdat het bij sommige landen gaat om leraren voor 'special needs children' op een reguliere school, aangezien daar geen apart speciaal onderwijs is.

In de tabel staat maar een beperkt aantal landen aangezien de nadruk van TALIS dit jaar lag op 'lower secondary education', vergelijkbaar met de onderbouw voortgezet onderwijs. Onderstaand een uitgebreidere tabel welk deel van de hoofden van deze scholen in verschillende landen aangaven een lerarentekort te hebben.

Tabel 9.2 Percentage schoolleiders onderbouw voortgezet onderwijs dat aangeeft een tekort aan gekwalificeerde leraren te hebben (Bron: TALIS 2019).

Viet Nam	86%	Mexico	19%
Saudi Arabia	62%	Russia	18%
Colombia	53%	Czech Republic	18%
Belgium	46%	Malta	18%
Italy	41%	Chile	18%
United Arab Emirates	41%	Estonia	18%
Brazil	40%	Australia	16%
England (UK)	38%	Sweden	13%
Israel	37%	CABA Argentina)	13%
France	36%	Georgia	12%
Vlaanderen	34%	Lithuania	12%
Romania	33%	Korea	11%
Portugal	32%	Bulgaria	9%
Japan	30%	Shanghai (China)	9%
Hungary	29%	Croatia	9%
New Zealand	28%	Slovak Republic	8%
Kazakhstan	26%	Chinese Taipei	7%
EU total-23	25%	Alberta (Canada)	7%
United States	24%	Iceland	6%
Latvia	23%	Cyprus	6%
Denmark	22%	Spain	6%
Turkey	22%	Austria	4%
TALIS average-47	22%	Singapore	4%
South Africa	22%	Norway	4%
OECD average-30	21%	Finland	2%
Netherlands	21%	Slovenia	1%

Ruim één op de vijf schoolleiders van de onderbouw van het voortgezet onderwijs geeft in Nederland aan te maken te hebben met een lerarentekort. Nederland scoort hiermee op het gemiddelde van de OECD landen in het onderzoek, vrijwel op het gemiddelde van het hele onderzoek en iets onder het gemiddelde van de EU landen die meededen aan het onderzoek.

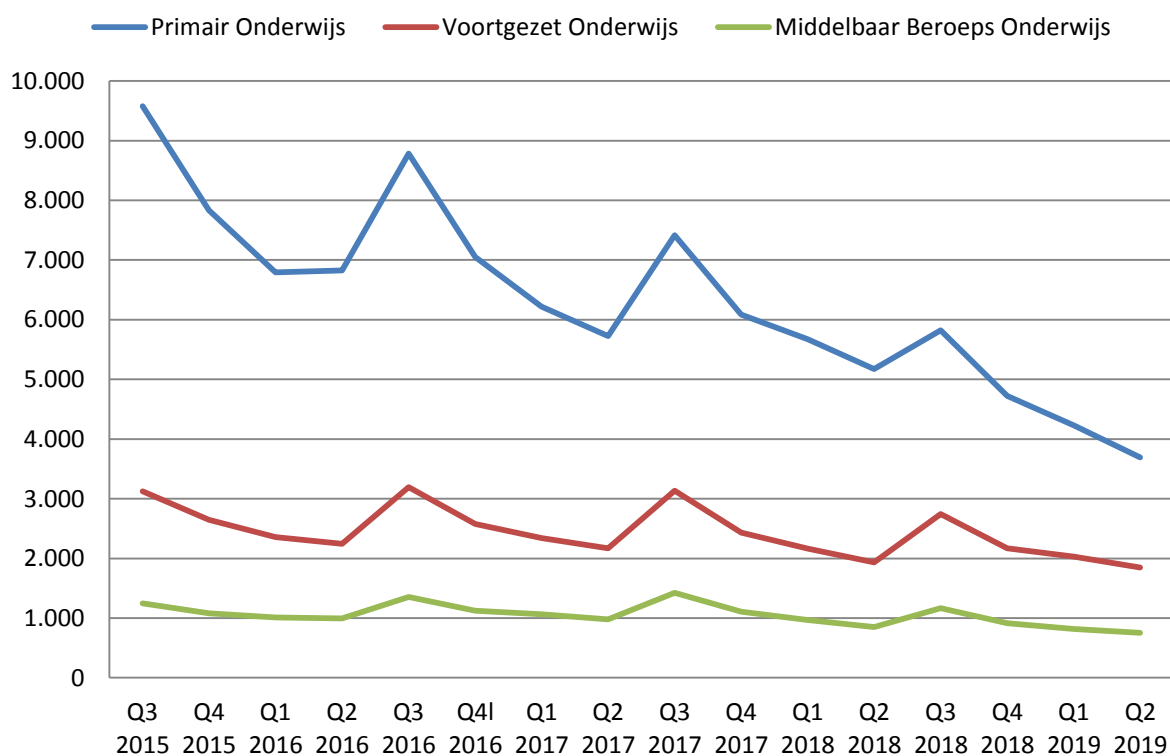
Vermeldenswaard is dat lang niet alle landen die te maken hebben met een tekort aan leraren een overspannen arbeidsmarkt hebben zoals Nederland die heeft. Het is daarom zeer wel mogelijk dat het beroep leraar internationaal minder in trek is dan het vroeger is geweest, bijvoorbeeld door de opkomst van veel nieuwe beroepen.

10WW-uitkeringen

In figuur 9.1 is de ontwikkeling van het totale aantal WW-uitkeringen per sector zichtbaar gemaakt tot en met het eind van het 2^e kwartaal 2019. Om een goed beeld te kunnen geven van de ontwikkeling, wordt in de figuur teruggekeken over een periode van 3 jaar. De gegevens over de WW-uitkeringen betreffen al het personeel uit de sector, dus niet alleen leraren.

De WW-instroom in het onderwijs wordt gekenmerkt door relatief sterke seizoensinvloeden, met name door de zogenoemde "zomerpiek" in het derde kwartaal, een moment waarop veel tijdelijke jaarcontracten aflopen. Bij de sector primair onderwijs is deze het beste te zien, maar ook bij de andere twee sectoren komt het voor.

Figuur 10.1 Drie-jaars ontwikkeling totaal aantal WW-uitkeringen t/m 2e kwartaal 2019 per einde kwartaal (bron: BZK, www.kennisopenbaarbestuur.nl/cijfers)

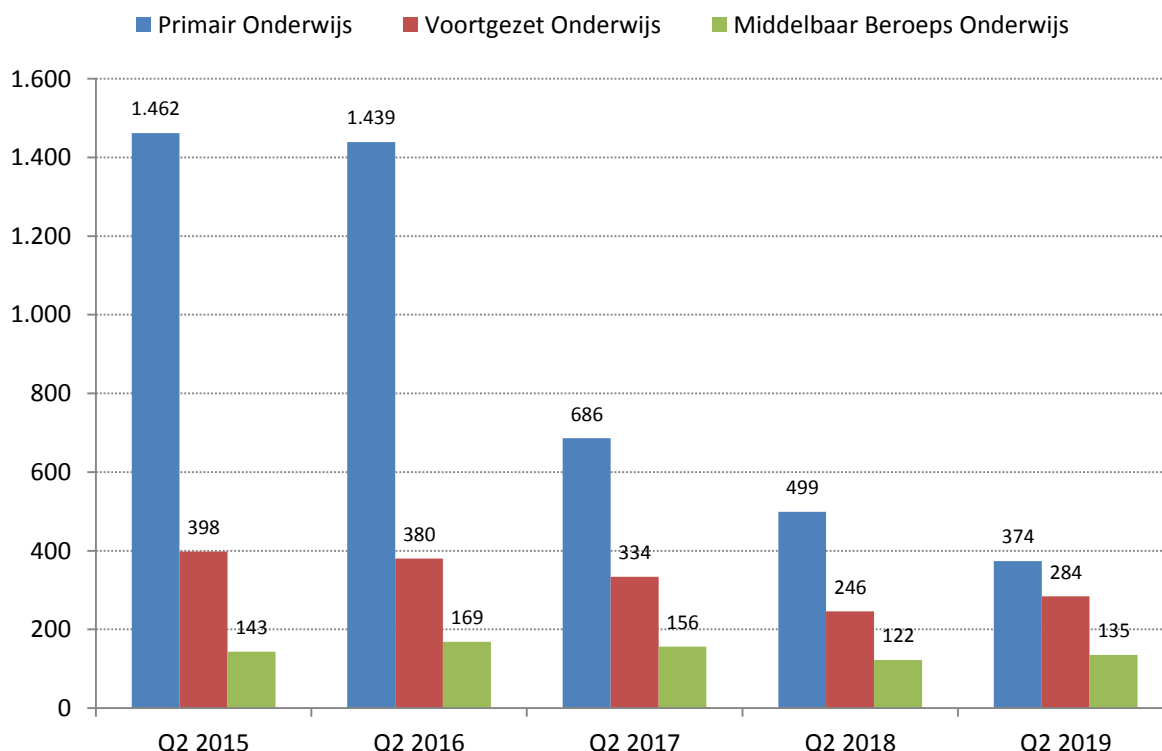

Uit de figuur valt op te maken dat vooral in de sector po het aantal WW-uitkeringen in de afgelopen jaren fors is gedaald. Ook in de sectoren vo en mbo is er over de gehele periode sprake van een daling van het aantal uitkeringen.

In het onderwijs is ook nog sprake van een bovenwettelijke uitkering die volgt op het aflopen van de WW-uitkering, de zogenaamde aansluitende uitkering. In het primair onderwijs gaat het daarbij in het tweede kwartaal van 2019 om 4.554 aansluitende uitkeringen, in het voortgezet onderwijs om 1.276. In het middelbaar beroepsonderwijs gaat het om 345 uitkeringen.

De daling van het aantal WW-uitkeringen in het po is terug te voeren op een sterke daling van de instroom in de WW, zoals in de volgende figuur is te zien. We tonen daarbij een vergelijking van de instroom in het tweede kwartaal omdat dit de meest recente gegevens zijn.

Figuur 10.2 Instroom in de WW in het 2^e kwartaal van de jaren 2015 t/m 2019 vanuit het po, vo en mbo. (bron: BZK, www.kennisopenbaarbestuur.nl/cijfers)

In alle drie de sectoren is voor het tweede kwartaal de instroom in de WW flink afgenomen. In het po is er in vier jaar tijd van een afname met 75%. In het vo en mbo bedraagt deze afname respectievelijk 39% en 6%.

Het aantal WW'ers is een indicator van de ontwikkeling van de werkgelegenheid in het onderwijs. Wel moet in gedachten worden gehouden dat dit niet gelijk is aan het totaal aantal werklozen of werkzoekenden. Zowel de werkzoekenden die (nog) niet via een baan in het onderwijs in de WW zijn terechtgekomen, als mensen die - zonder een nieuwe baan te vinden - het einde van hun WW-rechten hebben bereikt, komen in deze cijfers niet voor.

De grote daling van het aantal WW uitkeringen in het primair onderwijs is een positieve ontwikkeling. Het aantal personen met een aansluitende uitkering in het po zal de komende jaren echter toenemen. Na de piek in de instroom in de voorbije jaren, stromen met name de oudere werklozen vanuit een WW uitkering door naar de aansluitende uitkering op basis van de WOPO²⁴.

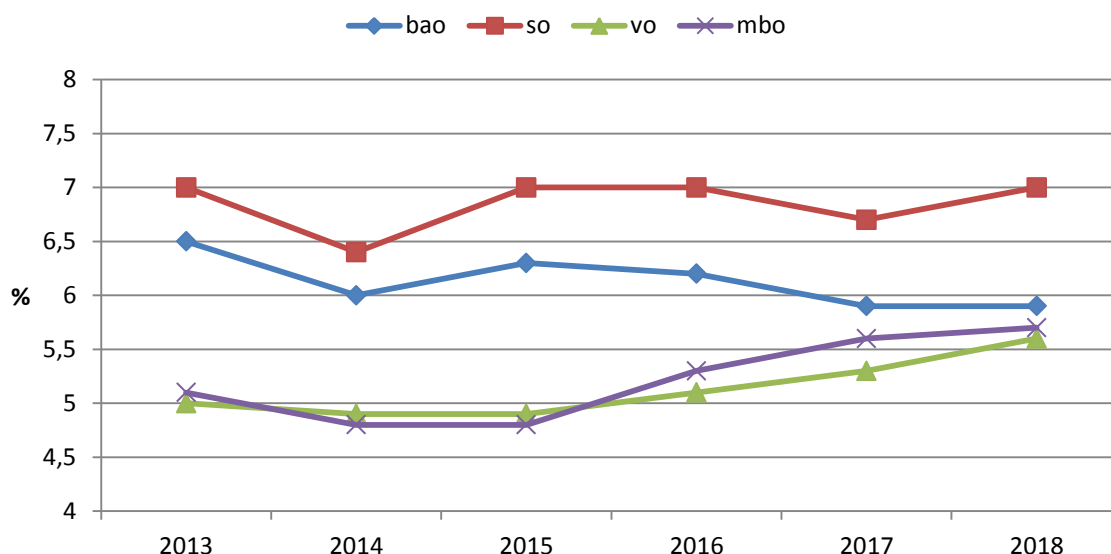
²⁴ Werkloosheidsregeling onderwijspersoneel primair onderwijs. Onderdeel van de cao po.

11 Ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid

11.1 Ziekteverzuim

Onderstaand de ziekteverzuimpercentages (aantal verzuimde uren op totale werkuren) in de verschillende sectoren in de laatste vijf jaar.

Figuur 11.1 Ziekteverzuimpercentage in de onderwijssectoren (Bron: Regioplan, DUO, het Arboservicepunt BVE en SOM)

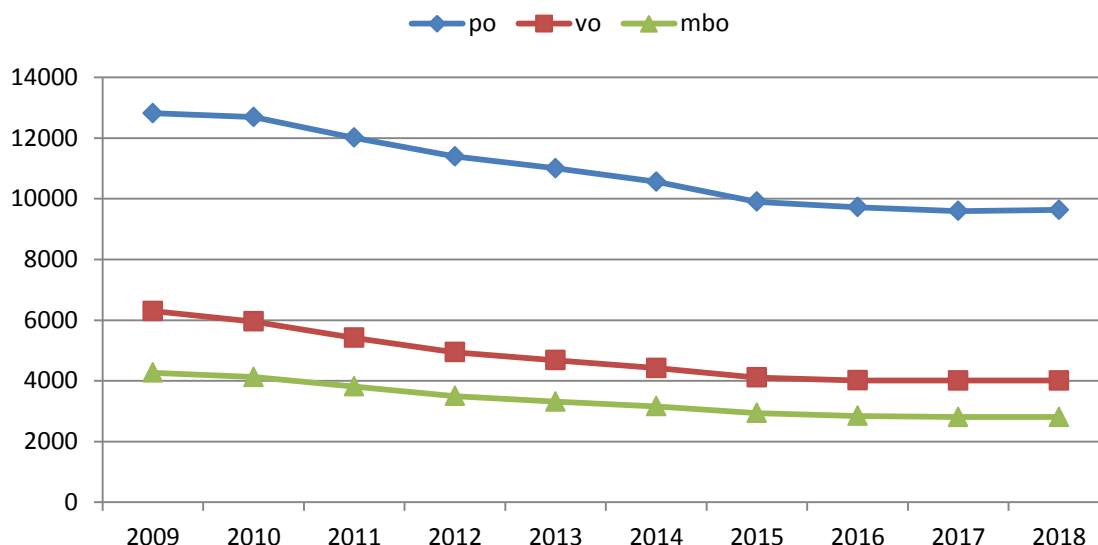
Het ziekteverzuim in de onderwijssectoren laat over de afgelopen jaren voor het basisonderwijs en speciaal onderwijs een redelijk stabiel beeld zien. Voor het vo en mbo is recent een stijging te zien. De verschillende onderwijssectoren bevinden zich ieder rond een ander 'niveau' van ziekteverzuim. Deze verschillen kunnen deels worden verklaard door de aard en zwaarte van de werkzaamheden, deels door kenmerken van het personeelsbestand (zoals aandeel vrouwen en parttimers in het po). In algemene zin kunnen factoren als de ervaren werkdruk of specifiek beleid gericht op ziekteverzuim binnen een bepaalde sector hierop van invloed zijn.

De verzuimpercentages lijken zich naar elkaar toe te bewegen de hogere percentages in het bao zijn aan het dalen terwijl de lager percentages van het vo en mbo een stijgende tendens vertonen. Het niveau van het ziekteverzuim in de onderwijssectoren po, vo en mbo ligt boven het landelijk cijfer voor ziekteverzuim (4,3% in 2018, 4,0% in 2017 volgens het CBS). Dit kan deels worden verklaard doordat de registratie in met name de sectoren po en vo zeer volledig is. Verder spelen ook de eerder genoemde achtergrondkenmerken van het personeel een rol.

11.2 Arbeidsongeschiktheid

Onderstaand de aantallen personen afkomstig uit het onderwijs die de afgelopen jaren een ongeschiktheidsuitkering hadden.

Figuur 11.2 Arbeidsongeschiktheid WAO en WIA in aantallen personen per jaar per onderwijssoort (bron: BZK, www.kennisopenbaarbestuur.nl)

De arbeidsongeschiktheid in de sectoren po, vo en mbo neemt in zijn totaliteit af, mede vanwege de strengere toelating tot de WIA-uitkeringen die ook zichtbaar is in het onderwijs.

De daling van het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen is een landelijke trend. Op het totale aantal ongeschiktheidsuitkeringen (in 2018 nog 550.000) neemt het onderwijs een bescheiden plaats in.

In de volgende grafiek is een onderverdeling te vinden naar de specifieke uitkeringen die mensen afkomstig uit het onderwijs in 2018 ontvingen.

Figuur 11.3 Specifieke arbeidsongeschiktheidsuitkeringen in aantallen personen in 2018 per onderwijssoort (bron: BZK, www.kennisopenbaarbestuur.nl)

Toelichting: De WIA vervangt als wet de WAO, waardoor de WAO-uitkeringen oude rechten betreffen en per jaar minder vaak voor zullen komen. De WIA is weer verdeeld in twee uitkeringen: de WGA-uitkering en de IVA-uitkering.

WGA staat voor: Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten. Deze regeling is bedoeld voor mensen die 2 jaar of langer ziek zijn en (in de toekomst) kunnen werken. De IVA staat voor

Inkomensvoorziening Volledig Arbeidsongeschikten en is bedoeld voor mensen die niet of nauwelijks kunnen werken en een kleine kans op herstel hebben.

In de grafiek is te zien dat de meerderheid van de mensen die vanuit het onderwijs een uitkering krachtens de WIA hebben een WGA-uitkering hebben en dat van hen dus een herstel in geschiktheid voor arbeid op termijn wordt verwacht.

12 Cao's en functie-/salarismix

12.1 Stand van zaken cao's onderwijssectoren

De looptijd van de cao's:

- PO: 1 maart 2019 tot 1 november 2020 (onderhandelaarsakkoord gesloten op 11-12-2019)
- VO: juni 2018 tot en met september 2019, voor zover bekend nog niet opgezegd.
- MBO: oktober 2018 tot en met juni 2020
- HBO: april 2018 tot en met maart 2020
- WO: juli 2017 tot en met december 2019
- OI: januari 2018 tot en met december 2019

12.2 Functiemix en Salarismix

Inschaling: de verdeling over de leraar-schalen PO vs VO 2019:

- L10, L11, L12 en L13 zijn de schalen in het po (voorheen LA, LB, LC en LD). Ongeveer twee derde van de leraren zit in L10, ruim een derde in L11 en een klein deel in L12.
- LB, LC en LD zijn de schalen in het vo. Vier op de tien leraren zitten in de schaal LB, drie op de tien in LC en drie op de tien in LD.

De meeste leraren in po en vo (meer dan de helft) zitten in het maximum van hun schaal. Dat is trede 15 in po en trede 12 in vo.

Onderstaand de realisatiecijfers van de functiemix uitgesplitst binnen de verschillende sectoren tot en met het schooljaar 2017/2018.

Tabel 12.1 Functiemix bao in fte's, in procenten
(bron www.functiemix.nl)

	Salarisschaal		
	LA/L10	LB/L11	LC/L12
2012	82,0	17,9	0,2
2013	78,6	21,1	0,2
2014	75,5	24,2	0,3
2015	74,1	25,5	0,3
2016	73,6	26,0	0,3
2017	72,9	26,7	0,3
2018	71,8	27,6	0,4

**Tabel 12.2 Functiemix sbao in fte's, in procenten
(bron www.functiemix.nl)**

	Salarisschaal		
	LA/L10	LB/L11	LC/L12
2012	0,3	91,3	8,4
2013	0,2	89,8	9,9
2014	0,3	88,3	11,3
2015	0,4	86,8	12,8
2016	0,4	86,3	13,2
2017	0,6	86,0	13,3
2018	0,7	85,4	13,4

**Tabel 12.3 Functiemix vo binnen Randstadregio's,
In fte's, in procenten (bron www.functiemix.nl)**

	Salarisschaal			
	LB	LC	LD	LE
2012	36,5	43,0	20,3	0,2
2013	35,4	43,5	20,9	0,2
2014	31,5	40,2	28,1	0,2
2015	31,5	40,1	28,1	0,2
2016	32,5	40,0	27,3	0,2
2017	32,0	40,5	27,1	0,2
2018	32,4	40,4	26,9	0,2

**Tabel 12.4 Functiemix vo buiten Randstadregio's,
In fte's, in procenten (bron www.functiemix.nl)**

	Salarisschaal			
	LB	LC	LD	LE
2012	55,7	23,7	20,3	0,2
2013	54,5	24,4	20,6	0,2
2014	49,4	23,8	26,5	0,2
2015	48,8	24,6	26,0	0,1
2016	49,3	24,9	25,3	0,1
2017	49,4	25,1	25,1	0,1
2018	49,9	25,2	24,5	0,1

**Tabel 12.5 Salarismix mbo binnen Randstadregio's,
In fte's, in procenten (bron www.functiemix.nl)**

	Salarisschaal			
	LB	LC	LD	LE
2012	38,8	52,7	7,9	0,4
2013	37,6	52,6	9	0,4
2014	38,2	52,9	8,3	0,3
2015	40,3	50,9	8,2	0,2
2016	41,9	49,6	7,9	0,3
2017	42,4	49,9	7,3	0,2
2018	42,5	49,2	8,0	0,2

**Tabel 12.6 Salarismix mbo buiten Randstadregio's,
In fte's, in procenten (bron www.functiemix.nl)**

Salarisschaal				
	LB	LC	LD	LE
2012	44,6	47,8	7,2	0,2
2013	45,6	46,7	6,7	0,2
2014	47,5	45,2	6,7	0,2
2015	50,9	42,7	5,7	0,2
2016	53,2	40,9	5,2	0,1
2017	54,8	39,8	4,6	0,1
2018	56,6	38,8	4,0	0,1

Voor meer informatie over de functiemix zie www.functiemix.nl